

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 20.

Lördagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Ekeberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 86, med förslag till lag om utsträckt rätt attifrån utmätning få undantagen viss egendom.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 94, med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 4 och 5 i förordningen den 16 maj 1890 angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända.

Herr statsrådet *Clason* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 82, angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 83, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 84, angående anslag till materiel för det fysikalisk-kemiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala m. m.; samt

nr 85, angående vissa pensioner och understöd m. m. från allmänna indragningsstaten.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner angående höjda tullsatser å vissa slag av animaliska jordbruksprodukter.

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.*

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 77 i första kammaren av herr *Elisson* m. fl. och nr 258 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Stäringe m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att tullsatserna för följande produkter skulle utgå med här nedan angivna belopp, nämligen:

Tulltaxan nr

51	Levande nötkreatur	1 kg.	10 öre
53	» svin	1 »	20 »
55	Fläsk, rökt	1 »	36 »
56	» andra slag	1 »	24 »
59	Kött efter nötkreatur	1 »	20 »

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet under åberopande av vad däri anförts hemställt, att förevarande motioner, I: 77 av herr *Elisson* m. fl. och II: 258 av herr *Pettersson* i Stäringe m. fl. angående höjda tullsatser å vissa slag av animaliska jordbruksprodukter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Olsson* i Golvvasta och *Alexander Nilsson*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort tillstyrka riksdagen att besluta, att rubrikerna 51, 53, 55, 56 och 59 i gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

		Kvantitet för tull- beräkningen.	Tullsatser.	
			Kronor	öre
	Levande djur:			
51	nötkreatur	1 kg.	—	10
53	svin	1 kg.	—	20
	Fläsk:			
55	rökt	1 kg.	—	36
56	andra slag	1 kg.	—	24
	Kött:			
59 a	av nötkreatur	1 kg.	—	20
59 b	andra slag, härunder inbegripna till konserver icke hänförliga ätbara djurdelar, ej särskilt nämnda, såsom lever, njurar m. m. .	1 kg.	—	07

Herr **Johansson, Johan**: Herr greve och talman! När detta ärende behandlades här i riksdagen förlidet år, kunde bevillningsutskottets majoritet icke förneka, att vårt jordbruk arbetade under svåra ekonomiska förhållanden, men trots detta erkännande förlidet år anlägger utskottets majoritet alltjämt samma synpunkter på frågan, som den hade under åren 1921, 1922 och 1923. Likaså framhårdar utskottet, om jag så får uttrycka mig, i sin gamla uppfattning, att en höjning av tullsatserna för viktiga livsmedel skulle medföra en höjning av prisläget, vilket i sin ordning skulle medföra en höjning av produktionskostnaderna. Utskottet har också alltjämt den gamla uppfattningen, att en sådan anordning skulle medföra allvarlig skada för näringslivet i dess helhet. Då man studerar utskottsbetänkandet får man väl ändå den uppfattningen, att utskottet icke velat gå in på frågan. Det ser ut, som om utskottet hade den uppfattningen, att ingenting hänt sedan förra året. De svårigheter, som jordbruket haft att kämpa med under de senare åren ända från högkonjunkturen, fortfara dock, icke minst i så måtto, att vi få dragas med alldeles oerhörd höga produktionskostnader och låga försäljningspris. Det har också hänt något alldeles särskilt sedan förra året. Jag vill erinra utskottets majoritet om någonting, som i hög grad försämrat det ekonomiska läget för jordbrukarna, nämligen de dåliga bärgningsförhållandena för skörden under förlidet år, och sådana händelser kunna jordbrukarna icke värja sig mot; de ha icke makt att göra det. De utskottets medlemmar, som här utgöra majoriteten, tyckas icke ha något intresse för denna fråga. Jag kan visserligen icke så noga veta deras innersta hjärtas tankar, men det ser ut, som om de hade resonerat som så: jordbrukarna klara sig i alla fall, vi ha jordbruket kvar, produktionen går ju sin gilla gång och behovet täckes. Man kanske tröstar sig med, att jordbrukarna visserligen ha det litet svårt, men att de få arbeta litet mer, öka arbetstakten och inskränka sina behov. Ja, det

är just vad vi jordbrukare gjort under den svåra tiden, men det finnes en gräns även för detta.

Jag tillät mig, herr greve och talman, förlidet år, då detta ärende här behandlades, erinra om, hurusom jordbruket gått i spetsen och banat väg för en verklig prissänkning mot normala förhållanden. I detta sammanhang erinrade jag också om, hurusom vi utsatts för en ytterst häftig konkurrens utifrån. Man har öppnat alla dörrar på vid gavel för importen, och denna konkurrens har blivit ännu hårdare på grund av de deprecierade valutorna i vissa länder. Detta har betytt för jordbrukarna, att de under tre å fyra år måst vidkännas en synnerligen kraftig prissänkning icke blott för den animaliska produktionen utan för alla varor, som de producera. Vi ha haft höga produktionskostnader och låga försäljningspris. Att en näring skall kunna fortsätta med dylikt i längden är orimligt. Att producera dyrt och sälja billigt kan varken jordbruket eller någon annan näring stå ut med i längden. Trots den seghet och uthållighet, som jordbrukarna äro i besittning av, kan man dock spänna bågen så högt, att den slutligen brister. Jag vill här erinra utskottets majoritet om de synnerligen stora kapital, som vi numera måste nedlägga i jordbruket, det stora kapital, som jordbruksdriften kräver och de ytterligt ökade kostnader, som påläggas jordbruket i fråga om arbetskraft. Vi ha icke nu sådana produktionskostnader att räkna med som före kriget. Min mening, och den torde väl ha någon betydelse, eftersom jag själv är jordbrukare, är, att jordbruket, om det skall kunna existera, måste läggas affärsmässigt och ses precis som andra affärer. Vi måste få debet och kredit att gå ihop. Vi ha icke någon guldgruva att ösa ur i någon form.

De krav vi framställt i vår motion äro också synnerligen blygsamma. Man kan icke komma och säga, att vår motion väckts för att tillfredsställa de större jordbrukarnas intresse och behov, utan den avser den animaliska produktionen såsom sådan. Denna är de verkliga jordbrukarnas, de mindre jordbrukarnas förnämsta produktionsgren, och vi mena med vår motion, att vi skulle skapa bättre avsättningsmöjligheter för dessa produkter. Huru kan man öfverhuvud taget tänka sig, att det skulle vara någon mening i att skapa nya jordbruk, då icke ens de gamla kunna existera? Man måste också skapa ekonomiska förutsättningar för jordbruk och icke bara taga hänsyn till konsumentintresset, importintresset och vad därmed mer eller mindre sammanhänger, utan även till producenternas intressen.

Jag vill säga, att roten till det onda och till de svårigheter, med vilka jordbruksnäringen har att kämpa, för närvarande är den disproportion, som råder mellan priserna på jordbruksprodukter och priserna på andra varor. Vad som medverkat och ännu medverkar med mycket hård hand till detta missförhållande, det är en hel del anordningar, som statsmakterna icke stå helt och hållet främmande för, och därför anser jag, att statsmakterna också ha skyldighet att lyssna till och möta jordbrukarna, när de komma med synnerligen små krav för att få möjlighet att fullgöra sina uppgifter med avseende å livsmedelsproduktionen. Jag tror icke, att statsmakterna ha något intresse av att föra en sådan politik här i landet, att jordbrukarna icke kunna fullgöra sina uppgifter. Det är ett statsintresse, att jordbrukarna kunna fullgöra sina uppgifter; icke ett jordbrukarnas intresse uteslutande.

Det som mest bidrager till att öka produktionskostnaderna är en hel del fördyrande moment, som tillkommit. Jag tänker på järnvägsfolkets löner och på deras dyrtidstillägg. Vad ha icke dessa löner och dyrtidstillägg isynnerhet inom de affärsdrivande verken bidragit till att höja fraktsatserna och fraktkostnaderna på ett sätt, som icke står i rimligt förhållande till penningvärdet? Fraktsatserna äro nu dubbelt så höga som före kriget. Vidare ha vi skatterna, som äro dubbelt högre och tyngre, än de voro före kriget. Dessutom

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

ha vi en hel del andra pålagor. Huru verkar icke vägunderhållet nu mot före kriget vinter och sommar med de fordringar vi nu i allmänhet ha. Vägunderhållet för en jordbrukare går nästan till lika mycket som ett arrende på en liten gård. Huru verkar icke elektrifieringen i detta fall? Vi betala högre avgifter än industrier och andra näringar. Huru verkar icke metalernas och byggnadsmaterialens fördyrande nu mot före kriget! Jag vill erinra om, att jordbrukets egna kontanta utlägg i årslöner stigit med 80 å 90 % mot vad de voro före kriget. Allt detta bidrager naturligtvis till att öka produktionskostnaderna. Så länge rättvisa förhållanden icke råda mellan jordbruket å ena sidan och handel och industri å den andra sidan här i landet, böra vi ha rättighet och anledning att visa oss missnöjda.

Jämför man de nuvarande priserna å jordbruksvaror med dem, som voro rådande före kriget, vill jag säga: här avslår man allting, utförselbevis och importreglering, man tager icke hänsyn till produktionskostnaderna utan endast till försäljningsprisen. Jag vill erinra utskottets majoritet om, att exempelvis vetepriset under sistlidna december månad var endast 21 % högre än medelpriset under år 1913. Rågpriset var icke mer än 16 % högre än år 1913, medan samtidigt sådana jordbruksförnödenheter som fodermedel voro 38 % högre. Jordnötskakor, som är en vara vi behöva köpa, voro 54 % högre i pris. bränsle och smörjoljor 48 % högre, kalk, cement, tegel och glas i medeltal 77 % högre än före kriget. Trävaror voro 92 % högre, textila råvaror och fabrikat, tyger o. s. v. voro 116 % högre, alltså mer än dubbelt så dyra som före kriget.

Det är alltså klart, att denna höga prisnivå på varor, som vi äro tvungna att köpa, drabbar oss jordbrukare precis i samma omfattning som andra samhällsgrupper. Jag vill förutskicka, att de siffror jag använt, äro tagna från lantbrukssällskapens driftsbyrå.

Ser man på livsmedelskostnaderna för industri- och stadsfolk, så voro de vid årsskiftet 76 % högre. Vad säger det egentligen? Jo, om man tänker på jordbrukets förstahandspriser, så visar det, vilken oerhörd fördyring, som ägt rum under gången från producenter till konsumenter. Här vore någonting att göra; här skulle utskottets majoritet satt sig in i frågan och sett till, vad man hade anledning att beskära. Jag beklagar verkligen, att mellanhänderna skola så oskäligt få fördyra varorna på bekostnad av jordbrukarna och konsumenterna.

Vad säger allt detta? Jo, att det råder stora missförhållanden mellan priserna på jordbruksprodukter och priserna på andra varor. Det råder också missförhållanden mellan jordbrukarnas löner och inkomster å ena sidan och diverse andra löner och inkomster å den andra sidan. Om jag drager ut allt detta och ser saken i stort, får jag säga, att det ser ut, som om stora samhällsgrupper verkligen leva på jordbrukarnas bekostnad och taga för sig en oskälig marginal av frukterna av jordbrukarnas arbete.

Jag vill tillägga, att detta icke går i längden. Visserligen kan man beräkna, att vi skola komma att tiga och lida — vi ha ingen annan utväg — men det finnes en gräns även för detta. Mina herrar! Här säger man nej och åter nej år efter år till våra krav, men vi ha icke varit motsträviga, när det gällt andras intressen, utan vi ha sökt att på bästa sätt tillgodose dem. Man får icke förtänka mig, om jag såsom jordbrukare säger — och jag tror, att jag härmed tolkar tiotusende och åter tiotusende jordbrukares tankar och känslor den dag som i dag är — att om de höga produktionskostnader, som jordbrukarna nu få vidkännas, komma att fortifara ännu några år, så komma våra krafter att svikta, vi komma att tröttna och förlora tron och hoppet på möjligheten av att kunna ekonomiskt slå oss igenom. Vi småbrukare och jordbruksfolk kunna icke göra som arbetarna och ställa till med upprivande

lönestrider, utan vi ha ingenting annat att göra än inskränka våra behov och försöka öka produktionen och på den vägen söka slå oss igenom. Men kanske redan gränsen är nådd för inskränkningar och ökat arbete, så att man icke kan komma längre. Då man nu här går fram till statsmakterna och begär en liten blygsam hjälp, så tycker jag icke, att man kan resonera som så, att jordbrukarna icke ha anledning till det. Jag anser, att vi ha berättigad anledning att gå till riksdagen och begära att statsmakterna skola hjälpa och stödja oss, så att vi kunna fullfölja den stora uppgift vi ha, nämligen att skaffa svenska folket livsmedel i så riklig mängd som möjligt.

Jag vill sluta med de gamla visdomsorden: giv kejsaren vad kejsaren tillhör! Varför skall man icke beakta, innan det blir för sent, att snar hjälp är dubbel hjälp, varför skall man icke beakta detta visdomsord och giva jordbrukarna, vad de rättmätigt kunna fordra och nödvändigt behöva.

Herr greve och talman! Vi begära blott billighet och rättvisa, och därför vill jag med vad jag nu sagt yrka bifall till den av herrar Olsson i Golvasta och Alexander Nilsson avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Örne: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren sökte i början av sitt anförande analysera utskottets majoritets innersta tankar och framlägga dem för kammaren. För min del — och jag tror, att förhållandet är detsamma med alla, som tillhöra denna majoritet — kan jag icke godkänna hans analys. Det är ingalunda så, att utskottets majoritet haft mindre intresse för, att jordbrukarna skola kunna arbeta under rimliga förhållanden, än minoriteten haft. Det är icke heller riktigt rätt, då den föregående ärade talaren — jag anför detta endast i förbigående — sade, att vi bara rekommenderat ökat arbete och ökad sparsamhet, eller huru han nu uttryckte sig. Sant är, att vi rekommenderat ökning av ett visst slag, av någonting, som uttryckes med ett ord, vari arbete ingår, nämligen ökat *samarbete* mellan jordbrukarna inbördes, och jag tycker icke, att man bör kunna förebrå oss för, att vi vågat rikta en maning till jordbrukarna att söka få till stånd ökat samarbete för att kunna klara de förhållanden, som den föregående ärade talaren så livligt överklagade, när han talade om omsättningen och priserna.

Nu ha motionärerna, varav den föregående ärade talaren är en, gått ut ifrån, att här råder en fruktansvärd konkurrens utifrån med det svenska jordbruket. Det är icke riktigt förhållandet. Om herrarna vilja vara vänliga och titta i bevillningsutskottets betänkande nr 13, sidorna 6 och 7, så skola herrarna där finna en tabell, som visar, huru stor importen och exporten varit under åren 1920—1923, och av den framgår, att importen såsom allmän regel sjunkit, under det att exporten ökats.

Om vi exempelvis se på rubriken nötkreatur, så var importen år 1920 21,680 stycken och exporten endast 556. Det är en siffra, som för den, som icke satt sig in i anledningen till, att importen nämnda år steg så oerhört, förefaller häpnadsväckande. Men när man sedan ser, att det inträder ett fullständigt omslag, så att importen år 1923 gått ned till 1,341 nötkreatur och exporten stigit till 10,205, så tycker man icke, att däruti legat någon särskild anledning att motionera och kräva statsåtgärder. Man får dessutom antaga, att exportdjuren i allmänhet varit av bättre kvalitet och betingat högre pris än importdjuren.

Se vi sedan på rubriken svin, så importerades därav år 1923 375 stycken och exporterades 50,799.

Se vi på rubriken fläsk, andra slag, så finna vi, att importen utgjorde 5,530,000 kilogram i runt tal mot en export år 1923 av 15,047,862 kilogram.

Den fläskimport, som ifrågakommer hit till riket, utgöres, såsom framgår av utskottets betänkande, till allra största delen av amerikanskt fläsk, som konsumeras av skogsarbetarna i Norrland. Man kan med fullt skäl säga, att det

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

amerikanska fläsket är en särskild vara, som huvudsakligen går däruppe bland skogsarbetarna och kan ätas med smak endast av personer, som äro sysselsatta med tungt arbete i fria luften under stark kyla. En höjning av fläsktullen betyder ökade utgifter för skogsarbetarna och ökade tullinkomster för staten. Men det betyder icke ett enda kilogramms minskning i importen av amerikansk fläsk. (Jag talar här naturligtvis något emfatiskt, ty jag kan icke svära på, att icke importen faktiskt skulle komma att minskas med ett eller annat kilogram.) Man ästadkommer endast en ökad utgift för förbrukarna av denna vara. Såsom det visats i utskottet, ha skogsarbetarna i Norrland under den tid det funnits fläsktull betalat över 28,000,000 kronor i skatt till staten för att få äta denna för dem oundgängliga vara.

Se vi på rubriken kött av nötkreatur, så finna vi, att exporten var mer än dubbelt så stor som importen o. s. v.

Då sakläget är sådant, förstår man, att de väckta motionerna icke ha något som helst ekonomiskt syfte. De äro i själva verket, om jag nu skall våga det påståendet, tillkomna därför, att man inom motionärens parti tror, att en del av valmännen fordra, att deras representanter i riksdagen skola väcka motioner om tullförhöjningar. I stället för att gå ut och upplysa valmännen om, att sådana motioner, även om de skulle bifallas, äro tämligen ändamålslösa för sitt syfte, så föredrager man den billigare och enklare utvägen att väcka motioner i riksdagen för att giva valmännen det intrycket, att man arbetar för deras intressen. I själva verket arbetar man icke alls för valmännens intressen i det fall, som här föreligger.

Den föregående talaren beklagade sig mycket över de höga löner, som för närvarande utgå inom kommunikationsväsendet och inom industrien. Jag måste säga, att det är en ganska olämplig väg att gå, om man vill ha ned lönerna, att fördyra levnadskostnaderna för vissa grupper av löntagare. Detta måste komma att medföra en höjning av åtskilliga löner i stället för en sänkning. För min del vill jag säga, att det enligt min uppfattning endast finnes en väg att gå, och det är den väg, som framhållits i utskottet, nämligen att öka samarbetet mellan jordbrukarna i syfte att sänka omkostnaderna och få ut den mesta möjliga betalning för de produkter, som avsättas. Det blir ingalunda bättre med samarbetet, om man pålägger höga tullar.

Den föregående talaren slutade med att framställa en fråga av följande innebörd: när man får nej och åter nej år efter år, huru kan man då begära, att icke krafterna till slut skola svikta och att icke jordbrukarna till slut skola förlora tron på sin närings framtid och följaktligen slappna uti sitt arbete? Jag för min del får lov att säga, att den tro, som är fotad på så svaga grundvalar som de, som uppbära motionerna, icke är mycket värd. Om motionärerna vilja lämna dem, som förhöra sig hos motionärerna om läget, bevillningsutskottets motivering och be dem läsa denna motivering utan vrede och med full avsikt att verkligen försöka förstå den, så tror jag, att de skola komma till det resultatet, att ett bifall till motionerna skulle vara, precis såsom vi trott, ändamålslost.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Elisson**: Herr greve och talman! När man tager del av bevillningsutskottets betänkande, så är det särskilt två saker, som man fäster sig vid, och det är, att om dessa motioner skulle bifallas, komme det att bidraga till en höjning av prisnivån och en sänkning av penningvärdet. Emedan riksdagen förra året avslog dessa motioner och framställningar, anser utskottet, att den även i år bör göra det. Söker man då draga ut konsekvenserna av detta, så är jag villig medge, att utskottets första anmärkning — angående höjningen av prisnivån — är riktig, ty det är alldeles tydligt, att vår avsikt med

denna framställning om förhöjda tullar är, att de skulle i viss mån bidra till att höja prisnivån. Utskottsmajoriteten har icke kunnat påvisa annat, än att priserna äro för låga. Men nu framhålles också av herr Örne i dag, att ett bifall till framställningen möjligen skulle höja priset på det amerikanska fläsket som skogsarbetarna skola äta, men han sade samtidigt, att det icke skulle minska importen av denna vara. Ja, det yttrades häromdagen i andra kammaren också. Det är tydligt, att då importen vid vissa tillfällen är stor, så trycker detta ned priserna och sänker prisnivån inom landet. Därför blir det lätt att importera med de låga tullsatser vi ha. Det visar sig vid olika tillfällen, att när marknaden är dålig i England och importen samtidigt är stor, så gå priserna ned mer än tillbörligt, och tullarna bidra då i viss mån till att hindra en pris-sänkning. Detta ha vissa andra länder tagit sikte på.

Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla, huru märkvärdigt det synes, att ett sådant land som Nordamerikas förenta stater i dessa dagar t. ex. höjt tullen på vete med 40 %, oaktat man där har så stort exportöverskott.

För det andra säger utskottet, att ett bifall skulle bidra till att försämra penningvärdet. Jag kan icke förstå, varpå utskottet grundat denna sin uppfattning, ty annars brukar det tvärtom vara så att ju mer man importerar, desto mer försämras penningvärdet. Åtminstone ha de länder, som ha svag valuta, försökt vidtaga åtgärder för att förhindra importen i avsikt att förbättra valutans. Just det påståendet, att man genom höjda tullar och förminskad import försämrar penningvärdet, anser jag vara oriktigt.

Utskottet framhåller vidare som skäl, att riksdagen föregående år avslagit liknande motioner och att ingenting inträffat, som gjort att vi böra bifalla dem i år. Men om man sätter sig in i läget för närvarande, så skall man finna, att vissa omständigheter inträffat, vilka göra förhållandena mera orättvisa, än de varit förut. Tänker man exempelvis på köttexporten, så ha vi ju förut haft sådan utslutande på Norge, och även förra året var det av samtliga 10,205 exporterade nötkreatur icke mer än 90, som gingo till andra håll, enligt den statistik utskottet bifogat. Det är tydligt, att när Norge förra året vidtagit betydande tullförhöjningar, skall detta för våra lantbrukare inverka ofördelaktigt. Tullen har under senaste året höjts 2 1/2 gång i Norge. Den var före 1923 13 öre per kg. för levande nötkreatur och å kött 25 öre per kg. men har nu höjts, så att den för närvarande utgår med icke mindre än 33 öre per kg. för levande vikt och 63 öre per kg. för kött. Då våra egna tullsatser äro så låga som 10 kr. per st. för nötkreatur och 7 öre per kg. för kött, så förstår man, vilken ogynnsam ställning våra lantbrukare kommit i, när vi t. ex. från Östersjöprovinserna kunna importera kött tack vare våra låga tullsatser, och Norge, som vi äro hänvisade till för vår export, höjt tullen så avsevärt. Sedan är det en massa andra omständigheter, som göra, att prisnivån är särskilt låg för närvarande. Det är därför icke underligt, om det från lantbrukarehåll göres en framställning om vidtagande av åtgärder, som i någon mån äro ägnade att avhjälpa dessa svårigheter. Ty det kan icke i längden få fortgå på detta sätt, att man skall bara importera en del och så exportera överskottet till låga priser. Om icke produktionskostnaderna bli täckta, så är det tydligt, att produktionen går tillbaka, och man kan då komma till samma förhållanden, som vi hade för några år sedan, att man importerar mera än man kan exportera, och detta kan icke vara något intresse för vare sig producenter eller konsumenter. Herr Örne påpekade, att importen av nötkreatur var så väldigt stor 1920 och 1921, men att den nu gått tillbaka. Ja, anledningen till detta är, att under de svåra krisåren, när foderskörden var dålig, så minskades vår kreatursstock avsevärt, och som en följd därav blev importen särskilt stor under de följande åren. Man bör dock sträva efter att minska importen och höja den egna produktionen, men det kan man icke göra, om icke prisnivån är något så när tillfredsställande. Därför bör

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.*
(Forts.)

man på alla håll och även från statsmakternas sida söka vidtaga åtgärder, som äro ägnade att öka produktionen och icke försvåra den, och då är första villkoret, att prisnivån är tillfredsställande. Det kan emellertid också vara andra omständigheter, som stå hindrande i vägen. Vi ha i dag hört meddelas från Skåne, att exporten av fläsk därifrån särskilt försvårats, emedan järnvägsstyrelsen icke har tillräckligt med kylvagnar för att exporten skall kunna fortgå, utan att de äro upptagna på andra håll. Både i detta och i andra avseenden är det nödvändigt, att åtgärder vidtagas från statsmakternas sida i den mån det kan främja produktionen.

Jag anser, att denna tullförhöjning med hänsyn till situationen nu är fullt berättigad, ty det framhålles ju, att t. ex. Danmarks jordbrukare ändå kunna producera fläsk med förtjänst. Ja, det är tydligt, att när valutaskillnaden är så stor, som den är här och i Danmark, så få de danska jordbrukarna 50—60 % mera för sitt fläsk än vi kunna få här, och det är tydligt, att när de omsätta de produkter de få från jordbruket, t. ex. i animaliska produkter, i pengar, så få de en större penningssumma, och de ha bättre förutsättningar att exportera och hålla produktionen uppe än vi ha här.

Ett förhållande, som bidragit att försvåra produktionen under den senaste tiden är, att penningvärdet stigit så hastigt i vårt land i förhållande till andra länder. Det är tydligt, att vi lantbrukare, som producera, lida av detta, även om vi det oaktat — emedan vi anse det vara lyckligt och en fördel för vårt land att ha en stabil valuta, trots att vi i vissa fall ha olägenheter därav — icke vilja taga till så hårda ord som herr Örne för en månad sedan, när det gällde valutaförhållandena, då han sade, att han icke kunde använda tillräckligt starka ord med hänsyn till den plats han innehade för att uttrycka sitt missnöje, i händelse valutaförhållandena skulle verka så, att det bleve värre för konsumenterna. Men det är tydligt, att det är värre för producenterna, om vi på grund av dessa förhållanden icke kunna exportera till länder med deprecierad valuta. Detta inverkar även så, att vi anse den tullförhöjning som vi begärt, fullt berättigad, och i den mån den kan stimulera produktionen, blir den till fördel för hela landet.

Med denna motivering ber jag, herr greve och talman, få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herar Olsson i Golvvasta och Alexander Nilsson.

Herr Winberg: Herr talman! Jag har aldrig förut deltagit i någon tulldebatt, och om jag nu en gång dristar göra det, så beror det på, att det fanns en del moment i den förste talarens sätt att skildra saken, som inbjuder till några erinringar.

För det första vill jag säga, att det var en tröstlös bild han gav av jordbrukarnas ställning för närvarande, och den bilden bekräftar, så vitt jag förstår, vad jag vid åtskilliga tillfällen tillåtit mig säga förut, att det icke, som man annars från det hållet vill göra gällande, är så, att vi leva i det allra bästa av samhällen, som man överhuvud taget kan tänka sig. Tvärtom hör man en mycket stark kritik även från det hållet, när man yttrar sig om förhållanden, som man själv lever under och som drabba ens närmaste. Det skulle kanske vara något att reflektera på, även när det gäller förhållandena i övrigt här, att det återstår mycket att göra, innan organisationen av våra förhållanden är sådan, att vi kunna känna oss något så när tillfredsställda.

Nu skulle jag vilja säga för min del, i likhet med vad jag gjort ett par gånger förut, att anledningen till, att jag anser mig böra rösta för bifall till utskottets förslag, d. v. s. avslag å de här väckta förslagen om tullförhöjningar, ingalunda är den, att jag är i fullkomlig avsaknad av intresse för jordbrukarna och jordbrukets ställning. Jag vet mycket väl, som jag nämnde i remissdebatten, att jordbrukets läge för närvarande i rätt stor omfattning är ganska bekymmersamt.

Jag talar nu naturligtvis icke om de jordbrukare, som inspektera sina jordbruk i bil, utan om dem, som verkligen äro beroende av arbetet för sin utkomst, och jag skulle vilja säga, att vad angår dem bland jordbrukarna, som nu liksom tidigare ha allra största skäl att känna sig missnöjda med förhållandena, nämligen de s. k. lantarbetarna, är det sällan man hör någon här föra deras talan, utan när det gäller frågan om jordbruket, så är det i huvudsak de mer eller mindre beslutna jordägarna man berör, vilkas ställning jag också erkänner för närvarande är rätt så brydsam. Men det är så, att även om det blir en tullhöjning, så kommer det att finnas en del svårigheter, som borde på något sätt kunna avhjälpas, och det följer inte därav, att man är färdig ansluta sig till första bästa projekt, som framkommer i syfte att avhjälpa dessa svårigheter. Det blir väl med jordbrukets representanter, som det varit, är och kommer att bli med övriga arbetarrepresentanter. Det kommer närmast att bero på dem själva, huruvida deras arbete kommer att i tillbörlig grad värdesättas eller ej. Jag måste då för min del återupprepa vad jag sagt vid ett tillfälle förut, att så länge vårt lands jordbrukare gå och inbilla sig, att frälsningen för jordbruket ensamt eller huvudsakligast skall komma genom förhöjda tullsatsen eller åtgärder i denna riktning, så länge är jag övertygad om, att det är omöjligt att komma till någon definitiv åtgärd för ordnande av förhållandena inom jordbruket. En dag måste komma, då jordbrukarna inom sina egna led bli på det klara med, att det gamla tullsystemets välsignelse för jordbruket kan man inte längre bygga på. Vi måste inrikta oss på andra, mera rationella medel, åtgärder, avsedda att upphjälpa jordbruket, utan att på samma gång lägga betungande bördor på andra grupper av arbetare i vårt land. Jag är den första att med tillfredsställelse hälsa den dag jordbrukets representanter lägga frågan på denna bog.

Jag har vid föregående tillfällen framhållit, hurusom en åtgärd i syfte att i största möjliga utsträckning befria jordbruket från den beroende ställning det för närvarande intager gentemot mellanhänderna är att på tidsenligt sätt söka organisera distributionen av de produkter jordbruket framalstrar, så att det inte blir som nu, att då dessa produkter en gång komma till konsumenterna, betinga de kanske dubbelt så högt pris, som jordbrukarna verkligen få. Men detta sätt att organisera saken och komma fram den vägen, det främjas sannerligen inte, om man enstast fasthåller vid den synpunkten, att det är genom tullåtgärder, som jordbrukarna skola kunna hjälpas.

Den förste ärade talaren var också inne på en annan sak, som jag skall tillåta mig att i detta sammanhang med ett par ord beröra. Han nämnde för det första de höga löner statstjänarna ha och vad därmed sammanhänger. Den saken skall jag inte närmare gå in på, den har debatterats så mycket förut. Men jag skulle dock vilja till det hedervärda jordbrukets representanter hemställa, om de icke kunna tänka sig, vilken känsla det skall uppamma bland övriga arbetare, löntagarna framför allt, när man, samtidigt som man kräver speciella åtgärder från statens sida för att hjälpa jordbrukarna, lägger tunga bördor på andra samhällsklasser i vårt land. Hur skall det kännas, när man gör detta från jordbrukarnas sida och samtidigt vill vid varje tillfälle pressa ned övriga samhällsgruppers ekonomiska ställning, särskilt lönearbetarnas? Jag finner detta uppträdande från jordbruksrepresentanternas sida vara icke bara inkonsekvent, utan också ganska farligt, ty det finns intet farligare än att på detta sätt resa upp den ena gruppen av samhällets medlemmar mot den andra, så att de anse sitt huvudsakligaste syfte vara att bekämpa varandra, under det båda eller alla lida av samma ekonomiska betryck på grund av den nuvarande bristfälliga organisationen av våra samhällsförhållanden. Det ligger sannerligen därvidlag i jordbrukets eget intresse att tillägna sig en mera tidsenlig syn på förhållandena.

Den ärade talaren var också inne på frågan om järnvägsfrakterna och deras betydelse för jordbruket. Jag är ingalunda benägen att underskatta den saken,

*Om höjda
tullsatsen för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

ty det kan helt naturligt förefalla, som om järnvägsfrakterna för närvarande vore höga och att de åstadkomma svårigheter både för jordbruket och för industrien, men jag är av den bestämda uppfattningen, att man även därvidlag på ett markant sätt överdriver. Jag skall därvid tillåta mig framhålla ett exempel, som något belyser den saken, när man här talar om järnvägsfrakternas inflytande på det allmänna ekonomiska läget, samfärdseln o. s. v. Jag satt för 12 år sedan i ett tillfälligt utskott i andra kammaren, som hade att behandla en motion om sänkning av fraktsatserna på färsk sill Göteborg—Stockholm. Motionären hade uppgivit, att färsk sill i Göteborg kostade 7 öre pr kg. och i Stockholm 20—25 öre, och han hemställde då, att frakten för dessa transporter skulle nedsättas, emedan detta skulle medföra, att man i Göteborg skulle kunna avyttra betydligt mera fisk, under det att nu stora kvantiteter fingo förskämmas. Undersökningen gav emellertid vid handen, att fraktsatsen för dessa varor, beräknad efter vagnslast, belöpte sig till ett öre per kg. Man förstår vilken betydelse det skulle haft, om man även kunnat sänka frakten med 50 % till $\frac{1}{2}$ öre per kg. Detta hade inneburit driftförlust för järnvägen, men vad hade det betytt för konsumenterna? Tror man verkligen, att de som togo 20—25 öre per kg. i Stockholm skulle ha sänkt priset för att frakten sänktes med $\frac{1}{2}$ öre per kg? Även om nuvarande fraktsatser äro högre och proportionen annorlunda än vid det tillfälle för tolv år sedan, som jag relaterat, så är det min bestämda övertygelse, att man överdriver betydelsen därav.

Däremot skulle det finnas en del andra åtgärder, som staten, riksdagen och det allmänna kunde vidtaga för förbättrande av jordbrukets och jordbrukarnas läge. Men man kan, som jag förut sagt, aldrig få grepp på den frågan, förrän vi få jordbrukarna själva att övergå från den gamla uppfattningen, att det är huvudsakligen på tullagstiftningens område som jordbruket har sin räddning. Det skulle vara åtskilliga åtgärder av rent praktisk beskaffenhet att vidtaga, och jag tänker därvid närmast på åtgärder i samband med — som den ärade talaren nämnde — svårigheterna att bärga förra årets skörd, åtgärder, som inom våra grannländer varit föremål för uppmärksamhet och där man ägnat dem både anslag och intresse från statsmakternas sida. Det finns andra åtgärder i liknande praktisk riktning, som det är mycket hög tid att tillgripa och söka göra något av. Jag kan inte hjälpa, att jag finner, att man på jordbrukets liksom på en del övriga områden i vårt land rör sig med en del gamla föråldrade förhållanden, och det är kanske skäl, att även här en uppräckning kommer till stånd, en uppräckning, som skulle vara till fördel icke minst för jordbrukarna själva. Men jag medger, att om något väsentligt därvid är att göra, så kunna jordbrukarna ha anledning att påräkna intresse och stöd från statens sida, och så fort den dagen kommer, då vårt lands jordbrukare verkligen inse, att det är på de vägar jag i korthet skisserat, som en betydelsefull hjälp åt vårt lands jordbruk skall lämnas, när den dagen kommer, då de lämna de gamla slentrianmässiga vägarna, tror jag också, att även representanterna för vårt lands arbetarklass skola vara villiga att tillmötesgå krav i den riktningen. Men ni få ursäkta, mina herrar, om Sveriges arbetarklass efter vad som förekommit nu under årtionden absolut inte kan vara med om att vidtaga åtgärder, som för jordbrukets vidkommande sannerligen inte skulle medföra något nämnvärt gagn, men som skulle pålägga övriga delar av vårt lands befolkning rätt betydande bördor. Det är en så pass förnuftig och klok ståndpunkt vi därvidlag följa, att man knappast med fog kan klandra oss för att vi inte kunna gå med på åtgärder, som vi anse vara för landet i dess helhet skadliga. Det bevisar inte att vi sakna intresse för vårt lands jordbruk, det bevisar bara, att vi måste mötas på andra linjer än dem, som hittills använts av jordbrukets representanter.

Då jag, herr talman, icke anser, att de åtgärder, som motionärerna föreslagit, kunna bringa någon hjälp av betydelse åt jordbruket, men att de däremot skulle

åstadkomma bördor för en hel del av vårt lands innebyggare, måste jag ansluta mig till utskottets uttalande i förevarande fall.

*Om höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Olsson i Golvvasta och herr Alexander Nilsson vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Olsson i Golvvasta och Alexander Nilsson vid betänkandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 48.

Herr statsrådet *Wohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 88, angående pension och understöd å allmänna indragningsstaten åt förste amanuensen hos kommerskollegium, filosofie doktorn Allen Vannérus;

nr 89, angående rätt för bergmästaren Carl Oskar Norelius att övergå å den för bergsstaten nu gällande avlöningsstaten; och

nr 90, angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, m. m.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 14, i anledning av väckt motion om restitution åt tillverkare av glykos m. m. av erlagd tull för utländsk stärkelse; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väckta motioner angående vissa tillägg till förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.

*Om krono-
uppbördens
uppdelning å
terminer m.m.*

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, väckta, den ena i första kammaren, nr 172, av herr *Reuterskiöld* m. fl. och den andra i andra kammaren, nr 253, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta att till förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt tillfoga ett nytt kapitel med överskrift:

Om krono-
uppbördens
uppdelning å
terminer m.m.
(Forts.)

»9 kap. Om uppbörd och befrielse m. m.» samt med den lydelse, som i motionerna angivits.

Motsvarande tillägg till förordningen den 28 oktober 1910 angående beviljning av fast engendom samt av inkomst hade föreslagits i två likaledes till bevillningsutskottet hänvisade motioner, väckta, den ena i första kammaren, nr 173, av herr *Reuterskiöld* m. fl. samt den andra inom andra kammaren, nr 254, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl.

I föreliggande motioner hade tre särskilda frågor upptagits till behandling. Motionärerna hade föreslagit *dels* uppdelning av kronouppbörden å två terminer, *dels* bestämmelser i syfte att skattskyldig, som på grund av oförvållade omständigheter vore oförmögen att erlægga påförda kronoutsylder, skulle kunna helt eller delvis befrias från eller erhålla anstånd med betalning av skattebeloppet, *dels* ock att vissa allmänna stadganden rörande uppbörden av kronoutsylder skulle införas i skatteförfattningarna.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motioner I: 172 och I: 173 av herr *Reuterskiöld* m. fl. samt II: 253 och II: 254 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., angående vissa tillägg till förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Olsson* i Golvvasta och *Alexander Nilsson*, vilka hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 172 och I: 173 av herr *Reuterskiöld* m. fl. samt II: 253 och II: 254 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., besluta att till vardera av förordningarna den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt samt angående beviljning av fast egendom samt av inkomst tillfoga ett nytt kapitel av den lydelse, som i motionerna angivits; dock med den ändringen att i 29 § 3 mom. förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt samt 20 § bevillningsförordningen orden »och skall, tills slutligt avgörande träffats, med erläggande av skatten anstå» skulle utgå för att i stället insättas i slutet av mom. 2, därvid i stället för ordet »slutligt» skulle insättas ordet »K. B:s», i följd varav mom. 2 och 3 uti ifrågavarande paragrafer skulle erhålla följande lydelse:

Mom. 2. Över sådan ansökan skall K. B., där den ej finnes böra omedelbart avslås, från magistrat och stadsfullmäktige eller allmän rådstuga i stad, landsfiskal och kommunalfullmäktige eller kommunalstämma å landet inhämta skyndsamt yttrande, varefter K. B. ofördröjligen meddelar beslut och därvid lämnar de föreskrifter i övrigt, vartill beslutet må föranleda; och skall, tills K. B:s avgörande träffats, med erläggande av skatten anstå.

Mom. 3. Över K. B:s beslut må, på sätt eljest är om klagan över administrativa myndighets beslut stadgat, besvär anföras hos Konungen.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman, mina herrar! Det utskotts-betänkande, som här föreligger och som innehåller ett avstyrkande av ett par av mig med flera väckta motioner, står i ganska nära samband med ett par andra motioner, som äro remitterade till konstitutionsutskottet. Sammanhanget mellan de två motionsserierna är, att de till konstitutionsutskottet remitterade motionerna avse ett skattestreck och att de här förevarande avse kompletterande bestämmelser därvidlag. När vi motionerat om att återinföra bestämmelsen om fullgjord skatteplikt såsom villkor för rösträtt, ha vi genom de motioner, som nu föreligga till avgörande, sökt undanröja den invändning, som alltid göres på denna punkt, nämligen att oförvållad skattebetalningsoförmåga icke bör medföra rösträttsförlust. Det är då alldeles givet, att man måste inrikta sig på att få prövningen av den oförvållade skattebetalningsoförmågan hänförd,

icke till röstlängdernas upprättande utan till ett helt annat moment i ett helt annat sammanhang. Om detta kan ske, är det också möjligt att upptaga detta skattevillkor för bibehållen rösträtt. Nu har utskottet, trots det att de olika punkterna i motionerna sammanhänga med varandra helt och hållet, gjort en uppdelning av saken på tre olika linjer och sagt, att det är tre olika yrkanden.

Om jag börjar med den sista punkten i utskottets motivering, som hänför sig till den formella sidan, så hade vi begärt, att bestämmelserna skulle införas i respektive inkomst- och förmögenhetsskatteförordningen och bevillningsförordningen, under det utskottet anser, att den rätta platsen, om de överhuvudtaget skulle införas, vore i underrättelserna angående taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering. För min del har jag mycket svårt att se, att de bestämmelser, som här är frågan om och som avse själva skattebetalningsplikten, skulle kunna äga något naturligt eller organiskt sammanhang med taxeringsförfarandet och taxeringsmyndigheterna. Men det må nu så vara; om utskottet endast haft denna formella anmärkning, skulle det ungefär ha gjort mig detsamma, var bestämmelsen insatts, fast jag måste säga, att den principiella uppfattning, som ligger bakom ett sådant yttrande av bevillningsutskottet, just icke vittnar om någon klarhet beträffande principerna.

Den andra invändning, som göres mot motionen, avser det yrkande som framställts angående en uppdelning av kronouppbörden på två terminer. Utskottet erkänner, att det kan föreligga behov av en sådan uppdelning, men säger på samma gång, att denna fråga redan är föremål för en utredning, av vilken man såsom resultat väntar förslag till några anordningar i det syftet. Under sådana omständigheter anser sig utskottet sakna anledning att nu föreslå några åtgärder i ärendet. Detta kan vara mycket riktigt och sant, och i och för sig skulle inte heller en motion behövt framkomma rörande denna sak, men då man nu vill i skatteförordningarna få in bestämmelser angående vad som är huvudsaken, nämligen befrielsen vid oförfällad oförmåga, så synes det mig, som om därmed synnerligen nära sammanhängande även frågan om skatteuppördens uppdelning på två terminer. Den är således icke, som utskottet söker göra gällande, här föremål för ett självständigt yrkande, utan det gäller här endast ett yrkande, framställt i samband med huvudyrkandet, och under sådana omständigheter hjälper inte den motivering, som utskottet givit och vilken riktar sig mot yrkandet, som om det vore fristående och självständigt.

Huvudyrkandet i motionen avser emellertid att vid oförfällad skattebetalningsförmåga en eftergift eller ett uppskov skall kunna ske. Det är då ganska anmärkningsvärt att i denna huvuddel av motionen utskottet icke gått in på den principiella frågan. Detta har utskottet gjort i de två andra punkterna, som voro bipunkter, men i denna huvudpunkt har som sagt utskottet icke alls gjort det. Utskottet har endast sagt, att från principiell synpunkt skulle kunna göras vissa invändningar mot att förläna en administrativ myndighet prövningsrätt. Men det lämnar man därhän och går över till de praktiska frågorna. Det faller genast i ögonen, att detta är det enda principiella skäl, som utskottet så där litet en passant berör. Den väsentliga huvudsynpunkten, det principiella spörsmålet, om oförfällad skattebetalningsförmåga skall ha denna verkan eller ej, har utskottet alldeles förbigått. Ja, man får det alldeles bestämda och starka intrycket, att utskottet ansett, att en oförfällad skattebetalningsförmåga överhuvudtaget icke alls bör tagas i betraktande på annat sätt än genom avkortning. Jag måste säga för min del, att en sådan synpunkt förefaller mig ganska litet förenlig med den ytterliga energi, varmed man hävdar den oförfällade skattebetalningsförmågan, då det gäller röstlängdernas upprättande och bedömandet av bristen såsom rösträttsdiskvalifikation. Har den stor betydelse i ena fallet, bör den också ha motsvarande betydelse, då det gäller en sak, med vilken den har ett oskiljaktigt sammanhang. Emellertid

Om kronouppbördens uppdelning å terminer m.m.
(Forts.)

Om krono-
uppbördens
uppdelning å
terminer m.m.
(Forts.)

har utskottet, som sagt, inte alls velat gå in på denna fråga eller också har utskottet inte velat vara med om, att saken kommer i betraktande. Det senare kan jag för min del icke anse vara rimligt eller riktigt. Det förhållandet, att man bara lägger saken åt sidan utan att vilja uttala sig därom, förefaller mig utgöra en ofullständighet, som gör, att hela betänkandet svävar rätt så mycket i luften.

Huvudsaken för utskottet är emellertid de praktiska olägenheterna, och den första olägenheten skulle gälla motionens förslag, att vid besvär över taxering eller debitering skulle med betalningen få anstå, tills ärendet blivit slutligt prövat. Reservationen har i denna punkt avvikit från motionen. Reservationen har nämligen medgivit, att ett sådant anstånd med betalningen endast må äga rum, tills Konungens befallningshavande prövat frågan, men därest besvär anföres över K. B:s beslut, skulle den eljest vanliga vägen gälla. Jag må ju säga, att det tryck, som utdelats, är något konstigt med hänsyn till det rent typografiska, men då det meddelats mig, att ett kartongblad kommer att utdelas, räknar jag härmed, att reservationen är skriven sådan som motiveringen anger och icke så, som den typografiska utstyrseln anger. På sjätte sidan har nämligen sista punkten »och skall, tills K. B:s avgörande träffats, med erläggande av skatten anstå» kommit att avsluta mom. 3 i stället för mom. 2. Jag räknar med, att reservationen har de nu upplästa orden i slutet av mom. 2 i stället för i slutet av mom. 3, där de icke ha något berättigande. Det är en modifikation, som jag för min del såsom motionär skall acceptera, och jag skall på den punkten alltså ansluta mig till reservationen, som i övrigt yrkar bifall till motionen.

När man nu talar om att befria vederbörande från betalningsskyldigheten under det befrielsefrågan behandlas, är ju situationen den, att man påstår en oförfällad betalningsoförmåga som grund för befrielsen. Att då samtidigt säga, att vederbörande skall fullgöra skattebetalningen medan frågan om hans oförfällade betalningsoförmåga prövas, förefaller mig lika med att lägga tonvikten på frågan om skattebetalningsoförmågan och icke på, att den är oförfällad. Mig synes det, att motionen verkligen gått ut ifrån och inneburit garanti för att, när en sådan framställning göres, *den skall vara åtföljd av bevisning*, och när denna prima facie icke är någorlunda till fyllest, skall K. B. avslå ansökan. Är den återigen prima facie någorlunda till fyllest och föreligger viss sannolikhet för att här verkligen föreligger skattebetalningsoförmåga och oförfällad sådan, så förefaller det mig under sådana förhållanden vara en contradictio in adjecto att det oaktat kräva skattens betalning. Det synes mig ganska rimligt, att en sådan regel om frihet från betalningens fullgörande tills vidare, verkligen finns, då frågan kommer till K. B:s prövning, och hela prövningsförfarandet är sådant, att det kan ske på ganska kort tid.

Men, säger utskottet: »den kontroll över skattskyldigs uppgifter om oförmåga att betala, som givetvis vore nödvändigt, skulle knappast kunna anförtros åt andra än utmätningsmännen», och det skulle komma att i hög grad förrycka arbetet med uppbörden, och då utredning nu pågår om förbättrad skatteuppbörd, skall man inte vidtaga någon åtgärd, som direkt motverkar utredningens syfte. Det är ju mycket på en gång, skada bara, att hela resonemanget är rätt så felaktigt, liksom den farhåga utskottet hyser för, att det skulle komma en mängd sådana ansökningar, som måste skickas till utmätningsmännen för yttrande. Om man utgår från, som motionärerna gjort, att bevismaterial skulle åtfölja ansökningarna och att en helt annan väg skulle anvisas för utredningen, torde hela detta resonemang visa sig vara så där tämligen vid sidan av saken. Det är att måla en viss potentat på väggen för att piska honom, och jag tror icke heller, att resonemanget i sak håller streck. Förhållandet är ju, att man går ut ifrån, att ansökningarna skola remitteras till kommunalmyndigheterna och att dessa skola

yttra sig. Redan nu finnes i gällande kommunalstyrelseförordningar en bestämmelse, som säger att kommunens representativa organ vid synnerligen ömmande omständigheter kan med kvalificerad majoritet befria från kommunal-skattens erläggande. Där ha vi sålunda redan ett institut, som fullkomligt motsvarar det, som här är i fråga, och mig veterligt har denna prövning i de fall där den förekommit — jag tror icke, att de äro så synnerligen många — icke erbjudit några svårigheter. Om nu samma persons oförvållade skattebetalningsoförmåga med hänsyn till kronoskatten skall prövas av samma kommunala institutioner, tyckes det mig, som om dessas uppgifter inte bleve svårare, därför att det är fråga om en skatt till, utan det torde väl gott kunna sägas, att de i detta sammanhang mer än väl kunna pröva saken, och sedermera kan K. B. bygga på deras yttrande. Utskottet har sålunda fått en motivering genom att peka på en annan väg för sakens prövning än motionen anvisat. Huruvida denna åtgärd är bättre eller sämre lämnar jag åt läsarna av utskottets betänkande att döma om. Att som utskottet självt gör först konstruera upp en linje och sedan slå ihjäl den, fastän den inte alls har med motionen att göra, förefaller mig vara en överflödig gärning.

Så säger utskottet, att det kan bli en växlande tolkning, att det inte finns någon ovillkorlig rätt till befrielse och att det skulle bli svårt att avgöra, om oförmågan vållats av den skattskyldige själv eller icke. Alla dessa skäl verka som *de obotjärdigas förhinder*. I anslutning till vad jag nyss nämnde förefaller mig hela spørsmålet sakna större betydelse på det sätt, som utskottet tagit det. Man kan överhuvud taget icke tala om ovillkorlig rätt, utan det är ju frågan om en administrativ åtgärd, och vill man säga att en administrativ myndighet icke skall pröva denna sak, tror jag, att man får slopa den administrativa prövningen på en mängd områden, där den nu faktiskt förekommer och verkar synnerligen gott och riktigt. I verkligheten ligger faran för självbeskattningen alls icke här, utan i K. B:s stora indirekta inflytande på taxeringarna. Men mot det har utskottet sällan någon erinran.

Det huvudsakliga skälet för utskottet förefaller mig vara, att det *ur skattesympunkt* icke föreligger något behov av särskilda bestämmelser om eftergift av påförda skattebelopp. Det kanske i och för sig kan ha sin riktighet, men man måste se denna motion, även i bevillningsutskottet, icke uteslutande från ensidig bevillningssympunkt utan också beakta dess sammanhang med andra motioner, vilkas prövning och avgörande, i detta fall i konstitutionsutskottet, äro uppskjutna i avvaktan på bevillningsutskottets betänkande. Under sådana förhållanden kan skälet icke sägas vara synnerligen kraftigt. Man får icke döma frågan uteslutande ur skattesympunkt, utan måste se den i dess ovillkorliga sammanhang med frågan om rösträttens beroende av fullgjord skatteplikt eller från densamma erhållen befrielse på grund av oförvållad skattebetalningsoförmåga.

Under sådana förhållanden och med hänsyn till vad som nu blivit anfört tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, omsatt i riktig typografisk utstyrsel.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har betonat, att denna fråga skall ses i samband med en annan motion, som är under behandling hos konstitutionsutskottet och som avser ett återinförande av det så kallade utskyldsstreetet såsom grund för den politiska rösträtten. Klart är emellertid, att då utskottet tagit ställning till denna fråga, har den gjort det uteslutande med hänsyn till de praktiska skattesympunkterna. Utgående från dessa utgångspunkter har bevillningsutskottet funnit det uppenbart, att en sådan form för skattelindring, som motionären här sökt föra fram, är både omöjlig, opraktisk och olämplig. För närvarande är det ju så beträf-

Om krono-
uppbördens
uppdelning å
terminer m.m.
(Forts.)

Om krono-
uppbördens
uppdelning å
terminer m.m.

(Forts.)

fande all beskattning, att den skattskyldige har att vända sig till taxeringsmyndigheterna, till prövningsnämnden och vidare upp genom alla instanser till kammarrätten och regeringsrätten. Redan nu finns det en föreskrift, som stadgar, att om en person vid sin deklarations avgivande påyrkar särskilt avdrag på grund av sjukdom, stor fattigdom, arbetslöshet eller annat, skall vederbörande taxeringsnämnd ta hänsyn till detta yrkande och ha rättighet att i vissa fall bevilja ett särskilt avdrag för personer, som drabbats av oförvållad arbetslöshet, sjukdom eller dylikt.

Den motion det här är frågan om stadgar rätt att hos K. B. söka befrielse från eller nedsättning i påfört skattebelopp icke bara på grund av oförvållad arbetslöshet eller sjukdom utan även, som det heter »annan liknande grund». Det är klart, att det finns många, som av olika orsaker förmena sig vara oförmögna att betala de skattebelopp, som taxeringsnämnden påfört dem, och det kommer icke, som herr Reuterskiöld trodde, att bli några få fall, där klagomål eller framställningar ingivas, utan det blir alldeles säkert en oerhörd mängd fall. Jag beklagar Konungens befallningshavanden, om de skola sitta bland tusentals framställningar från olika län, städer och kommuner och pröva, vem som skall ha befrielse eller ej, och även de kommunala myndigheter, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige, som få hundratals eller kanske tusentals dylika ansökningar att handlägga. Denna form för skattelindring torde vara en av de mest opraktiska, som tänkas kan. Då det gäller att ta ställning till frågan om lindring på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande orsak, torde det vara lämpligare att som hittills göra det i den formen, att taxeringsnämnderna på framställning från deklaranter ha rättighet att redan vid taxeringens början bevilja den lindring, som bevillningsförordningen medger. Denna form för befrielse från eller lindring av skatt vid sjukdom eller oförvållad arbetslöshet är naturligtvis den enda riktiga, i synnerhet som taxeringsnämnderna väljas av de skattskyldiga själva och därför måste anses ha de bästa förutsättningar för att göra denna prövning.

Det är dessa orsaker som gjort, att utskottet icke kunnat ta hänsyn till yrkandena i motionen utan fortfarande måst hävda den grundsatsen, både att det principiellt är olämpligt att K. B. skall bevilja befrielse i fråga om fullgörandet av skatteskyldigheten och att de praktiska olägenheterna äro för stora, för att man skall kunna gå med på en sådan lösning, som motionärerna och reservanterna ha tänkt sig.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Gentemot den siste ärade talaren ber jag endast att få påpeka, att taxeringsmyndigheternas befattning med dessa frågor knappast kan anses vara riktigt praktisk eller lämplig, eftersom det gäller oförvållad skattebetalningsoförmåga *vid betalningstiden* och *icke vid taxeringstiden*. Och att vid den tidpunkten belasta dessa myndigheter, som då kanske slutat sitt arbete eller knappt begynt det — beroende på vilken tid det blir — med dessa frågor tror jag näppeligen vore lyckligt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakarande betänkanudet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkanudet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån från statens domäners fond till

skogsvårdsstyrelsen inom Kopparbergs läns landstingsområde för uppförande av en fröklängningsanstalt m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om kommunal- och stadsfullmäktigevals verkställande vid samma förrättning som val av landstingsmän.

Om sammanförande av vissa val till en enda förrättning.

Med föranledande av ifrågavarande, inom andra kammaren av herr *Olsson* i Gävle m. fl. väckta, till konstitutionsutskottet hänvisade motion, nr 12, hade utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige skulle kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *von Geijer*, *Reuterskiöld*, *N. J. M. Svensson*, *Jansson* i Edsbäcken, *Starbäck*, *K. A. Westman* och *Gustafson* i Kasenberg, som på anförda skäl yrkat, att riksdagen ville besluta, att motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr von Geijer: Som herrarna behagade iakttaga, så innehåller det alldeles nyss upplästa förslaget en begäran, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning i en bestämd riktning och framkomma med förslag i ämnet. Jag vill bara anmärka, att i utlåtandets kläm har icke intagits det ofta förekommande och här enligt min mening synnerligen lämpliga tillägget, *hurvida* det kan låta sig göra. Den är således i formen kategorisk, och utskottet är alldeles på det klara med, att det vill ha den formen. Det är strängt taget endast en teknisk utredning som begäres.

Det är ju bekant, att de politiska och kommunala valen under de senaste åren varit föremål för ett omfattande reformarbete i syfte att nedbringa antalet valstrider och säkerställa mot en minskning av valdeltagandet, försakad av, att valen återkomma alltför ofta. Detta har varit syftet med det hela. Såsom känt är har också detta reformarbete mynnat ut däri, att valen endast äga rum vart annat år. Det ena året väljer man riksdagsmän till andra kammaren och två år därefter verkställas de kommunala valen, dels till landsting och dels till fullmäktige. Dessa två sista val skola nu äga rum på skilda tider och det är en förändring i denna del, som motionen och utskottet åsyfta. Förslaget är ingalunda nytt, och frågan om denna sammanslagning har varit uppe många gånger. 1918 var första gången, som den blev riktigt aktuell, genom att i en proposition i hithörande ämne, som avlämnades av Kungl. Maj:t, departementschefen vidrörde just denna fråga. Dåvarande departementschefen anförde för sin del, att några direkta principiella hinder för en dylik sammanslagning icke kunde anses föreligga. Detta hans yttrande skulle möjligtvis kunna sättas under debatt, om man så vill, även med hänsyn till, att landstingsmannavalen, fastän de genom en valteknisk term sammanföras med fullmäktigevalen under beteckningen »kommunala val», i själva verket ha en annan valmanskår och en i viss mån politisk karaktär. Det är dock icke den punkten, som jag här närmast vill uppehålla mig vid, utan det är, att departementschefen, sedan han gjort detta medgivande, icke kan komma ifrån, att det finns vissa praktiska svårigheter, som synas lägga hinder i vägen för en sådan anordning. Särskilt betonade departementschefen, att hur man än anordnade en gemensam förrättning för de bägge valen, kunde man befara att sammanslagningen skulle bli en källa till oreda och förvirring. År 1920 skrev riksdagen ånyo i en hithörande fråga. Det var då fråga om avskaffandet av den successiva förnyelsen vid

Om sammanförande av vissa val till en enda förättning.
(Forts.)

de kommunala valen. Med anledning av denna riksdagens skrivelse skickade Kungl. Maj:t ärendet till de särskilt tillkallade så kallade kommunalsakkunniga. Dessa togo upp även frågan om sammanförandet av dessa två val till behandling och kommo till samma resultat som departementschefen 1918. De sakkunniga kunde ej finna annat, än att en dylik valförrättning skulle medföra svårigheter och förväxlingar för väljare och valförrättare, helst det vore fråga om val med olika rösträttsbestämmelser och olika väljarekårer. Vidare framhöllo sakkunniga behovet av större vallokaler, och att det ytterligare behov av större valdistrikt, som säkerligen komme att yppa sig i sammanhang med reformens genomförande, på vissa håll knappast kunde tillgodoses på grund av brist på tillräckligt antal dugliga valförrättare. År 1922, således endast för två år sedan, framlade Kungl. Maj:t änyo proposition i ärendet. Det var då endast fråga om avskaffandet av de successiva valen. Då tog Kungl. Maj:t upp just denna fråga till behandling och kom återigen till samma resultat, att man icke kunde se annat, än att här var en källa till förväxling och oreda, och böjde sig för de skäl, som blivit anförda, dels av de sakkunniga och dels dessförinnan. Kungl. Maj:t gjorde i 1922 års proposition icke endast front mot tanken, att sammanföra valen utan till och med kom med det förslag, som också blev lag, att de ej finge äga rum på samma dag. Nu emellertid, trots denna som synes genomgående prövning och de resultat, som därav vunnits, är konstitutionsutskottet på framställning av enskild motionär färdig att med underkännande till alla delar av dessa framhållna svårigheter övergå till det systemet att slå ihop valen.

Jag kan nu vidare ej undgå, när jag ser på de skäl, som av motionärerna blivit anförda, att tycka, att dessa skäl i viss mån slå ihjäl varandra. Motionärerna peka på, att den erfarenhet, som vunnits den enda gång, som bestämmelserna ägt tillämpning, visar, att här verkligen är en olägenhet. Motionärerna säga, att deltagandet i de kommunala valen avsevärt minskats, trots det att ju ytterligare fyra röstberättigade åldersklasser ha tillkommit. Således skulle det vara dessa svårigheter att komma i tillfälle att avgiva sin röstsedel, som skulle vara det bärande skälet, men på ett annat ställe i motionen framhålla motionärerna, att man ej har nått det andra syftet, nämligen att förminska valstriderna. Det heter i motionen: »Vi ha — och här föreligger erfarenheten från 1922 års val — fortfarande två valrörelser, en för landstingsvalen och en för kommunalvalen. Valrörelsen för de senare valen har bara blivit till tiden mera begränsad, men i stället, som alla korta valrörelser, så mycket häftigare.» Ja, erfarenheten kan ju vara olika på olika platser, men jag tycker, att det ej står i samklang med vartannat att säga, att efter en mycket stark och hetsig valkampanj har valdeltagandet likväl blivit för litet. Det är en given motsägelse i detta.

Jag nämnde nyss, att erfarenheten kan vara olika. Jag undrar för min del, om ej den av statistiken framdragna minskningen i valdeltagandet vid de kommunala valen till mycket väsentlig del har berott på, att man har överenskommit om gemensamma listor. Man har varit på det klara med, hur dessa listor skulle avfattas. I den riktningen har ju lagstiftningen högst avsevärt underhjälpit möjligheten att få listor, som kunna göras upp lätt och bekvämt. Jag misstänker nämligen, att det är detta, som gör, att man icke kan iakttaga så stort deltagande i de kommunala valen som vid landstingsmannavalen. Dessa sista utgöra så att säga en generalmönstring för de olika partierna. Sedan man fått reda på styrkorna i den delen, så bli namnens utsättande en relativt lindrig sak. Det skäl, som har åberopats, nämligen den erfarenhet, som en författning, vilken varit i tillämpning endast en enda gång, skulle visa, anser jag således för min del ej vara övertygande.

Så återstå de besvärligheter, som ofrånkomligen äro förenade med förslaget,

och som före 1922 tämligen oemotsagt förelågo. Det är mig alldeles klart, att när det gäller frågan huru man skall anordna denna valförrättning, det dock skall bli ganska svårt för valmännen att ej fumla, att ej lägga valsedlarna i orätta valkuvert. Jag kan ju erinra om att, såvitt jag minnes, händer det nästan varje gång, som här företages val till de ständiga utskotten, att talmannen anser sig nödsakad att varna kammarens ledamöter att ej därvidlag gripa oriktiga sedlar. Detta har inträffat mer än en gång, och det till och med här i denna kammare. Hur skall det då ej taga sig ut bland de stora valmansskarorna? Jag undrar, om det ej för den, som varit valförrättare vid de många kommunala valen, när de avsett olika tider, rätt så många gånger hänt, att man lagt orätta valsedlar i de resepektive kuverten. Denna fara, menar jag, föreligger alldeles givet även här. Även för dem, som skola förrätta valen, kommer det att bli ganska krångligt. Det låter så bra och lätt i teorien, att man skall lägga de olika valsedlarna i olika urnor, men klart är, att under en lång valdag därvidlag uppmärksamheten skall rätt så ofta slappas, så att misstag därvidlag kunna äga rum. Dessa olägenheter förefalla mig verkligen vara så pass avsevärda, att den nytta, man skulle vinna, ej komme att motsvara förväntningarna. Redan på detta skäl, herr talman, anser jag mig böra yrka avslag.

Om sammanförande av vissa val till en enda förrättning.
(Forts.)

Sedan kommer en annan sak. Det är ju framhållet, att ett av skälen här är att motverka den valleda, som man ansett sig ha förspört vid de kommunala valen. Vad då gäller städerna, så är det min bestämda övertygelse, att ett genomförande av ifrågavarande förslag skulle komma att öka valledan och ej tvärtom, och vad som gäller om städerna gäller naturligtvis lika mycket om stadsliknande samhällen, och de äro många i vårt land. Vad som vällar valledan enligt den erfarenhet, jag har på detta område, är givetvis svårigheten att få avgiva sin valsedel. Går detta lätt och bekvämt, så genererar det förvisso icke valmännen att komma två gånger även med jämförelsevis ringa mellanrum till valurnorna, men den omständighet, att man tvingas att stå i kö, det är den, som för många innebär ett obehag av sådan art, att de fullständigt utebli. Ordnas det så, att man, när man går förbi vallokalen, bekvämt och utan att behöva vänta mer än en jämförelsevis kort stund får avlämna sina röstsedlar, och vet man detta, så genererar det inte valmännen, men skola de nödgas att stå i kö, så kommer obehaget och då också valledan.

Jag skulle ju kunna säga mer, men de skäl, som jag anført, anser jag dock vara tillräckliga som motivering för avslag å ifrågavarande förslag, vilket jag nu, herr talman, också ber att få yrka.

Herr Hansson, Gustav: Herr förste vice talman, mina herrar! Den föregående talaren har erinrat om de ändringar, som av riksdagen har vidtagits för att begränsa antalet valstrider och vi ha ju numera sådana endast vartannat år, men ännu kvarstår ändock det förhållandet, att vart fjärde år, d. v. s. det år, då de kommunala valen skola äga rum, ha vi två tätt på varandra följande val, nämligen val av landstingsmän och val av stads- och kommunalfullmäktige, och det inträffar på många ställen, att det vid samma tidpunkt blir ännu ett val, nämligen inom municipalsamhällena, där även municipalfullmäktige skola väljas.

Man har kunnat konstatera vid dessa kommunalval, som skola förrättas kort efter landstingsmannavalen, att de ej rönt det intresse och den tillslutning, som önskligt varit, och det är ju lätt förklarligt, att valmännen anse, att de så nyss deltagit i en valhandling, att de ej ha någon vidare lust att åter gå till vallokalen och lägga sin röst på nytt. Och härtill medverkar, särskilt på landsbygden, den omständighet, att man har rätt så långa avstånd till vallokalerna.

Frågan om att sammanföra valen av kommunal- och stadsfullmäktige med

Om sammanförande av vissa val till en enda för rättning.
(Forts.)

valet av landstingsmän är ju ej ny. Den har ju förut varit föremål för riksdagens prövning och senast under år 1922, då herr Olsson i Gävle avlämnade en motion, vari han hemställde om, att valen av stads- och kommunalfullmäktige samt landstingsmän skulle äga rum vid en och samma förrättning. Konstitutionsutskottet, som behandlade denna motion, kunde ej tillstyrka densamma, men det avgavs utav några utskottsmedlemmar en reservation till förmån för motionen, och denna samlade i kamrarna rätt många röster, nämligen i första kammaren 41 och i andra kammaren 84.

Motionären har i år förnyat sin framställning och han har nu i utskottet rönt en välvilligare behandling, i det att inom utskottet majoritet har uppbringats för ett bifall i huvudsak till motionen. Utskottet har dock ej kunnat gå med på, att detta sammanförande skulle göras obligatoriskt, utan har ansett, att sammanförandet bör vara valfritt, d. v. s. att det bör bero på kommunerna själva, huruvida de vilja sammanföra val av kommunal- och stadsfullmäktige med landstingsmannavalen eller ej. Jag skall för min del ej vidare ingå på den motivering, som utskottet har förebragt för bifall till motionen. Det är endast på några punkter jag skall be att få understryka densamma. Det har talats om, att bristen på vallokaler samt bristen på lämpliga valförrättare skulle ställa sig hindrande i vägen för en reform sådan som den här föreslagna. Utskottet har ej förbisett, att det kan i vissa fall uppstå brist på vallokaler men det är med hänsyn även till detta, som utskottet föreslagit, att ett sammanförande av valen skall vara beroende på kommunerna själva.

Vad sedan beträffar valförrättare så vill jag säga, att detta påstående förr kunde ha ett visst fog för sig, men jag tror, att numera då valnämnderna ha en ganska lång erfarenhet bakom sig, det skall vara möjligt för dem, att utan olägenhet kunna förrätta detta dubbelval.

Det har vidare gjorts en principiell invändning mot sammanförandet, i det man har ansett, »att fullmäktigevalens sammanförande med landstingsmannavalen skulle medföra, att även de förra finge den delvis politiska i stället för rent kommunala karaktär, som tillkommer de senare på grund av landstingens uppgift att jämväl utse ledamöter till första kammaren». Man har med andra ord varit rädd för, att det skulle bli mera politik i de rent kommunala valen än vad det för närvarande är. Jag ber då att få erinra om, att det argumentet dock icke tillmättes någon vidare betydelse, då det gällde att sammanföra elektorsvalen i de större städerna med stadsfullmäktigevalen, och jag vill för min del säga, att jag tror, att de kommunala valen även gå efter rent politiska linjer. I de fall, där man nu har s. k. samlingslistor, är nog saken den, att man i förväg har tagit reda på partiställningen och uppgör kandidatlistorna med ledning därav.

Emellertid har ej utskottet vid beslutets fattande varit enigt, utan ett antal reservanter med utskottets vice ordförande i spetsen har yrkat, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Man kunde lätt, då man ser denna reservation, få den uppfattningen, att det här gäller en partipolitisk fråga. Vi finna ju, att det är utskottets samtliga högermän och med dem likatänkande, som ha reserverat sig. Jag ber då att få säga, att detta är långt ifrån en partipolitisk fråga. Det är en rent praktisk fråga och ingenting annat.

Reservanterna ha som skäl för sitt avstyrkande framhållit, och det har ju även anförts av den föregående ärade talaren, att ett sammanförande sådant som det här föreslagna skulle bli en källa till oreda och förvirring, helst det vore fråga om val med olika valrättsbestämmelser och olika väljarekärer. Jag anser för min del, att man ej bör tillmäta detta argument alltför stor betydelse. Jag tror, att vårt folk har undan för undan fått allt mera insikt i de all-

männa angelägenheternas handhavande, och att de även i detta fall ej äro så värst bortkomna. Jag är säker på, att man med vissa praktiska anordningar skall kunna förekomma, att det uppstår oreda och förvirring.

Vi ha ju, som jag förut erinrade om, i de större städerna sammanfört val av elektorer och fullmäktige, och det har icke visat sig, att det på grund af sammanförandet uppkommit någon större oreda och förvirring, eller att flera missstag förekommit än vid andra val. Vid de senaste elektorsvalen avgåvos 193,759 röster, och av dessa blevo endast 751 kasserade, således en rätt ringa procent i jämförelse med den kassering, som ägt rum beträffande vissa andra sätt att avgiva röstsedlar. Jag tror, bestämt, att om man, som jag förut nämnde, vidtager en del praktiska anordningar, om man till exempel låter såväl å valsedlarna som å valkuverten utsätta vad valet avser, så skola anledningar till misstag ej i någon vidare mån föreligga.

Vidare ha reservanterna anfört: »— — — svårigheten att vid själva valförrättningen så fort och bekvämt avgiva sin röstsedel är en omständighet, som ökar valledan, kanske till och med mera än tvånget att vart fjärde år två gånger med jämförelsevis ringa tids mellanrum nödgas gå till valurnan.»

Man anser således i reservationen, att det lilla dröjsmål, som skulle uppstå genom att avgiva två röstsedlar på en gång, skulle skapa en viss valleda. Jag får säga, att även i detta fall kan jag ej tillmäta reservanternas uttalande någon vidare betydelse. Den lilla tidsutdräkt, som där tillkommer, blir ju jämförelsevis ringa i förhållande till det man vinner, nämligen att få på en gång avgiva sina röstsedlar och ej tvingas att två gånger med kort mellanrum gå en kanske ganska lång väg till vallokalen. Och jag vill säga, att jag tror, att själva valproceduren kommer att gå ganska fort. Min erfarenhet från den tid jag varit valförrättare är den, att det värsta man har vid valen är att i röstlängderna kunna finna de röstberättigades namn. Har man väl gjort detta, då har det återstående arbetet ganska hastigt varit undanstökat. Nu äro ju röstlängderna sammanförda. Vi ha således rösträttsanteckningarna å ett och samma ställe både vad det gäller kommunal- och landstingsmannaval, och det är ju således bara att avlämna ett kuvert mera än vad som sker i vanliga fall, och jag tror ej, att detta kommer att vålla någon vidare tidsutdräkt.

Jag ber att få sluta med att uttala den förhoppningen, att kammarens ledamöter måtte bifalla konstitutionsutskottets yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:it med anhållan om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige må kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän. Jag tror, att ett sådant sammanförande skulle för många, särskilt på landsbygden, vara till stor nytta, och att de olägenheter, som man påpekat, ej äro så stora, att de kunna på något sätt jämföras med de fördelar man vinner.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lyberg: Herr talman! Då jag ej reserverat mig mot utskottets utlåtande, vilket skett därför, att jag ej närvarit vid justeringen, anser jag mig med några ord böra motivera, varför jag kommer att rösta mot det föreliggande skrivelseförslaget.

Det kan ej förnekas, att en viss lättnad skulle här och var kunna på landsbygden beredas åt väljarna genom att på det sätt, som här är föreslaget, sammanföra ifrågakvarande två val. Men det kan sättas i fråga, om ej denna lättnad uppväges av det trassel, som säkerligen lätt skulle uppkomma med avseende å valsedlarnas avgivande, mottagande och översändande till den sammanräknande myndigheten, ävensom av den längre tid och därav följande längre väntan, som komme att bli förknippad med de två valförrättningarnas sammanförande. Vad städerna vidkommer är det, som här redan har anmärkts, alldeles tydligt, att

Om sammanförande av vissa val till en enda förrättning.
(Forts.)

Om sammanförande av vissa val till en enda för-
rättning.
(Forts.)

icke något behov föreligger. Jag skulle vilja hålla för troligt, att väljarna i städerna, med de korta avstånden, hellre gå två gånger till val med kort tids mellanrum för att hastigt få valsedlarna avlämnade, än de gå till vallokalen en gång för att få vänta dubbelt så lång tid, kanske mera, innan valsedlarna få avlämnas. Och dessutom, om på detta sätt valförrättningarna sammanföras och uttänjas, skulle det i ännu färre fall än hittills inträffa, att magistraterna komme att omedelbart efter valsedlarnas avlämnande verkställa röstsammanräkning av de vid stadsfullmäktigeval avgivna valsedlarna, vilket dock är synnerligen önskvärt.

Vad som är sagt om städerna gäller i huvudsak även de stadsliknande samhällena.

Nu säger man, att man genom ett sådant sammanförande skulle kunna göra två val med en valrörelse; och det vore givetvis en lättnad. Men alldeles desamma kan man ju strängt taget göra, om det endast är några få dagar mellan de två valen, om man nämligen med valrörelse och valstrid avser valförberedelserna. Faktiskt behöver det i allt fall endast bli en valrörelse, om nämligen överhuvud taget vederbörande ha intresse av att förlägga valen jämförelsevis nära varandra.

För övrigt är jag rädd, att man något för mycket skattar åt valledan, då man nu ytterligare vill koncentrera och mekanisera hela vår valapparat. Vi få dock ej glömma, att vi under de sista åren genom införande av fyraårig mandattid för andra kammaren och genom avskaffande av den successiva förnyelsen beträffande såväl landstingsmannavalen som fullmäktigevalen fått betydligt färre val än tidigare. Det kan en vacker dag hända, att man säger: »Nej, nu ha ni allt lagstiftat bra långt för att förhindra medborgarnas allmänintresse att då och då göra sig gällande».

Vid sådant förhållande och då gällande bestämmelser i vilka ändring nu ifrågasättes, antogos så sent som för två år sedan, då vidare den anordning, som föreslås, enhälligt avstyrktes av de s. k. kommunalförfattningssakkunniga och även underkändes av den 1922 sittande regeringen, så synes det mig, som om man, även om man som jag är litet tveksam vad landsbygdens val beträffar, ej nu bör taga ett steg, som kanhända visar sig vara förhastat. Jag kommer för den skull att rösta emot det föreliggande skrivelseförslaget.

Herr Nilsson, Nils Anton: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, intresserar det mig likväl tillräckligt starkt för att jag här skulle vilja framföra några synpunkter.

Jag tror för min del, att man gjorde klokt i, om man nu låte bero vid vad man på detta område nu åstadkommit. Jag tror, att man med hänsyn till valledan kan göra mera skada än gagn, om man ytterligare ändrar gammal eller stiftar ny lag på detta område. Jag är icke den ende valnämndsordförande, som har gjort den erfarenheten, att man kommit att bli säker på en sak, nämligen att valförrättningen är alltför komplicerad. Man skall sålunda hava flera olika valkuvert, och olika partibeteckningar användas ofta för skilda val vid samma tillfälle med mera sådant. Vi skola komma ihåg, att vid landstingsmannavalen går i allmänhet varje parti fram med sin partibeteckning och i varje fall med sin särskilda lista. Vid kommunalfullmäktigevalen förhåller det sig ofta så, att endast två partier deltaga, å ena sidan socialdemokraterna och å den andra ett borgerligt kommunalförbund, vars medlemmar sammanslutit sig till en borgerlig valenhet. Detta gör, att väljaren har dessa olika partibeteckningar att välja på vid skilda val i samma lokal och på samma dag. Detta vållar villervalla och oreda, det är ju alldeles självklart. I synnerhet gäller detta de enkla väljarna på landsbygden, som ganska litet taga reda på, huru det härmed förhåller sig. Jag har den erfarenheten, att bara detta faktum — detta kanske oftast gäller de

kvinnliga väljarna — att de icke vota och känna till gången utan behöva fråga sig för och riskera att begå misstag och bliva rättade bara dessa omständigheter avhålla dem mången gång från att deltaga i valet.

Jag anser sålunda, att ju mera man komplicerar dessa valförrättningar, desto mera motverkar man från den antyddade synpunkten ett allmänt deltagande i valet. Man skapar med andra ord valboskap i ännu större utsträckning, än om man låter de olika valen försiggå på särskilda dagar och vid olika tillfällen.

Vidare förhåller det sig ju med kommunalfullmäktigevalen å ena sidan och landstingsmannavalen å den andra på det sättet, att kommunalfullmäktigevalen icke hava samma politiska karaktär som landstingsmannavalen. Om valen däremot skola förrättas samma dag, kan det lätt hända, att de bägge få denna karaktär, och detta är ingen fördel. Detta skola vi akta oss för, och även ur den synpunkten måste jag för min del taga avstånd från utskottets förslag.

Det skulle vara åtskilligt att tillägga till vad jag nu yttrat, men åtskilliga synpunkter hava redan framförts av de båda föregående talarna, som intagit samma ståndpunkt som jag, så att jag kan inskränka mig till vad jag nu sagt. Jag tror, att ett beslut i enlighet med utskottets förslag vore ett steg i orätt riktning, och jag tror, att man bör låta bero vid vad man nu åstadkommit på detta område. Då folk lärt sig detta, skall man låta dem begagna sig av det under en tid framåt. Det är ett oskick, som rått på sista tiden, detta framåtskridande på detta område, som ger sig tillkänna däruti, att man jämt och ständigt ändrar på förordningar och författningar. Det blir icke till någon nytta utan snarare till skada.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rooth: Herr vice talman! Jag ber att få säga, att jag för min del omöjligt kan lägga några partipolitiska synpunkter på denna fråga. En föregående talare här sade, att denna reform, som nu av utskottet tillstyrkts, skulle bliva till mycket stor nytta. Jag har en alldeles motsatt uppfattning. Jag anser nämligen, att den endast skulle komma att föranleda oreda och svårigheter och icke på något sätt bliva gagnande. Det sättes ju redan nu mycket stora krav på valnämnderna. Valen taga redan nu lång tid, och det finns sålunda ingen anledning att utöka tiden för valens förrättande. Om man sammanförde dessa val, skulle det också på landsbygden uppstå svårigheter beroende på rent lokala förhållanden i fråga om vallokaler och dylikt. Jag förstår sålunda icke, att det kan vara bättre ordnat än det är för närvarande, då valen skiljas åt vart för sig, och valmanskåren med klar uppfattning om vad saken gäller går till valen.

Herr vice talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rosén: Herr vice talman! Icke heller jag kan se denna fråga ur några partipolitiska synpunkter utan endast ur praktiska. Och då måste jag säga mig, att reservanternas farhågor för, att sammanförandet av dessa båda val till en gemensam valdag skulle skapa oreda och förvirring, äro betydligt överdrivna. Jag är viss om att, åtminstone icke i Norrland, någon sådan oreda och förvirring skulle komma ut uppstå, och jag antager, fastän jag icke närmare känner förhållandena, att så icke heller blir fallet i södra Sverige. Jag grundar därvidlag min uppfattning på de uttalanden, som gjorts av länsstyrelserna i Gotlands och Blekinge län och som återgivits i utskottets utlåtande. Dessa båda länsstyrelser hava uttalat sig för ett sammanförande av dessa båda valförrättningar till en gemensam valdag.

Det har ju visat sig, såsom en del av herrarna kanske erinra sig, att vid de senast förrättade kommunalfullmäktigevalen försök gjordes på vissa håll i Norrland och kanske även på andra håll, i kommuner, där man har stora avstånd, att

Om sammanförande av vissa val till en enda förrättning.
(Forts.)

Om samman-
örande av
vissa val till
en enda för-
rättning.
(Forts.)

underlätta valdeltagandet på det sättet att ett antal personer, representerande olika partier, sammanträdde och gjorde upp en gemensam lista, som erhöll någon opolitisk partibeteckning. Ett antal personer utsågs, som skulle frambära denna lista vid valförrättningen. Inom en kommun avlämnades, om jag minns rätt, ett dussin sådana valseddlar, men ett par minuter innan valförrättningen skulle avslutas infann sig en grupp på ett något större antal, jag tror 12 eller 13 personer, och avlämnade en annan lista, varigenom verkligen åstadkoms oreda och förvirring i mycket hög grad. Den träffade överenskommelsen kunde naturligtvis icke avse mer än ett litet antal personer, som räknade med att alla skulle följa deras vilja. Så skedde emellertid icke, och detta skapade oreda och förvirring. I det fallet skulle man ju, herr Nilsson, kunna tala om att man räknade med att det fanns valboskap. Jag tycker icke, att man bör få förfara på detta sätt utan att man bör bereda var och en tillfälle att gå fram med den röstsedel, som han tycker bäst om och vill avlämna.

Nu skulle ett sammanförande av dessa valförrättningar till en gemensam valdag enligt mitt förstånd icke åstadkomma några som helst olägenheter men däremot skapa en betydlig lättnad för valmännen att kunna deltaga i valen. Skall man hava två valförrättningar under loppet av en månad, blir det i framtiden, såsom det hittills visat sig vara, ett mycket ringa deltagande i båda valen men framför allt i det sista.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 60.

Herr statsrådet *Pettersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 87, angående överlåtande till Malå kommun av visst område av den vid avvittringen inom Malå socken till kyrkstad avsatta mark;

nr 93, angående pensioner åt vissa personer;

nr 95, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212);

nr 96, med förslag till förordning om tillämpning i Västerbottens och Norrbottens läns landstingsområden av förordningen den 15 juni 1923 (nr 213) angående skogsvårdsstyrelser och till förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift;

nr 97, angående anvisande av medel för främjande av skogsvård å enskilda skogar i Västerbottens och Norrbottens län samt Särna och Idre socknar; samt nr 98, angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående beredande åt i ödemarkerna i rikets två nordligaste stift anställda präster av ökade möjligheter att vinna befordran inom andra stift.

*Om
förbättrade
villkor för
präster i de
nordligaste
stiften.
(Forts.)*

Uti en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 181, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *von Koch* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t äska, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning i syfte, att de präster, som vore anställda i ödemarkerna i de två nordliga stiften, kunde beredas ökade möjligheter att efter en viss icke alltför lång tjänstetid vinna befordran inom andra stift.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motion måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt låta verkställa utredning rörande vilka åtgärder, som borde vidtagas till undanröjande av de svårigheter, som vore förknippade med tillsättandet och utövandet av prästerliga tjänster i de två nordligaste stiftens ödemarksbygder, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Herr Åström: Herr talman! I motionen hava ju framställts vissa yrkanden, som gå ut på att i någon mån förbättra förhållandena för prästerna i de norrländska ödebygderna, och däremot torde kanske inte finnas någon anmärkning att göra. Men i samband med detta har första lagutskottet i sin motivering tagit med även frågan om förbättring av de ekonomiska förhållandena i övrigt för prästerskapet. Motionären har icke framfört några som helst sådana yrkanden. Om en sådan utredning bör företagas, bör den väl ske i samband med förhållandena på andra områden, och det förefaller mig, som om första lagutskottet härvidlag till och med gått något längre än vad motionären hade förutsatt.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka, att sista stycket i motiveringen eller det stycke, som börjar med ordet »Samtidigt» måtte utgå ur utskottets utlåtande. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Samma yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Herr Hederstierna: Det förefaller mig, som om den ärade talaren ansett, att första lagutskottet på något sätt överskridit sin befogenhet, då utskottet bland andra medel att avhjälpa svårigheterna för prästerna i övre Norrland även hemställer om en undersökning, huruvida man icke borde försöka hjälpa upp de ekonomiska förhållanden, i vilka detta prästerskap lever. Om en sådan åsikt torde emellertid talaren vara ensam. Därtill har första lagutskottet full initiativrätt, även om det icke alls finns något stöd härför i motionen. Skulle det sålunda i yttrandet ligga någon insinuation om att vi på något sätt gått utöver vår befogenhet, så får jag på det bestämdaste tillbakavisa den.

Det är ju alldeles givet, att när vi hava klart för oss, att förhållandena äro synnerligen beklagliga för detta prästerskap, är det vår skyldighet att tala om alla olika hjälpmedel, som kunna tänkas användas för att hjälpa upp detta. Bland dessa hjälpmedel är utan tveivel en förbättring av de ekonomiska förhållandena ett synnerligen beaktansvärt medel.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Om
förbättrade
villkor för
präster i de
nordligaste
stiftet.
(Forts.)

Herr von Koch: Herr talman! Jag ber först att få uttrycka min tacksamhet och glädje över att utskottet behjärtat denna enligt min tanke mycket viktiga fråga. Gentemot den förste ärade talaren vill jag säga, att man kan erkänna, att det hade varit allt skäl att i den av mig väckta motionen beröra de frågor, som första lagutskottet behandlat i sitt utlåtande, nämligen bostadsförhållandena och de ekonomiska förhållandena. Långt ifrån sålunda att jag skulle vilja motsätta mig, att en utredning kommer att omfatta även dessa frågor, skulle jag på det allra livligaste vilja tillstyrka, att kammaren i enlighet med vad utskottet föreslagit, beslutar en utredning av något vidare innehåll, än vad jag i motionen angivit.

Jag ber således, herr talman, att helt och fullt få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu föredragna utlåtandet annat yrkande ej förekommit, än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På därefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, yttrade sedermera herr talmannen, hade yrkats, dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr *Aström*, att samma uttalanden skulle godkännas med utelämnande av det stycke, som började med orden »Samtidigt borde tagas under övervägande».

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 50, 54, 80, 91, 93, 124, 132 och 133 §§ i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag, dels ock en i anledning av propositionen väckt motion.

Genom en den 15 februari 1924 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 40, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 50, 54, 80, 91, 93, 124, 132 och 133 §§ i lagen den 12 augusti 1910 (nr 88) om aktiebolag.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehått en av herr *Boman* inom första kammaren väckt, likaledes till lagutskott hänvisad motion, nr 226, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 3 § aktiebolagslagen, att aktie i bolag med aktiekapital överstigande 50,000 kronor skulle kunna lyda å lägre belopp än 50 kronor, där sådant beslutades å bolagsstämma i samband med beslut enligt 50 § om nedsättning av aktiekapitalet.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas;
- 2) att herr Bomans förevarande motion måtte av riksdagen lämnas utan bifall.

Reservation hade avgivits av herrar *K. G. Westman, Julin, J. O. Karlsson* och *Johansson* i Brånalt, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas;
- 2) att riksdagen med anledning av förevarande motion I: 226 måtte antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 12 augusti 1910 (nr 88) om aktiebolag.

Härigenom förordnas, att 3 § i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse.

3 §.

Aktierna skola lyda å lika belopp i svenskt mynt, ej understigande femtio kronor. Dock må aktie kunna lyda å mindre belopp, lägst tio kronor, där aktiekapitalet ej överstiger femtio tusen kronor. *Aktie må ävenledes kunna lyda å mindre belopp, lägst tjugufem kronor, där vid beslut enligt 50 § om nedsättning av aktiekapital till belopp överstigande femtio tusen kronor angivits, att akties belopp skall minskas.*

Vad — — — lyda.

Aktie — — — odelbar.

Å aktierna — — — innehavaren.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1924, dock att å beslut om ändring av bolagsordningen eller nedsättning av aktiekapitalet, som tidigare fattats, äldre lag skall äga tillämpning.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Hederstierna**: När jag här begär ordet, beror detta på att jag befarar, oaktat propositionen är mycket vidlyftig och oaktat första lagutskottet har försökt att kortfattat lägga fram vad som här är meningen, att herrarna i allmänhet icke hava en aning om vad det här är fråga om, då ju utskottet är enhälligt till förmån för propositionen. Då jag emellertid önskar, att herrarna skulle hava en liten aning om vad det här gäller, har jag bett att få säga några ord.

Det gäller här frågan om förhållandena inom våra aktiebolag. Det är ju klart, att av de aktieägare, som äro sammanförda i ett aktiebolag, ej alla kunna hava samma intressen, utan några anse, att bolaget skall skötas på ett sätt och andra, att det skall skötas på ett annat sätt. Det är ju klart, att då blir det majoriteten, som bestämmer det hela.

Men det finns ju vissa rämärken, utöver vilka man naturligtvis icke får gå, och dessa rämärken finnas uppställda dels i aktiebolagslagen och dels i bolagsordningen. Emellertid beror det mycket på, hur pass snäva dessa gränser äro.

*Ang.
nedsättning av
aktiekapital.*

Ang.
nedsättning av
aktiekapital.
(Forts.)

Innan 1910 års aktiebolagslag infördes, var det nog så, att det var majoriteten, som regerade det hela, och minoriteten fick finna sig i vad majoriteten beslöt. Därigenom uppkommo missförhållanden, som voro så tydliga, att lagstiftaren fann, att man måste reagera häremot. Emellertid händer det ofta, när man vill undvika Schylla, att man råkar i Charybdis. Nu har lagstiftningen för närvarande så noga fäst vikt vid att gardera och skydda minoriteten, att det är synnerligen svårt för majoriteten att få göra sig gällande. Det är detta, som alldeles särskilt har framstått under krisåren. Under denna tid trodde man ju, att bolagen skulle få leva under de lyckliga förhållanden, som de då levde i, och man drog in i aktiebolagen så mycket pengar som möjligt och väntade sig guld och gröna skogar. Så kom krisen. De pengar, som man lagt ner, voro borta och många, många bolag laborerade under ganska tryckta förhållanden. Under dessa omständigheter var det nödvändigt för aktiebolagen att skaffa sig friska pengar. De måste skaffa sig nytt rörelsekapital, och detta sker enklast genom att öka aktiekapitalet. Men då möta naturligtvis svårigheter; de gamla aktieägarna måste med sina gamla aktier hava lika rätt som de nya, och när man då laborerar med ett stort aktiekapital, kan man icke få några nya aktieägare, som teckna aktier, ty de förstå, att de ej kunna få utdelning annat än i samma mån som de gamla aktieägarna. För att få fram en så pass hög vinst, att den räcker till för såväl de gamla som de nya aktieägarna, äro utsikterna icke så stora. Därtill kommer, att man enligt aktiebolagslagen skall till reservfonden avsätta 10 % av vinsten ända upp till 10 % av aktiekapitalet. Är då aktiekapitalet stort, går det åt mycket pengar redan för detta ändamål. Då är det ju klart, att man under sådana förhållanden måste nedsätta aktiekapitalet. Det är den enda möjligheten att få ett bolag, som laborerar under svåra förhållanden, på rätt köl. Detta är nu ganska svårt enligt nu gällande aktiebolagslag. Jag skall icke ingå i några närmare detaljer; men det finns vidare bolag — och det är kanske de flesta — där aktierna hava olika rätt. Det fordras nu, att varje aktieägare skall vara med om ett sådant beslut, för att aktiekapitalet skall kunna nedsättas. Då förstår man, vad som kommer att hända och som redan visat sig hända, nämligen att aktieägare, som veta, att deras samtycke är erforderligt sätta sig på tvären och tvinga på det sättet dem, som önska genomdriva en nedsättning av aktiestocken, att betala vida mer, än de skäligen skulle behöva göra. De utöva då rent av en utpressning mot majoriteten. Det är detta man velat förebygga, och det är anledningen till detta lagförslag. Man har låtit på villkoren för att kunna fatta ett lagligt beslut om aktiekapitalets nedsättning.

Jag skall inte vidare ingå på saken och den intresserar säkerligen icke herrarna. Men man har enligt min åsikt varit så försiktig som man gärna kan vara, för att det icke nu liksom före 1910 skall kunna inträffa, att majoriteten förtrycker minoriteten, utan minoritetens rätt skall vara något så när förvarad. Att bestämt ge en garanti för att detta förebygger allt skoj, vågar jag icke göra, ty det praktiska livet hittar på många saker, som juristerna icke kunna hitta på. Men jag tvekar ej att tillstyrka propositionen, därför att den är alldeles nödvändig för massor av bolag, som för närvarande icke kunna göra den för dem absolut nödvändiga åtgärden att nedsätta aktiekapitalet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Ang. aktiers
minimivalör.

Punkten 2.

Herr Westman: Herr talman, mina herrar! Den proposition, som kammaren nyss bifallit, har, såsom den föregående ärade talaren utförligt har utvecklat,

tillkommit för att göra det lättare för aktiebolagen att genom nedskrivning av aktiekapitalet konsolidera sin ställning. Propositionen avser ju att tillmötesgå ett behov i den vägen, som mycket starkt framträtt under kristiden.

Ang. aktiers
minimibelopp.
(Forts.)

Den motion, som nu föreligger, åsyftar att taga ett steg utöver propositionen i den riktning jag nyss angav, att undanröja ett hinder, som propositionen lämnat kvar. Det har som bekant ofta varit nödvändigt att företaga mycket långt gående nedskrivning av aktiekapitalet för att skapa en solid bas för ett aktiebolags fortsatta verksamhet. Emellertid är det så, att 3 § i aktiebolagslagen i vissa fall lägger hinder i vägen för vidtagandet av en tillräckligt stor nedskrivning. Denna 3 § innehåller nämligen den bestämmelsen, att aktie i bolag, vars aktiekapital överstiger 50,000 kronor, skall lyda å ett minimibelopp av 50 kronor.

Det hinder, som ligger i denna bestämmelse, är naturligtvis icke så kännbart för aktiebolag, vilkas aktier från början lytt på ett högt belopp. Om vi till exempel tänka på ett bolag, vars aktier ursprungligen lytt på 500 kronor, medger denna paragraf, att aktierna kunna nedskrivs till 50 kronor, d. v. s. bolaget kan nedskryva sitt aktiekapital till en tiondel. Detta är ganska mycket, men erfarenheten har givit vid handen, att så långt gående nedskrivningar varit be-
hövliga, ja, att ännu kraftigare nedskrivningar till och med erfordrats.

Men om aktien ursprungligen lyder på 100 kronor, vilket är en mycket vanlig typ av aktier i våra dagar, kan den till följd av denna 3 § endast skrivas ned till 50 kronor och aktiekapitalet följaktligen endast nedskrivs till hälften. Ännu sämre ställt i detta avseende är det för sådana bolag, vilkas aktier från början lytt å 50 kronor. De stöta genast på det hinder, som 3 § reser, om de vilja konsolidera sin ställning genom nedskrivning av aktiekapitalet.

Motionären har tagit sikte på detta och vill, att man skall möjliggöra för bolagen att minska aktiernas belopp under den gräns, som angives i 3 §, och i reservationen har föreslagits, att man skulle medge nedsättning av aktierna i dessa större bolag varom nu är fråga så långt som till 25 kronor. De praktiska fördelarna av ett sådant medgivande äro ju påtagliga, och så vitt jag kan se, finns inga praktiska skäl, som tala emot förändringen. Den gällande bestämmelsen om 50 kronor som minimibelopp för aktier i större bolag har tillkommit för att skydda den lille spararen. Den avser att hindra, att aktier *vid teckning* bjudas ut till alltför låga belopp, och vid detta tillfälle är ju en sådan bestämmelse effektiv, ty vid teckning skall ju aktien betalas efter sitt nominella värde. Motionären åsyftar inte alls dessa bestämmelser utan lämnar dem orubade. Hans motion avser förhållandena, efter det aktierna en tid varit *ute i marknaden*. Då är det naturligtvis inte deras nominella belopp, som är avgörande för deras marknadsvärde, utan detta är beroende på bolagets ställning. Motionären vill möjliggöra för bolag, som behöva det, att skriva ned aktierna till 25 kronor, då de varit ute i marknaden en tid. En sådan nedskrivning medför naturligtvis icke en motsvarande minskning i aktiernas verkliga värde eller börsvärde. Tvärtom kommer givetvis deras värde att i många fall ökas genom nedskrivningen, ty en nedskrivning innebär ju, att den aktiebolagets skuld, som består av aktiekapitalet, minskas, t. ex. till hälften. Jag kan inte heller förstå, att det skulle innebära någon som helst ökad möjlighet till jobb, om man medger den föreslagna rätten till sänkning av akties värde vid nedskrivning, ty det kan väl inte ligga någon uppmuntran till jobb i att man lagar, att aktiens nominella värde kommer i närmare överensstämmelse med dess verkliga. Jag kan således inte inse, att ett bifall till motionen kan på något sätt medföra, att den lille spararen utsättes för större risker.

Några formella skäl mot en sådan ändring, som av motionären begärts, kan jag icke heller upptäcka. Ty jag kan inte förstå, att det kan möta någon betänklighet att ha ett minimibelopp vid nyteckning och ett annat vid nedskrivning

Ang. aktiers
minimivalör.
(Forts.)

av aktiekapitalet. Den ledning, som aktiens nominella belopp kan ge i fråga om aktiekapitalets storlek, är ju så ytterst osäker, att helt säkert ingen människa drar några slutsatser om aktiekapitalets storlek på sådana grunder. Vill man ha reda på aktiekapitalets storlek, så skaffar man sig naturligtvis upplysningar av helt annan art.

Ej heller kan jag se, att en ändring av det lagstadgande, motionären berört, nämligen aktiebolagslagens 3 § medför några som helst konsekvenser inom andra områden, som beröras i nämnda lag eller med avseende å andra lagar. Under sådana omständigheter vågar jag taga på mitt ansvar att hemställa, att kammaren måtte bifalla den reservation, som är fogad vid utskottets betänkande och som innebär en utformulering av de önskemål, motionären framfört.

Herr talman, jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Hederstierna**: Herr greve och talman! Jag får säga, att när jag först fick se detta betänkande, blev jag litet förvånad över den avfattning, reservanterna givit sitt förslag. Det hade väl varit önskvärt, att herrarna inarbetat den ändring i 3 §, som ni vilja ha i Kungl. Maj:ts proposition. Om nu herrarna, vilket jag hoppas icke skall bli fallet, skulle vinna gehör för er åsikt, måste Kungl. Maj:t utfärda två olika lagar angående ändring av samma lag på samma dag. Hade det inte varit önskvärt, att herrarna arbetat ihop dessa förslag, så att man fått en lag i stället för två?

Sedan vill jag säga, att alla dessa funderingar om att man genom nedskrivning skall kunna bestämma aktiernas belopp under 50 kronor, då aktiekapitalet är över 50,000 kronor, äro en återklang av de strider, som förts här i riksdagen i många, många år och som man slutligen fick död på, då man stannade vid den nu gällande bestämmelsen. Nu leva dessa strider upp igen i föreliggande motion och reservation.

Jag fick inte riktigt klart för mig vad den siste ärade talaren menade, då han talade om att det inte betydde så mycket, om man satte ned aktiens värde under 50 kronor, därför att sedan bolaget levat länge, skulle aktierna ha sitt verkliga värde och det nominella inte spela någon roll. Ögonblicket därpå sade emellertid reservanten: Det är tydligt, att det nominella värdet blir satt efter det verkliga. Det finns alltid en relation i alla fall. Och jag inbillar mig, att det nedsatta nominella beloppet väl ändå blir en ledning för dem, som vilja köpa vid bestämmandet av vad aktien för närvarande är värd. Om värdet vore högre, skreve man väl inte ned det. Och då kommer man till det, som man velat undgå i gångna tider: att småfolket börjar jobba och tror, att man skall bli rik, bara man köper aktier. Man har ju alltid försökt att hålla dem borta, och det hade varit trevligt, om småfolket under de gångna åren köpt aktier i oändlighet med den påföljd, som de större aktieägarna nu ofta fått lära känna.

För övrigt undrar jag, om bolagen själva, därest reservanternas mening skulle segra, skulle bli särdeles roade av denna möjlighet att nedsätta aktiernas belopp. Att aktierna lydde på 25 kronor skulle ju betyda, att bolaget en gång varit utsatt för något, som närmar sig likvidation. Skulle det då vara så roligt för bolagen att bli pressade att sätta ned beloppet under 50 kronor? De kunna visserligen låta bli att begagna sig av den möjlighet, som skulle beredas dem, men jag undrar, om det skulle vara en angenäm present.

Slutligen vill jag säga, att jag för min del inte tror, att det i det stora hela är några svårigheter för ett bolag, som vill nedsätta aktiekapitalet till 50 procent, att samla dem, som ha udda aktier, så att den ena köper och den andra säljer och det hela på sådant sätt arrangeras. Men om ett sådant förfarande skulle möta några svårigheter, synes mig lagstiftningen böra gå i en helt annan riktning, nämligen den, på vilken man i Tyskland slagit in. I Tyskland kan

ett bolag, som vill nedskriwa aktierna under visst belopp, anmäla sina aktier för sammanslagning, och lagen medger då att detta sker tvångsvis. Denna metod lär ha fungerat alldeles utmärkt och utan att några klagomål försports. Nu har jag här i min hand en framställning från Skånska handelskammaren till kommerskollegium, där handelskammaren säger, att skall man vidtaga åtgärder för dessa fall, är det den vägen, man bör välja, och inte den i motionen föreslagna.

Hur man än ser saken, är förslaget säkerligen alltför litet penetrerat för närvarande för att jag skulle kunna tillråda kammaren att fatta sitt beslut i överensstämmelse med reservationen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Boman: Herr greve och talman! Såsom motionär i ärendet skall jag be att få yttra några ord utöver vad den förste ärade talaren, som förde reservationernas talan, anfört i frågan.

Jag vill då börja med att erinra om att hela lagförslaget tillkommit med anledning av den skrivelse, riksdagen år 1922 avgav om utredning, huruvida och på vad sätt de i nu gällande aktiebolagslag givna bestämmelserna om nedsättning av aktiekapital och i samband därmed stående stadganden kunde omarbetas i syfte att underlätta en berättigad dylik nedsättning samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Man ville sålunda främja en *berättigad* dylik nedsättning.

Denna skrivelse kom på remiss, och det avgavs åtskilliga yttranden över den. Sålunda anförde Industriförbundet bl. a.: »Om ett bolag lidit stora förluster eller dess tillgångar undergått stor värdeminskning, men dess rörelse eljest är sund, är det för alla parter önskvärt och i många fall nödvändigt att nedsätta aktiekapitalet. Att en sådan nedsättning relativt snabbt genomföres, kan vara ett nödvändigt villkor för tillförandet av behöfligt nytt kapital och företags räddande.»

I detta yttrande talas om att det är nödvändigt, att en nedsättning kan ske snabbt, och detta behov har ju den kungl. propositionen tillgodosett, då den i stället för årsstämming infört ett väsentligt kortare förfarande. Men det finns ett annat önskemål, som framställs av någon bland de hörda myndigheterna, nämligen att den nedskrivning, som verkställs, absolut måste kunna göras tillräckligt djup, om det skall bli möjligt att tillföra nytt kapital. Ty då alla aktier måste lyda på samma belopp, lär inöen teckna några aktier för att hjälpa bolaget, om han inte vet, att den nedskrivning av de gamla aktierna, som skett, varit tillräcklig. Om aktierna bort nedskrivas till 40 procent och nedskrivning icke sker längre än till 50 procent, därför att aktiebolagslagen omöjliggör en längre gående åtgärd, kan rekonstruktion icke ske.

Men det är icke endast i det fall, då nytt kapital behöver tillföras bolaget, som det är av vikt, att en verkställd nedskrivning göres tillräcklig djupt. Även i de fall, där bolaget har tillräcklig kredit för att kunna reda sig, torde detta vara synnerligen önskvärt. Ty vad spararen, som placerar penningar i aktier önskar, är inte att ha ett papper, vars kuponger ligga orörda, utan han vill ha ett räntebärande papper, ett papper, som varje år lämnar åtminstone någon utdelning. Men det är omöjligt för en ansvarskännande styrelse att föreslå en utdelning, om inte tillgångarna äro upptagna till lämpliga och mot förhållandena för tillfället anpassade värden. Styrelsen har icke rätt att under sådana förhållanden föreslå utdelning. Och aktiebolagslagens bestämmelser om att tillgångar, som äro anskaffade för varaktigt bruk, kunna upptagas till anskaffningsvärdet, ger en stor latitud mellan vad en bolagsstyrelse *bör* bokföra dem till och vad den *kan* bokföra dem till, om vinsterna icke ge medel till avskrivningar.

Ang. aktiers
minimivärde.
(Forts.)

Ang. aktiers
minimivalör.
(Forts.)

Nu kan man ju förstå, att om tillgångarna äro för högt upptagna och aktierna därför icke lämna utdelning, blir följden den, att de små aktieägarna, som ha minsta förutsättningar att kunna skaffa sig reda på det verkliga läget, tröttna och sälja, naturligtvis till underris. Förlusten, om ej min motion bifalles, blir sålunda de små spararnas och alls inte jobbarnas, som den förre talaren trodde skulle vinna, om min motion vunne bifall.

Nu är det väl sant, att teoretiskt finns, så som den kungl. propositionen är formulerad, intet hinder att göra en nedskrivning hur djupt som helst. Men, som jag redan i min motion framhållit, blir det i vissa fall praktiskt omöjligt. I ett stort aktiebolag är utvägen att verkställa nedsättningar genom att vissa aktieägare avstå sina aktier icke framkomlig. Det är möjligt i familjebolag, där nära liewade personer disponera hela kapitalet, men i bolag med tusental av aktieägare är det icke möjligt att använda detta sätt. Den enda vägen är där en nedstämpling av aktiernas valör. Om man mot detta påstående vill invända, att det ju går bra vid nyemissioner att få personer med udda innehav av aktier att teckna vad som utbjudes, vill jag säga, att förhållandet då är ett helt annat, därför att vid nyemissioner undantagslöst — det vågar jag påstå — aktiernas marknadsvärde är högre än emissionskursen. Det är då ingen svårighet att förmå aktieägarna att jämna ut sina udda innehav, så att de kunna få teckna och betala en ny aktie, och vid gratisemissioner, då aktieägarna ofta tro, att de få ett förmögenhetstillskott, är det ändå lättare att få dem att skaffa sig erforderliga utjämningsaktier. Den, som har ett par stycken för litet köper då gärna vad som fattas även till hög kurs. Men jag skulle vilja se den aktieägare, som äger t. ex. 7 aktier i ett bolag och är villig att medverka, då styrelsen säger åt honom, att han skall skaffa sig ytterligare 3 aktier för att av tio aktier avstå sex. Den vägen torde alltså vara praktiskt oframkomlig.

Nu har jag väckt min motion efter samråd med framstående affärsjurister i Göteborg, vilka på grund av sina praktiska erfarenheter påstå, att en dylik ändring är synnerligen önskelig, för att full nytta av denna lagändring skall kunna erhållas. Och gent emot den siste ärade talaren vill jag säga, att jag inte förstår, att det kan äga någon betydelse, om det kommer att utfärdas två olika lagar, den ena enligt den kungl. propositionen och, på grund av ett eventuellt bifall till reservationen en ny lag några dagar senare, sedan lagrådet yttrat sig. Någon praktisk olägenhet medför det i alla händelser säkerligen icke.

Påståendet, att detta förslag skulle väcka en återklang av den diskussion, som fördes då aktiebolagslagen tillkom, bemöttes redan av den förste ärade talaren. Det är skillnad på det fall, då lägre värde åsattes genom nedstämpling, och det då man inbjuder till teckning av aktier å lågt belopp. Att nedstämplingen skulle bli misskrediterande vid bedömande av värdet, tror jag inte är riktigt, ty nog kunna vi komma överens om att marknadsvärdet på aktier beror mycket litet på deras nominella värde.

Utskottet har avstyrkt min motion under uttalande, att det skulle vara en oformlighet att ha högre eller lägre nominell lydelse på aktier, allt eftersom bolagets aktiekapital nedsatts eller icke. Jag förstår icke, att det är mera oformligt, än att vi nu ha aktier, lydande på alla möjliga olika belopp, såsom 1,000, 500, 300, 180, 142 eller 50 kronor. Vad skulle det då göra, om vi finge en valör på 30 eller 40 kronor? För min del tycker jag, att det är en mycket större oformlighet, att en aktie fortfarande lyder på 100 kronor, även då den fastställda balansräkningen visar, att värdet är 40 kronor och att 60 kronor äro förlorade — intill $\frac{2}{3}$ av kapitalet kan enligt balansräkningen vara förlorat, innan bolaget behöver träda i likvidation. Den oformlighet, som skulle följa av ett bifall till reservationen, synes mig alltså inte vara stor.

Vidare säger utskottet, att verkningarna i övrigt av en sänkning icke låta

sig överblicka. Jo då, det tror jag visst är möjligt. Ett eller flera bolag ytterligare kommer att kunna tillämpa lagen; det blir förändringens enda verkan.

Jag vill sluta med att som verkan av avslag citera ett uttalande av herr statsrådet i en polemik med en medlem av lagrådet, därvid statsrådet yttrar: »Det är fara värt, att många bolag icke skola våga företaga en nedsättning, så länge de icke med säkerhet kunna påräkna, att den därigenom uppkommande bristen kan täckas genom nedsättning i aktiekapitalet.»

Herr greve och talman! Jag ber att beträffande andra punkten få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Hederstierna: Så vitt jag kan förstå, vilas herr Bomans hela resone-mang på den missuppfattningen, att en sammanslagning av aktier nödvändigt skall innebära endast en halvering av deras värde. Men man kan ju t. ex. sätta en aktie i stället för fyra. Det går lika bra att sätta ned aktiekapitalet på detta sätt, så att man behöver inte av sådana skäl krypa ned under 50 kronor.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att ytterligare understryka de skäl, som enligt min mening tala för ett bifall till reservationen.

Såsom det förut sagts under debatten var anledningen till att man såväl i 1895 års som i nu gällande aktiebolagslag införde bestämmelser om att aktier icke fin-ge utfärdas, lydande å lägre nominella belopp än vissa i lagen angivna, den, att man hade den uppfattningen, att därest aktier på alltför ringa belopp komme ut i marknaden, skulle detta inleda mindre bemedlade i frestelse att vederväga sina besparingar genom att inträda såsom delägare i aktiebolag, utan att ha förmåga att bedöma värdet av det företag, i vilket de engagerade sig, eller att under före-tagets gång kunna följa dess verksamhet och bevaka sina intressen i detsamma. Och man förmenade, att ju större företaget var, ju större skulle också svårigheterna för sådana personer vara att sätta sig in i bolagets förhållanden, bilda sig en föreställning om bolagets möjligheter och följa dess verksamhet. Dessa skäl må ha varit fullt befogade vid den tid, då de framfördes, men jag tror för min del inte, att dessa skäl ha fullt samma värde nu som vid den tiden. Den stigande utvecklingen och det mera allmänna deltagandet i allmänna angelägenheter göra nog helt säkert, att personer nu i allmänhet ha större möjligheter att bedöma sina ekonomiska handlingar än man trodde på den tiden, och vad nu särskilt engagemang i ekonomiska företag såsom bolag beträffar, är det ju så, att vederbörandes möjligheter i hög grad ökats genom den publicitet, som de allmänna tidningarna nu ge åt den ekonomiska verksamheten genom de ständiga börsnoteringarna och i all synnerhet genom de rätt utförliga och vidlyftiga redogörelser, som årligen i sammanhang med boksluten lämnas i den speciella affärspressen. Detta gäller ju särskilt de större bolagen, och därför faller åtminstone det skälet numera bort eller försvagas väsentligt, att det är svårare att bedöma de större bolagens möjligheter och utveckling än de mindres. Kanske är det snarare tvärtom. Och därmed försvagas ju också det skäl, som förr förefanns, för att sätta det nominella beloppet å aktierna i ett större bolag högre än man satte beloppet å aktier i ett mindre bolag. Jag menar sålunda, att när en mindre bemedlad har ett belopp till förfogande, som han vill sätta in i ett bolag, kan han lika lätt eller kanske lättare ha utsikt att förlora det, om han sätter in det i ett mindre företag med ett större antal aktier till lägre belopp än om man tecknar ett mindre antal aktier på större nominellt belopp i ett större företag, som man numera, tack vare publiciteten, i allmänhet har lättare att följa än de mindre företagen. Jag tror således, att detta skäl, vilket så vitt jag

*Ang. aktiers
minimivalör.*
(Forts.)

förstår väl utgör huvudskälet, icke har samma styrka nu, som det hade den tiden då det motiverade den nuvarande lagstiftningen. I varje fall är det min uppfattning att med hänsyn till det praktiska livets krav de skäl tala vida starkare, som föreligga för bifall till motionen. Man behöver icke göra några konstruktioner för att komma till den uppfattningen, att det för närvarande tyvärr är synnerligen nödvändigt för åtskilliga bolag att kunna genomföra mycket genomgripande rekonstruktioner för att komma i den ställningen, att en fortsättning av vinstgivande ekonomisk verksamhet för dem skall bli möjlig, eller åtminstone för att kunna åt sina aktionärer rädda vad ännu räddas kan. Under sådana förhållanden är givetvis den nyss antagna Kungl. Maj:ts proposition synnerligen välbehörlig och den bör och kan naturligtvis i detta syfte uträtta mycket. Men för min del har jag den bestämda uppfattningen, att de föreslagna bestämmelserna icke i förhållande till det föreliggande praktiska behovet äro så effektiva, som de borde och kunde vara, och att effektiviteten av denna lagstiftning skulle ökas i mycket hög grad genom ett bifall till det förslag, som innefattas i reservationen. För min del skulle jag helst ha velat gå ännu längre och skulle helst sett, att motionen kunnat bifallas. Jag tror nämligen icke mycket på vådan av att sätta aktiebeloppet lågt; att faran icke är stor visar erfarenheten från utlandet. I Amerika är det även inom stora bolag ingenting ovanligt utan tvärtom ofta förekommande, att aktierna sättas till så lågt belopp som en dollar, och aktier å nominellt belopp av ett pund äro något synnerligen vanligt i England. Jag kan nämna såsom exempel, att L. M. Ericsons dotterbolag i England, som arbetar med rätt stort kapital — jag kan nu ej nämna någon siffra — har aktier på ett pund. Detta endast såsom ett exempel.

Då jag såsom sagt icke tror, att det skulle medföra vådor, skulle jag helst sett att motionen bifölles, men i det läge frågan nu befinner sig kan det icke göras något åt denna sak. Jag medgiver mycket gärna, att rent lagtekniskt det kanske skulle varit lämpligare, om detta förslag inarbetats t. ex. i 50 §, men jag kan icke se, att det sätt, som anlåtats, att göra en ändring i 3 §, kan innebära några verkliga olägenheter. Och vid sådant förhållande anser jag för min del, att detta icke bör utgöra något hinder för bifall till reservationen, liksom icke heller den av utskottet påpekade oformligheten, att vissa bolag med visst aktiekapital kunna ha aktier till lägre valör än andra bolag, vilka till sitt aktiekapital i anseende till den lagliga begränsningen äro jämförliga med dem.

Med åberopande av vad jag nu anfört tillåter jag mig instämma i det yrkande, som framställts av herr Boman.

Herr Hederstierna: Det förefaller av uttalanden från en del ledamöter här i kammaren, som äro inne i affärlivet, som om här skulle föreligga ett behov att på detta sätt nedskriwa aktierna, men jag hemställer till herrarna, om detta är det vanliga sättet att antaga lagar: att man bara antar en motion, och ett tu tre är lagen färdig, innan lagrådet hörts och utan att någon utredning alls åstadkommits. Hade reservanterna och motionärerna nöjt sig med att begära en utredning och skrivelse till Kungl. Maj:t, kunde jag ha förstått dem, men när herrarna nu höra, att man i Tyskland har tillfredsställt detta behov på ett helt annat sätt, vore det då inte lämpligt att låta undersöka denna sak först, innan man går att antaga en lag? Detta är inte det vanliga sättet att antaga lagar i riksdagen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Larson, Edward: Herr greve och talman! Jag har i utskottet varit av samma mening som reservanterna, men då jag inte var närvarande vid justeringen av detta ärende, har jag inte blivit antecknad som reservant.

Jag ber emellertid att få säga, att föreliggande fråga så vitt jag förstår egentligen är av rent praktisk natur, vars lösning skulle kunna underlätta det kommersiella arbetet, om jag så får uttrycka mig, i dessa abnorma tider, då det för många bolag är nödvändigt att sätta ned aktiekapitalet.

Jag ber alltså, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

*Ang. aktiers
minimivalör.*
(Forts.)

Herr Åkerman: I likhet med vice ordföranden i utskottet tror jag, att det vore ganska äventyrligt att på detta sätt inlåta sig på en lagändring i reservationens syfte. Detta är överhuvud taget ett av de ömtåligaste och svåraste kapitel man kan få att göra med, och jag tror inte, att det är tillrådligt att på en enskild motionärs framställning gå längre än Kungl. Maj:t nu föreslagit. Det har redan talats om lagstiftningen i Tyskland, och jag må säga, att det förtjänar väl att undersökas, hur man där rätt upp denna sak. Jag vill emellertid inte dölja, att för min personliga del är jag mera tilltalad av det engelska systemet, där man inte har några sådana här ängsligt uppställda gränser för aktiebeloppet. Jag tror, att man betydligt överdrivit faran av att småfolket övertager aktier till sådana lägre belopp. Väl kan man med visst fog framhålla betänkligheter i den vägen, men jag tror, att man överdriver dem betydligt, och förresten må jag säga, att det är stor skillnad på folket nu och 1910. Man har lärt åtskilligt sedan dess, och jag tror inte, att de äro så lättkuggade längre. Jag tror därför, att man åtminstone kan släppa en del av sina betänkligheter.

Nu vill jag också säga, att det är rätt brådskande, att denna sak nu blir klar så att lagen oförtövat kan komma ut, ty det är väl åtskilliga bolag, som med otålighet vänta på denna lagstiftning. Ett bifall till reservationen skulle ytterligare försena saken. Den måste då gå till lagrådet i den delen.

Jag vill inte vara elak, ty jag förstår, hur svårt det är att i en hastig vändning sätta ihop en lagtext i synnerhet i ett så delikat ämne som detta. Därför vill jag inte på något sätt klandra de ärade reservanternas för den text de lagt fram, men jag måste säga, att jag finner den mindre lyckad. I likhet med herr Borell tror jag, att det till att börja med vunnits ett bättre grepp på frågan, om i tredje paragrafen helt kort hänvisats till att i visst fall aktie finge lyda på lägre belopp, även om aktiekapitalet är avsevärt stort, och låtit bestämmelse härom inflyta i femtionde paragrafen. Men att redan i 3 §, såsom i reservationen skett, söka ordna denna sak tror jag är ett dåligt grepp på frågan.

Vidare anser jag språket i den lagtext, som är föreslagen, lämna mycket övrigt att önska. Jag vill bara nämna *ett* exempel — jag skall inte trötta herrarna med att läsa upp för mycket. Om vi se på 3 § finna vi, att där står: »Aktierna skola lyda å lika belopp i svenskt mynt, ej understigande femtio kronor.» Där ha vi den första siffran. Så heter det vidare: »Dock må aktie kunna lyda å mindre belopp, lägst tio kronor, där aktiekapitalet ej överstiger femtio tusen kronor.» Där ha vi återigen ett par siffror. Och så heter det: »Aktie må ävenledes kunna lyda å mindre belopp.» Mindre än vad? Naturligtvis begriper man vad som menas, därför att det kommer en sats efteråt, där det står tjugufem kronor, men inte är det prydligt att skriva på det sättet i en lagtext. Det kan åtminstone inte jag finna.

Vidare finner jag reservanternas blygsamhet, om jag så får kalla den, att inte våga krypa längre ner än till tjugufem kronor, inte fullt lyckad. Varför inte taga steget fullt ut till tio kronor, så att man sluppe operera med alla dessa siffror, som göra folk huvudyrta, när de skola läsa denna paragraf?

Allt detta gör, att jag för min del, trots mina sympatier för herr Bomans motion, och fastän jag mycket väl inser, att man nog får gå vidare på inslagna vägen — man kan inte stanna vid den här halvmesyren, som nu föreligger, ty det

Ang. aktiers minimivalör. blir naturligtvis intet lugn förrän saken är ordnad — rent ut sagt inte vågar biträda reservationen, utan hemställer om avslag å densamma.
(Forts.)

Herr Karlsson, John: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har också tänkt, när ärendet behandlades av första lagutskottet, att herr Bomans motion icke skulle så snävt avvisas, utan att man skulle i anledning av motionen få en skrivelse i motionens syfte till Kungl. Maj:t, men hade en sådan skrivelse beslutats hade vi väl icke fått någon ny lag i det avseende, som reservanternas tänkt sig, förrän till nästa riksdag. Jag tänkte mig också, att, med hänsyn till den debatt, som förekommit i utskottet angående motionen och vilken debatt jag tänkte mig skulle blivit litet fullständigare, Kungl. Maj:t till nästa års riksdag skulle komma just med en sådan lag, som reservanternas hava önskat. Nu hör man ju, och alla erkänna, t. o. m. den siste talaren erkände det, att ärendet är brådskande. Och därför gick jag nu med på reservationen, i förhoppning att man skulle kunna få denna lag antagen redan vid denna riksdag.

Nu har det anmärkts, att lagtexten icke skulle komma till laorrådet, men det lär den väl i alla fall göra, ty icke godkänner väl Kungl. Maj:t riksdagens beslut i detta avseende utan att höra lagrådet.

I avseende på lagtextens avfattning, som min ärade granne till höger gjorde anmärkning mot, så kan jag icke finna, att den är så olycklig, utan varje jurist åtminstone torde väl förstå den. Det står: »Aktie må ävenledes kunna lyda å mindre belopp, lägst tjugufem kronor» — det är precis som det står i föregående lagtext — »dock må aktie kunna lyda å mindre belopp, lägst tio kronor, där aktiekapitalet ej överstiger femtiotusen kronor». Här står: »mindre belopp, lägst tjugufem kronor» och sedan kommer förklaringen, i vilket aktiebolag man får ha så låga aktier som på tjugufem kronor.

Jag skulle kunna säga åtskilligt mer i detta ärende, men det har redan debatterats av flera föregående talare, och ber jag därför, herr talman, att i korthet få yrka bifall till reservationen.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har under min föregående verksamhet i patent- och registreringsverket haft tillfälle att sätta mig in i dessa frågor, och vill för min del uttala, att jag anser det syfte reservationen avser att vinna kunna utan några större praktiska svårigheter, i varje fall tills vidare, ernås genom bifall till den kungl. propositionen och utskottets förslag. Då det brådskar, och i framtiden säkerligen en utredning kommer att verkställas i nu förevarande avseenden, får jag, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld: Herr greve och talman! Som gammal lagstiftningstjänsteman är jag både rörd och glad över den betänksamhet, som för en stund sedan här kom till synes emot hastigt påkomna lagstiftningsakter genom riksdagsbeslut, och över den omsorg, som också kom till synes, om en tillfredsställande lagtext. I båda hänseendena kan det ju här finnas vissa betänkligheter. Men det vågar jag säga, att hade inte från riksdagens sida på grund av en motion eller eljest antagits djärvare eller sämre avfattade lagar än som föreslås i reservationen, skulle jag för min del på lagstiftningens vägnar prisa mig ganska lycklig.

De skäl, som tala för ett bifall till reservationen, ha här redan utförligt utvecklets, och jag tror inte det finnes mycket att tillägga. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på en sak. Jag skall använda ett exempel för att göra det klarare. Antaget, att vi ha ett aktiebolag med hundrakronorsaktier, där ställningen är sådan, att en nedskrivning till en fjärdedel är det riktiga, och i konsekvens därmed en nedskrivning av aktierna bör ske till 25 kronor. Är det

nu så, att en nedskrivning under 50 kronor är i lag förbjuden, så kommer antingen icke den tillbörliga och nödvändiga nedskrivningen att kunna ske, eller också måste den ske på det sätt, att ett flertal av de gamla aktierna utbytas mot en ny aktie av den nya valören — det må nu bli hundra kronor eller femtio kronor. Detta må nu gå utan svårigheter för de aktieägare, som äga flera aktier, men för de små aktieägarna, speciellt för dem, som ha mycket få aktier, medför det utan tvivel stora utsikter till förlust. De ha inte tillfälle att köpa till sig själva det för dem felande antalet aktier för att kunna få en ny aktie, och det är antagligt, att ingen människa vill ge synnerligen mycket för deras aktier och att de å sin sida i en slags panik och för att få något sälja dem alltför billigt. Således, just ur denna de minsta aktieägarnas synpunkt tror jag för min del, att ett bifall till reservationen är av nöden. Något uppskov behöves tydligen inte därigenom vållas. Den kungl. propositionen kan ju utfärdas som lag utan vidare och under tiden kan nedskrivning ske precis på samma sätt som enligt utskottets majoritets förslag, men efter ytterligare någon vecka, sedan lagrådet hörts om denna lilla ändring — vilket förmodligen kan gå på en eller ett par dagar — kan den andra lagen också komma, och då ökas möjligheterna till nedskrivning.

Jag har inte mera att tillägga, utan vill endast med detta yrka bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Inom utskottet voro vi icke blinda för att vid en rekonstruktion, om jag får kalla det så, av ett aktiebolag, det skulle kunna gå för de mindre aktieägarna så som den siste ärade talaren anförde; men vi tänkte oss också den möjligheten, att ett alldeles motsatt förhållande skulle kunna äga rum. Om till exempel det bolag, vars aktier man vill nedskrivna, är av den betydelse, att de flesta eller de stora aktieägarna äro ivriga att få en rekonstruktion till stånd, är det ganska sannolikt, att den mindre aktieägaren har utsikt att, om jag får använda det uttrycket, klämma de där, som vilja köpa upp aktier, så att de få betala ett belopp, fullt motsvarande vad aktien i själva verket är värd. Man kan inte på förhand riktigt veta, åt vilket håll det kan komma att gå. Vi ha emellertid trott, att den senare möjligheten är precis lika stor som den förra.

Jag skall för övrigt inte upprepa allt som är sagt, utan yrkar i korthet bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Jag vill bara påpeka att det förhållande, som herr Hammarskjöld talade om, ju existerar i Tyskland, och där reder man sig genom tvånget för aktieägarna att anmäla sig och få sina aktier utbytt. Man har inte förnummit någon klagan från Tyskland över detta förfarande, och det vore lämpligt att undersöka den saken, innan vi antog det här förslaget.

Herr Vennersten: Jag skall inte heller förlänga debatten men vill säga, att det förefaller mig, som om den av herr Klefbeck gjorda invändningen icke vore bärande, ty man kan ju tänka sig det fall, att de små aktieägarna inte vilja sälja utan behålla sina aktier.

För egen del är jag övertygad om, att vill man vinna det syfte Kungl. Maj:ts proposition är avsedd att tillgodose, måste man följa reservanternas för att få lagen fullt effektiv, och därför, herr greve och talman, tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag,

*Ang. aktiers
minimalvär.*
(Forts.)

som innefattades i punkten 2 av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i punkten 2 av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 28;

Nej — 92.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatsens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet.

Punkten 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

*Anslag till
försäkrings-
rådet.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte för upprätthållande av försäkringsrådets verksamhet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra förslagsanslag av 14,000 kronor.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag ämnar icke komma med något annat yrkande än bifall till utskottets förslag. Emellertid vill jag begagna tillfället att betona, att enligt min uppfattning den inknappning av arbetskraft, för vilken försäkringsrådet varit utsatt, redan haft och för framtiden — om det skall fortfara — kommer att ha för de rättssökande — som det ju ytterst är fråga om — ödesdigra följder. Det är ju att märka, att det hela är från början inställt på att, därigenom att det endast är en klagoinstans, men sammansatt på ett särskilt sätt, man skall kunna ernå en snabb behandling av målen. Detta är ju så mycket mera av nöden, som det uteslutande gäller fattigt folks ekonomiska intressen. Lagens tillämplighetsområde är ju inskränkt till inkomsttagare med — för nuvarande penningvärde — jämförelsevis blygsamt maximum.

För närvarande arbetar försäkringsrådet på grund av indragningarna av arbetskraft med en avsevärd balans. Vid slutet av 1923 befunnos av 2.001 ärenden, som inkommit under året, icke mindre än 913 oavgjorda. Naturligtvis voro dessa ärenden föremål för viss behandling. Vid klagan över ett bolags, respektive riks-försäkringsanstaltens, beslut voro klagomålen utremitterade, och med avseende på ansökningar om utbyte av livränta mot kapital hade man i en mängd fall begärt upplysningar om respektive personers förhållanden. Avgjorda voro det nämnda antalet mål emellertid icke.

Vem som helst bör ju utan vidare kunna förstå, vilken stor roll det spelar för fattigt folk att få sådana saker, som här är fråga om, hastigt avgjorda. I många fall gäller det, att skador ansetts för små för att alls betinga någon ersättning; i en mängd andra och flertalet gäller det tvister om invaliditetsprocenter och dylikt, varvid det icke alls är ovanligt, att rådet anser det billigt och rättvist att väsentligt höja procenten. Det betyder ju, att klaganden under klagotiden fått för litet. Det ligger naturligtvis makt uppå, att en sådan väntetid med att få klarhet i en ersättningsfråga förkortas så mycket som möjligt.

En sida av försäkringsrådets verksamhet, som blivit starkt lidande på inskränkningen av personal, är granskningen av s. k. infortrade mål. Rådet har ju befogenhet att utan klagan granska och ändra försäkringsbolags, respektive riks-försäkringsanstaltens utslag. Denna verksamhet har visat sig i hög grad nyttig. Det finns nämligen en hel del folk, som inte ha förstånd om att klaga, ehuru de ha rätt till det — något som synes strida mot svenska folkets kända processlystnad. Säkert begås många orättvisor i det tysta på grund av detta sakförhållande. Det måste då anses nyttigt, att en övervakande myndighet kan rikta till dylika fall. Naturligtvis har denna rådets extra granskningsrätt stor betydelse även ur synpunkten att ge detsamma inblick i anstalternas sätt att sköta sig i stort sett och principiellt.

Med avseende på nyttan av rådets rätt att granska infortrade mål skulle kunna anföras många exempel. Jag vill bara nämna, att vid en enda föredragning hade vi två fall — jag vill minnas från ett och samma bolag — där rådet utan ringaste tvekan ansåg sig böra höja invaliditetsprocenten från 50 till 100. Granskningen av infortrade mål har, som jag nämnt, måst väsentligt inskränkas. År 1923 infortrades endast 90 mål mot 238 år 1922.

Även ansökningarna om utbyte av livränta mot kapital kräva givetvis ett snabbt avgörande. Många gånger komma personer in med ansökningar om dylika utbyten så att säga i sista stund. Man vill t. ex. byta yrke och behöver penningarna till vivre och skolavgifter. Eller man vill göra inköp av ett mindre jordbruk, vilket köp måste avgöras mycket snart. Naturligtvis kan man inte begära, att dylika frågor alltid skola kunna avgöras så att säga från den ena dagen till den andra. Men å andra sidan är det allmänt sett av vikt, att även dessa ärenden behandlas så snabbt som möjligt.

Det betänkligaste med rådets balans är, att den ser ut — för tillfället åtminstone — att vilja växa. Den var som sagt vid årsskiftet 913 ärenden, men den ^{31/1} 990 och den ^{29/2} 945.

Provisoriskt har man inom rådet sökt vinna litet tid för själva granskningsarbetet genom att knappa in på rubrikskrivningen i utslagen. Enligt min uppfattning har rådet med avseende på rubrikskrivningen ingenting att förebrå sig, i det man sökt hålla en gyllene medelväg. Nu äro vi däremot inne på en väg, som jag — oaktat jag i allmänhet älskar ett kortfattat sätt att uttrycka sig — måste anse leda hart när till rena meningslösheten.

Med dessa ord har jag velat ge uttryck åt den tanken, att för de rättssökande fattiga människornas egen skull det icke kan få gå för sig att, såsom det nu tenderar till, förlänga tiden för deras väntan på utslag från rådet. Jag säger detta, ehuru jag vet, att under nu rådande förhållanden och stämningar det icke skulle

Anslag till
försäkrings-
rådet.
(Forts.)

ha tjänat något till att genom motion eller eljest söka få ändring i Kungl. Maj:ts förslag.

Har man stiftat en lag, som icke är så alldeles lätt att tillämpa, får man väl också se till, att den myndighet, som skall ha uppsikten häröver, har den nödiga arbetskraften till sitt förfogande.

Jag har emellertid, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 6—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
föreningen för
arbetarskydd i
Stockholm.

Punkten 16.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för den av föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra anslag av 2,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena (nr 63) inom första kammaren av fröken *K. Hesselgren* och herr *G. Strömberg*, och den andra (nr 123) inom andra kammaren av herrar *E. Johanson* i Stockholm och *B. Eriksson* i Grängesberg, vari föreslagits, att riksdagen måtte såsom bidrag till föreningen för arbetarskydd i Stockholm för budgetåret 1924—1925 bevilja ett understöd av 6,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och fröken Hesselgrens och herr Strömbergs samt herrar Johansons i Stockholm och Erikssons i Grängesberg berörda motioner, såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för den av föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra anslag av 3,000 kronor.

Enligt en vid denna punkt avgiven reservation hade herr *J. G. Walles* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med bifall till fröken Hesselgrens och herr Strömbergs samt herrar Johansons i Stockholm och Erikssons i Grängesberg förut berörda motioner, såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för den av föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra anslag av 6,000 kronor.

Herr **Walles**: Jag har avgivit en reservation till förmån för motionen, när jag anser, att de skäl, som anförts av motionärerna, äro synnerligen vägande. Jag ber att få erinra kammaren, att detta anslag har utgått sedan nära 20 år

tillbaka. Från 1907 har anslaget icke understigit 4,000 kronor per år. Det höjdes under kristiden, och under 1921 och 1922 utgick det med 8,000 kronor. I föl sänktes anslaget till hälften, 4,000 kronor, eller till det belopp, som sedan 1907 utgått. Nu har ifrågasatts ytterligare sänkning ned till 2,000 kronor. Jag kan icke annat finna, än att en sådan nedprutning är orimlig, särskilt då man tager hänsyn till att penningvärdet nu är helt annorlunda än för 20 år sedan. Jag ber dessutom få påpeka, att här gäller det anslag till en verksamhet, som avser förebyggande åtgärder i syfte att minska statens utgifter. Det kan därför ifrågasättas, huruvida icke denna sparsamhet är av den beskaffenhet, att man kan beteckna den såsom synnerligen primitiv, i det att den kan komma att leda till raka motsatsen för staten. Jag kan icke finna annat, än att ett sådant slag av sparsamhet är föga berömvärd, och jag skulle tro, att det snarare är till skada för svenska staten att pruta på ett sådant anslag. Då jag emellertid, efter den utgång ärendet fått i andra kammaren, icke anser mig kunna yrka bifall till reservationen, sådan den är formulerad, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med den ändring, att beloppet sättes till 4,000 kronor.

*Anslag till
föreningen för
arbetarskydd i
Stockholm.
(Forts.)*

Herr Ekman, Carl Gustaf: Här möter kammaren den första punkt på denna huvudtitel, där statsutskottet har avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, i det att det av Kungl. Maj:t ifrågasatta beloppet blivit höjt. Det är klart, att även om man sålunda behjärtade de synpunkter, som blivit framställda i motionen, så gällde det att förfara varsamt, när det var fråga om att avvika från de av Kungl. Maj:t gjorda anvisningarna. Vid den undersökning, som gjordes inom utskottet, fann man sig också böra stanna inför ett belopp, som höjdes med endast ettusen kronor utöver det av Kungl. Maj:t begärda. Det är ju klart, att man på en sådan punkt icke kan lämna en tillfredsställande detaljmotivering vare sig för siffran 3,000 eller 4,000. Siffran 3,000 kom till — det skall ärligt erkännas — efter det att anhängare till ett belopp av 4,000 kronor och rena motståndare till en ökning, d. v. s. de, som ville stanna kvar vid 2,000 kronor, slutligen enade sig om att gå samman om 3,000 kronor.

Jag tror dessutom, att Kungl. Maj:ts motiv för den nedsättning, som nu i år skett, delvis varit att framkalla en förändrad ordning beträffande den förevarande institutionens verksamhet. Och jag tror, att det finnes skäl att underkasta den frågan en särskild prövning. Nu avser man ju inte direkt att åstadkomma detta genom att beloppet sättes till 3,000 kronor, men det är klart, att om de tillgängliga medlen äro knappa, blir väl intresset för en eventuell omorganisation starkare inom institutionen själv.

Jag tillåter mig hemställa om bifall till utskottets förslag.

Fröken Hesselgren: I egenskap av motionär skulle jag vilja tillägga ett par ord till vad som sades av herr Waller.

Det är klart, att jag är tacksam för att statsutskottet inte har gått på Kungl. Maj:ts förslag utan understrukt, att det anser denna sak behjärtansvärd, genom att höja det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet från 2,000 till 3,000 kronor. Men jag vill också framhålla, att denna sak verkligen är ganska betydelsefull och att den i andra länder har ett mycket större understöd i allmänhet från statens sida, än förhållandet är hos oss. Här har ju en enskild förening, som med stora svårigheter dragit sig fram, haft hand om saken, och den har fått ganska små anslag av staten. I vårt grannland Finland har staten själv åtagit sig ett dylikt arbete, d. v. s. upprättat ett museum av detta slag för att upplysa allmänheten om yrkesfaror o. s. v., och att det inte är småsummor som den finska staten anser sig berättigad att kosta på detta företag, kan man förstå, om man tänker på att detta arbetarskyddsmuseum är inrymt i ett fyravå-

Anslag till
föreningen för
arbetarskydd i
Stockholm.
(Forts.)

ningarshus, där man har en sju, åtta stora salar utom alla smårum, och en hel personal anställd. I ett annat litet land, Holland, har det varit en enskild förening, som haft hand om saken, men där har staten givit ett anslag, motsvarande i svenska pengar 16,000 kronor om året. När jag i höstas var ute på den internationella konferensen för arbetarskydd, som behandlade just yrkesinspektionsfrågor, ansåg man det vara så viktigt att söka finna en väg, varigenom allmänheten skulle kunna göras mera intresserad av för att själv skydda sig mot yrkesfara, att man tillsatte ett särskilt utskott för att behandla denna fråga, och man kom där till det resultatet, att det var synnerligen viktigt, att yrkesinspektörerna inriktade sitt arbete på att i största möjliga mån upplysa allmänheten, arbetarna och arbetsgivarna om de faror man utsatte sig för, att försöka få deras egen medverkan o. s. v. För att man skall kunna göra det behöver man någonting att visa på, man behöver kunna säga, när man kommer på besök och resonerar med en arbetsgivare: »När ni kommer upp till Stockholm, så gå och se på den och den apparaten, den finns utställd där på den och den utställningen, eller tag reda på den och den frågan, som är behandlad på den och den utställningen!» Detta är ett så pass viktigt led i detta arbete, att jag tror verkligen det är lönt för staten att understödja en sådan här sak.

Det har sagts här, att den organisation, som har hand om detta, behöver en liten läxa, om jag förstod ordföranden rätt, för att den skulle ta i med nya och kraftiga tag. Ja, jag vet nog att läxor äro bra ibland att få, om de också kunna vara dryga att lära, men jag tror, att det är en alldeles tillräcklig läxa, om vi få behålla det anslag vi ha och inte få motse den höjning vi hoppades på, och därför, herr greve och talman, yrkar jag bifall till det förslag, som framlagts av herr Walles.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Walles*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att anslagsbeloppet bestämdes till 4,000 kronor.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Walles* under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 47.

Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.

Punkten 17.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å två likalydande motioner, väckta, den ena (nr 64) inom första kammaren av frö-

ken *K. Hesselgren* och den andra (nr 226) inom andra kammaren av fröken *E. Tamms*, i vad nämnda motioner skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag,

*Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)*

a) besluta sådan ändring av den vid avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, fogade tjänsteförteckningen, att däri under femte huvudtiteln, statens tvångsarbetsanstalter, från och med den 1 juli 1924 infördes följande:
assistent B 11,

b) med ändring av vad därutinnan tidigare beslutits, bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid statens tvångsarbetsanstalter från och med den 1 juli 1924 på under punkten angivet sätt,

c) föreskriva, att de av 1921 års riksdag godkända särskilda bestämmelser beträffande tjänstemän vid statens tvångsarbetsanstalter skulle från och med den 1 juli 1924 äga tillämpning jämväl å ifrågakvarande assistentbefattning i 11:e lönegraden,

d) godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 2 januari 1924 förordade förslaget till stat för statens tvångsarbetsanstalter, att tillämpas från och med den 1 juli 1924, samt

e) vid bifall härtill nedsätta det ordinarie förslagsanslaget till statens tvångsarbetsanstalter, nu 532,000 kronor, med 12,500 kronor till 519,500 kronor.

I fröken *Hesselgrens* och fröken *Tamms* berörda motioner hade hemställts, att riksdagen, med ändring av Kungl. Maj:ts förslag rörande omkostnadsstaten för tvångsarbetsanstalten i Landskrona, måtte besluta höja det i nämnda stat upptagna förslagsanslaget till övriga kostnader för driften till 96,500 kronor.

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts av herr *F. L. Lindqvist*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken Hesselgren: I en av mig på denna punkt väckt motion har jag hemställt, att tvångsarbetsanstaltens i Landskrona omkostnadsanslag skulle höjas med 8,000 kronor. Det är givet, att man inte kommer fram med begäran om en höjning av ett anslag i dessa tider utan att vara ganska övertygad om att det är av behovet påkallat. Det är också så, att en utgift måste betraktas i det förhållande, i vilket den står, om den blir en ökning eller en besparing för statskassan. Staten betalar till denna anstalt nära 200,000 kronor om året, och det är fråga om de pengar, som staten på det sättet lägger ut, verkligen äro pengar, som komma till någon nytta eller ej. Jag har här i min motion citerat ur sista redogörelsen för anstalten några siffror på återfallsprocenten av tvångsarbeterskor, som där äro internerade. Det är ju fullständigt fruktansvärda siffror man kommer till. Av 300 kvinnor, som varit internerade där under 1922, ha inte mindre än 250 förut varit på anstalten. 70 stycken ha varit där en gång förut, 52 stycken två gånger o. s. v., o. s. v. — det finnes de, som varit där ända till 20 gånger. Men vad jag tycker är en lika allvarlig sak är att av dem, som tagits in under året, ha 37 hunnit med att vara där två gånger redan under samma år. När man ser på en sådan sak, måste man fråga sig: äro ej de pengar staten ger ut till detta bortkastade? Måste inte någon ändring göras på den ena eller andra punkten för att man skall kunna göra mera nytta med de anslagna medlen? Det kan ju hända, att man, liksom jag, måste sitta i styrelsen för denna anstalt för att till fullo förstå, hur vanmäktig man känner sig inför förhållandena. Det är först och främst det, att de unga kvinnor, som komma första gången dit, måste föras tillsammans med de äldre. Redan däri ligger en förfärlig svårighet, som gör, att de, som komma till anstalten, ofta själva säga, att de äro sämre, när de lämna den.

Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)

Det är ju i och för sig en förfärligt svår sak. Det är också det, att de, som äro på anstalten, känna sig i uppror emot samhällets sätt att behandla dem. De kunna icke taga denna vistelse på anstalten annat än som ett straff, som kommer på dem oerhört ojämnt och orättvist — som de själva säga, många gånger till följd av att de icke ha förstått att undvika polisen eller att vara tillräckligt tillmötesgående mot polisen o. s. v. Naturligtvis är icke detta sant i allmänhet, men det har dock inträffat så pass mycket missförhållanden på den punkten, att man måste säga sig, att själva polisbehandlingen av dessa kvinnor icke alltid är sådan, som den borde vara. Skall man kunna få dessa kvinnor att erkänna samhällets rätt att ingripa emot dem på detta sätt, måste man gå in på den väg, som ju också delvis är försökt, att få interneringen från att vara ett straff till att bli en hjälp och en uppfostran för dem. Det har också anstalten försökt så mycket den har kunnat efter den omläggning, som skedde för några år sedan. Vi ha vid anstalten inrättat en sjukvård för de internerade, som jag tror man kan säga är lyckad i alla avseenden. Den har visat utomordentligt goda resultat. Vi ha också anställt en kvinnlig assistent, som skall ha hand om de internerade, som skall intressera sig för dem, försöka att ordna upp förhållandena bättre för dem o. s. v. Detta har också i en hel del avseenden gjort ofantligt gott. Men naturligtvis är det först, när man börjar att få ett grepp på saken, som man riktigt känner, var svårigheterna finnas. Vi känna nu inom styrelsen, att det behöver göras en hel del omläggningar, det behöfve beredas möjlighet att skilja de äldre från de yngre, det behöfs möjligheter att ge dem en ordentlig yrkesutbildning o. s. v. — en hel del saker, som också i kommittébetänkandet med förslag till lösdrivvarlag angivits såsom önskemål och som jag därför icke vill trötta kammaren med att här upprepa. Men vad jag vill komma till är, att vad som framför allt har känts som ett oavvisligt behov, sedan vi började på att försöka lägga om denna sak, är, att det uppfostrande arbete, som påbörjas vid anstalten, måste ha sin fortsättning, när kvinnorna komma ut från anstalten. Det är detta, som ligger under min begäran att få omkostnadskontot ökat med 8,000 kronor. Dessa 8,000 kronor äro avsedda att användas till att göra ett försök med anställande av en s. k. kurator, som skulle ha till uppgift att möta dem, som komma ut från anstalten, taga hand om dem som vilja bli omhändertagna, placera dem på rätt håll o. s. v. Men det betyder också, att en sådan person skulle vara med från början, d. v. s. vara med, när dessa människor första gången varnas, för att se till, om man redan då kan på något sätt ingripa, så att man icke behöver skicka dem till anstalten. Jag tänker särskilt på det förhållandet, att vi i närvarande stund ha en flicka, som är endast 16 år, på anstalten, att vi ha dem, som äro 17, 18 och 19 år, som på detta sätt spärras in och som kanske kunde ha skickats på annat håll, därest vi haft en person närvarande vid polisundersökningen, som hade varit färdig att taga hand om dem och göra någonting för dem. Jag tror, att polisen själv med glädje skulle hava använt sig av en sådan möjlighet.

Nu säger utskottet här, att det fullväl behjärtar, att det är något i denna motion, som behöver komma fram. Utskottet har naturligtvis med sin välviliga motivering berett motionären en glädje, det måste jag ju säga; men denna glädje skulle hava varit av ett helt annat slag, om utskottet hade uttryckt sin välvilja i 8,000 kronor.

Utskottet har dessutom anmärkt, att detta krav på ett anslag å 8,000 kronor framförts endast av enskilda motionärer. Ja, det är sant, men bakom dessa enskilda motionärer står dock en hel styrelse, som i flera år med stort bekymmer har sagt sig: »Vi komma ingen väg, om vi icke få hjälp.» Man kan säga, att om styrelsen resonerat på så sätt, borde styrelsen också gått fram med en begäran härom, när den framlade sitt budgetförslag förra året. Att vi icke gjorde det, berodde på att vid den tidpunkt, då vi skulle avgiva vårt budget-

förslag, var man förvissad om, att det skulle komma att framläggas en proposition till denna riksdag, byggd på kommittébetänkandet med förslag till lösdrivarlag, och då kommittén i detta betänkande för sin del uttalat mycket starka sympatier för en åtgärd i den riktning motionen syftar, menade vi, att vi på den vägen skulle få den hjälp, vi behövde och att vi icke skulle behöva vänta så länge. Men när icke någon proposition kom, fanns icke någon annan väg för oss än att gå fram motionsvägen. Och som icke hela styrelsen kunde gå fram motionsvägen, måste ju enskilda personer komma att ensamma stå under motionen.

Jag vill också säga, att när denna motion kom fram, fick jag ett brev från den kvinnliga assistent, som är anställd vid anstalten, däri hon sade ungefär följande: »Äntligen ser jag en ljusning i mitt arbete. Kan man på något sätt hoppas på, att detta kan gå igenom, då blir det inte fullt så förtvivlat och så hopplöst för mig att skicka ut i livet dessa människor, som jag dock har hunnit fästa mig vid under deras vistelse på anstalten och som jag vet ha möjligheter att komma upp men som, därför att de, när de komma ut från anstalten, ögonblickligen mötas av sitt gamla liv med dess krav, icke kunna själva resa sig.»

Det har också sagts och det med en viss rätt, att detta är någonting, som enskilda människor borde åtaga sig. Den ifrågavarande assistenten har under det år hon arbetat vid anstalten oupphörligen försökt på den vägen. Hon har fått en hel del hjälp från Vita bandet, från Frälsningsarmén, från Skyddsvärnet. Men det är icke nog. Man kan icke begära, i synnerhet om man förstår en liten smula av mentaliteten hos dessa människor, att de, när de sluppit ut från en anstalt, skola vara färdiga att med detsamma krypa in i en annan anstalt. Det göra de inte, ifall det icke finns en människa, som kan övertala dem till detta, som kan ställa sig vid deras sida och säga: »Går det inte för er här, så skola vi taga hand om er på ett annat sätt, så skola vi försöka hjälpa er på en annan väg och se om vi inte kunna resa er upp.» Man har försökt även på denna väg att göra ett frivilligt arbete. Det har varit ett par enskilda människor, som gjort det. Den ena var en dam härifrån Stockholm, som var mycket intresserad av detta arbete och som gav sig ned till anstalten och vistades en tid där för att studera förhållandena. Tack vare att en del av dem, som voro internerade på anstalten, lärde känne henne, ha den ena efter den andra sedan vänt sig till henne med begäran: »Hjälp oss, försök att få någonstans för oss att ta vägen!» Denna dam är upptagen av ett annat arbete, som tager henne i anspråk hela dagarna. Man kan icke begära, att hon skall ha tid och pengar och krafter över till att åtaga sig någonting så krävande som detta är. Vi ha under en kort tid haft en av vaktfruarna vid anstalten här uppe i Stockholm på en kurs. Under det att hon gick på kursen, åtog hon sig att gå ned till tågen och möta dem, som kommo från anstalten för att försöka hjälpa dem. Hon fick ögonblickligen händerna fulla med arbete för denna sak. Vi ha gjort försök att få andra enskilda personer att åtaga sig detta, men de säga: »Vi kunna inte, vi ha inte tid med en sådan sak.» Det är därför, som styrelsen med allra största bekymmer sagt sig: »Vad tjänar det till att ha en kvinnlig assistent på anstalten, som försöker lägga om arbetet efter rationellare linjer, om inte hennes arbete fullföljes, när de internerade komma ut från anstalten?»

Nu har det sagts, att det är att föregripa vad som skall ske, när förslaget till lösdrivarlag framlägges för riksdagen, ty detta hör ju till de saker, som rekommenderas i kommittébetänkandet. Att jag har kommit fram med denna sak nu, trots att det icke är avgjort, huru det blir med förslaget om lösdrivarlag, har berott på att jag har ansett, att, när nu någon proposition icke kom i år, borde man använda tiden att försöka pröva ut, på vilka vägar ett sådant arbete bäst skall ordnas. Det har aldrig varit min avsikt, att man med de 8,000 kronor,

*Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)*

*Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)*

som jag begär skall ställas till anstaltens styrelses förfogande, skulle upprättas en statstjänst. Jag har endast menat, att man tack vare detta anslag skulle kunna bli i tillfälle att pröva, vilka vägar man här skall välja. Jag vet, att man i utskottet har tyckt, att det var någonting allt för lösligt i denna begäran, därför att jag icke har sagt, att så och så skall det göras, så och så mycket skall denna person ha i avlöning, så och så mycket skall hon ha till resor o. s. v. Det var med bestämd avsikt, som jag lade saken på detta sätt, för att därmed så mycket tydligare framhålla, att det icke var meningen att av detta göra en statstjänst, utan att meningen var att här försöka få ett tillfälle att pröva fram de bästa och lämpligaste vägarna för denna sak.

Det är nog så, att vi icke kunna vara så vidare säkra på att propositionen rörande lösdrivarlagen kan komma fram ens till nästa riksdag. Kunde man vara det, skulle man med ett visst fog kunna säga: »Ja, men anslaget är avsett för nästa budgetår. Det kan sålunda icke börja användas förr än den 1 juli. Sedan kommer propositionen till nästa år, och på så sätt blir det i alla fall ingen tid till att pröva ut olika vägar.» Men såvitt jag kan förstå, ligger denna fråga så till, att kommittébetänkandet har kritiserats så pass skarpt från alla möjliga håll, att det icke torde vara möjligt för någon regering att utan vidare lägga fram ett förslag grundat på detta betänkande. Det förefaller mig, som om det skulle bli nödvändigt att göra en ganska grundlig bearbetning av detsamma, eventuellt att skilja på behandlingen av de manliga och kvinnliga lösdrivarna i två olika avdelningar o. s. v. Det gör, att man alls inte kan vara säker på att förslaget kommer fram till nästa års riksdag, och då stå vi här med denna kvinnliga assistent, som skall släpa och streta med att försöka få dessa människor på anstalten intresserade för att slå om och börja sitt liv på en annan bog, när de komma ut igen, och hon får ingen hjälp att fullfölja sitt arbete.

Jag tror för min del, att det är en bestämd sparsamhet att gå på den av mig föreslagna linjen. Mot 200,000 kronor äro 8,000 kronor en ganska ringa sak, och om man tänker på att av dessa 8,000 kronor eller däromkring, som det här gäller, en stor del går till att betala återupprepade vistelser på anstalten för människor, som kanske skulle kunnat räddas till ett annat liv redan första gången, ifall det varit någon, som tagit hand om dem, då måste jag säga, att dessa 8.000 kronor innebära sparsamhet och icke slöseri. De äro också ett medel att försöka rikta in detta arbete på ett för staten värdigare och rationellare sätt, och därför, herr greve och talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som innefattas i fröken Tamms och min motion.

Herr Lindqvist: Herr greve och talman! Jag har icke begärt ordet för att bemöta den föregående ärade talaren, utan för att yttra mig i en annan fråga under samma punkt.

Sedan det kommit till styrelsens för Svartsjö tvångsarbetsanstalt kännedom, att den hittillsvarande läkaren vid anstalten skulle avgå, och framställning gjorts om pension åt honom, tog styrelsen upp till behandling frågan, hur man skulle förfara vid tillsättande av ny läkare. Man kom då genast underfund med, att det för den ringa ersättning, som den nuvarande läkaren haft, eller 4,600 kronor, icke var möjligt att få en fullt kvalificerad läkare med de krav, som numera ställas på en läkare vid en sådan anstalt. Styrelsen gick därför in till Kungl. Maj:t med en anhållan om förhöjning av ersättningen till den nye läkaren — styrelsen hade tänkt sig 6.000 kronor. Medicinalstyrelsen, som hördes i ärendet, anförde, att styrelsen funne 6.000 kronor väl knappt, när det gällde att få en läkare med de kvalifikationer, som man tydligen gjorde anspråk på för en dylik anstalt. Allmänna civilförvaltningens lönenämnd kom till en

motsatt uppfattning mot medicinalstyrelsen. Lönenämnden ansåg nämligen styrelsens förslag vara väl högt och ville placera ifrågavarande befattning i det nya avlöningsreglementet — i en av dess »kättar», som man kallat det — nämligen i 16:e lönegraden, vilket skulle betyda ett belopp av 5,256 kronor. Inom lönenämnden funnos två reservanter, som ville gå ännu längre ned på skalan och placera befattningen i 14:e lönegraden, vilket skulle vara lika med 4,608 kronor per år. Departementschefen har vid prövning av detta ärende kommit till det resultatet, att han ställt sig på lönenämndens förslag, under särskilt åberopande av de skäl, som styrelsen anfört för sin framställning om högre ersättning åt läkaren.

Vid ärendets behandling i utskottet, där jag deltagit, kom man snart nog överens om att det icke torde vara nödvändigt eller lyckligt att föra in befattningen i någon lönegrad i avlöningsreglementet. Såvitt jag nu efteråt kunnat förstå, var anledningen härtill den, att man då icke lämpligen kunnat gå på reservanternas i lönenämnden yrkande och sätta ned arvodet till 4,608 kronor. Nog av — man enade sig om att det skulle vara ett fixt arvode och bestämde detta till 5,000 kronor. Jag tycker, att denna kompromiss icke var så vidare smaklig — ja icke ens, att det är någon verklig kompromiss, när man tager hänsyn till styrelsens framställning, — jag måste utgå ifrån att styrelsen väl är minst lika sakkunnig som lönenämnden i fråga om de förutsättningar och kvalifikationer, som en läkare vid en dylik anstalt bör besitta. Kompromissen borde därför ligga ungefär mellan lönenämndens och styrelsens förslag, men tyvärr kom den att gå vid ett långt lägre belopp. Jag yrkade, att arvodet skulle sättas till 5,300 kronor för att man ändå skulle stanna åtminstone ungefär vid departementschefens förslag — det skulle då röra sig om en skillnad från detta av endast 44 kronor. Jag kom i minoritet och reserverade mig mot avdelningens beslut. I utskottet in pleno segrade avdelningens mening, och jag reserverade mig även där. I hastigheten kom jag emellertid icke att tänka på, att en reservation i och för sig icke kan betyda något, när den innebär ett yrkande, som går längre än Kungl. Maj:ts förslag, ty då lär det icke kunna framställas proposition på yrkandet. När jag erinrade mig detta, hade jag redan redan anmält reservation och tyckte icke, att jag hade anledning att taga den tillbaka.

Vad jag nu har att säga är, att jag fortfarande vidhåller den uppfattning, som styrelsen för anstalten gjort gällande, nämligen att en anstalt sådan som denna, som har ett så synnerligen svårt och svårhanterligt klientel, måste ha en mycket allmänt utbildad läkare. Läkaren skall dessutom ansvara för hygienien i allmänhet vid anstalten och måste också i sin dagliga gärning syssla med ärenden, som kanske icke ligga alldeles inom ramen för läkaryrket. Så har han att hålla föreläsningar för de studiecirklar och studiekurser för befattningshavare, som anordnas enligt beslut av styrelsen.

Jag känner mig icke heller alldeles säker på att den nye läkaren, som kommer, kan få övertaga hela det privatklientel, som den avgående läkaren möjligen har. Jag tror, att det nog kommer att falla bort en hel del patienter, som denne har förvärvat och som han kanske kommer att bibehålla även efter avgången. Den gamle läkaren har nämligen visserligen för avsikt att flytta därifrån men icke längre än ungefär mitt emellan Stockholm och Svartsjö.

Vidare har det för styrelsen känts ett mycket starkt behov av att få en psykiatriskt utbildad läkare vid anstalten, och att man vid prövning av de sökande, om man får några, får lov att taga hänsyn även härtill.

Jag tror, att erfarenheten skall visa, att det icke kan tänkas, att man kan få någon, som innehar tjänsten längre tid, med en så pass ringa lön, som det här är fråga om. Jag har därför velat bereda kammaren på att om man också bifaller det nu föreliggande förslaget, blir det nog icke det sista ord, riksdagen får säga

*Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)*

Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)

i denna fråga, ty jag befarar, att det icke kan gå att få en duglig och utbildad läkare mot en så ringa ersättning.

Ja, herr talman, jag kan ju som redan sagt icke framställa något yrkande, utan får inskränka mig till att anföra detta.

Medan jag har ordet, skall jag be att få yttra några ord angående den motion, som väckts under denna punkt av fröken Hesselgren här i kammaren och fröken Tamm i andra kammaren.

Fröken Hesselgren har ju i sitt anförande erkänt och betygat sin tacksamhet för utskottets behandling av motionen, fastän hon icke kunnat ge sitt erkännande fullt och helt, ty hon anser, att 8,000 kronor varit mera än några rader välvillig motivering. I det fallet skall jag hålla med henne. Jag har själv erfarenhet av att det är roligare att få sin motion bifallen än att endast få den välvilligt omnämnd. Men såsom jag redan privat sagt fröken Hesselgren, ber att här få försäkra henne om — och detta kan jag säga å hela avdelningens vägnar — att vi hysa de allra största sympatier för de åtgärder, som ligga bakom denna anslagsbegäran. För min personliga del kan jag göra detta så mycket hellre och lättare, som jag haft det svåra uppdraget att sitta med i den kommitté, som utarbetat det mycket hårt dömda och utdömda förslaget till ny lösdrivarlag. Det är möjligt och sannolikt, att vi icke ha lyckats därmed och att den kritik, som riktats mot förslaget, kan vara befogad, kanske till och med väl befogad. Men det är också såvitt jag förstår tämligen säkert, att det är åtskilliga förtjänster hos detta kommittébetänkande, och den överarbetning av förslaget, som kommer att ske, kommer nog att ha åtskilliga fördelar av det arbete, som nedlagts av kommittén. Såsom alla, som läst betänkandet, genast kommit underfund med, har kommittén byggt hela sitt förslag på den förebyggande verksamheten såväl beträffande män som kvinnor. Det jag nu kommer att säga rör emellertid huvudsakligast de kvinnliga lösdrivarna. Kommittén har som sagt utgått ifrån den förebyggande verksamheten, innan de någonsin blivit dömda — ja, till och med redan innan varning ägt rum söka ingripa skyddande och fostrande och taga hand om dem, så att de icke någon gång komma att bli dömda. Vi ha också haft den uppfattningen inom kommittén och givit uttryck däråt, att det icke är tillräckligt, att man tar en kvinna och näpser och släpper henne, utan det krävs den allra största omvårdnad för att kunna få henne att hålla sig uppe mot alla frestelser och mot alla de tjänstvilliga, som genast vid den första järnvägsstationen äro färdiga att taga hand om henne så snart hon kommer ut från anstalten. Allt detta äro fröken Hesselgren och jag livligt överens om och intresserade för — jag tror icke, att jag behöver säga mera med anledning av hennes anförande för att hon skall förstå, att jag är lika intresserad, som hon kan vara av dessa frågor. Om det är så, som fröken Hesselgren säger, att staten lägger ut 200,000 kronor till så gott som ingen nytta, kan jag dock icke förstå, att hela saken skulle vara klar, om vi gäve ut 208,000 kronor. Det är alldeles omöjligt för mig att kunna följa en sådan tankegång.

Man kan visserligen här i debatten skissera upp, vad denna kurator skulle göra. Motionären har sagt, att hon skall taga hand om de ifrågavarande kvinnorna redan från början, vid den första varningen, och försöka hjälpa dem gentemot polisen och leda dem in på bättre vägar. Men då frågar jag: hur vill man komma till ett sådant resultat med den motivering och den kläm som föreligger i motionen. Huvudanledningen till att utskottet icke kunnat biträda förslaget är, att det saknas fasta hållpunkter för hur denna befattning skulle anknytas till anstalten eller det organ, som den här skulle tjäna. Det är icke fråga om vilken lön innehavaren skulle ha och vilka resor hon skulle göra, utan något så när klart, hur man skall söka sätta befattningen i organiskt samband med anstaltens verksamhet; hur man skall kunna göra detta med ledning av motionens yrkande förstår jag ej. Det är ju ändå vissa avstånd mellan Stockholms

poliskammare i Stockholm och Landskrona, och hur skall man då kunna ha en kurator, som till sin anställning skall vara bunden till anstalten i Landskrona men skall utöva sin verksamhet i Stockholm, Göteborg eller Malmö? Jag kan ju hålla med om att Stockholm kommer i första rummet, därför att sorgligt nog det största klientelet kommer från Stockholm, men det står icke angivet, vad hon skall vara ansluten till, var hon skall vara stationerad eller vad hon överhuvud skall syssla med.

*Anslag till
statens
tvångsarbets-
anstalter.
(Forts.)*

Motionären bör kunna vara tillfredsställd med att utskottet uttalat sin varma sympati för saken, och jag känner mig förvissad om att styrelsen vid Landskronaanstalten skall låta sig angeläget vara att till nästa år förbereda frågan så, att den kan bli föremål för icke allenast prövning utan också ett gynnsamt beslut.

Med dessa ord skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del. Om jag skulle tillägga något, vore det, att jag verkligen skulle vilja, att man funderade något på huruvida man icke skulle kunna söka ett samband med de kommunala organen i de städer, som här företrädesvis komma i fråga.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag ger herr Lindqvist fullständigt rätt i att 8,000 kronor icke kunna lösa denna fråga — på långt när icke! Det är inte de 8,000 kronorna som skola göra allt, men jag har begärt dem, för att man skall få en möjlighet att pröva ut en mycket viktig del av den väg vi måste gå, ifall vi här skola kunna gå fram till en rationell lösning. Det har också framhållits — och jag förstår, att det ligger något berättigat däri — att det hade varit bättre, om jag i min motion haft ett fastare utformat förslag och sagt: hon skall vara i Stockholm, och hon skall göra det och det. Men jag hade en bestämd känsla av, att man på sådant sätt skulle i förväg ha bundit vad man ville undersöka. Vad det verkligen gäller är att bli i tillfälle att pröva sig fram och se, om det nödvändiga fullföljandet av arbetet i Landskrona bör ske genom staten eller kommunen eller om man skall lita sig till enskilda personer.

Det har visat sig, att det slagit fel vid de försök man gjort att utföra arbetet genom enskilda personer. Det är mycket troligt, att man här skulle kunna komma fram till en kombination av kommunalt och statligt arbete, men för att kunna göra det, vore det utomordentligt bra att på någon plats få pröva ut, vilka möjligheter ifrågavarande ombud skulle ha i sin hand. Nu är det så, att 63 procent av dem som vistas vid anstalten i Landskrona äro från Stockholm. Det är således tydligt, att arbetet skulle börja i Stockholm. Detta förutsätter jag också, men jag har i motionen sagt, att styrelsen icke skulle vara bunden vid att endast taga upp arbete i Stockholm. Jag tror nämligen, att det skulle kunna vara lämpligt att också någon gång skicka denna person exempelvis till Malmö för att undersöka förhållandena där. Jag har satt mig i förbindelse med polismakten i Stockholm och har hört, att man är mycket benägen för ett samarbete försöksvis med en dylik anställd person.

Jag framhåller ännu en gång, att jag är mycket tacksam för den välvilliga motivering, som utskottet här givit, ty den visar, att utskottet förstår, att det här verkligen är något som man är berättigad att begära statens medverkan till. Men då jag som styrelsemedlem står mitt uppe i denna sak, kan jag inte låta bli att tänka, att om vi vänta ett år för att få saken ytterligare utredd, kan det hända, att medan gräset växer, dör kon. För många av dem som nu månad efter månad skola lämna denna anstalt gäller det verkligen, om de skola bli omhändertagna eller ej. Låt oss säga, att det endast blir en fyrtio, femtio stycken, som mellan juli och januari skola ut — det är redan fyrtio, femtio möjligheter att taga hand om, människor, som nu falla till marken och som komma tillbaka igen till anstalten. Därför vidhåller jag mitt yrkande, herr talman.

Anslag till
statens
vårdsarbets-
anstalter.
(Forts.)

Herr von Koch: Herr talman! Jag hemställer till kammaren, om icke det anförande, som fröken Hesselgren här haft, på ett ganska övertygande sätt burit vittne om att det verkligen föreligger behov av en sådan verksamhet som hon föreslagit. Jag tror, att erfarenheten och sakkunskapen har talat ur hennes föredrag på ett sådant sätt, att man verkligen måste säga sig, att det vore klokt av kammaren att gå hennes förslag till mötes. Jag har ju själv i någon mån erfarenhet av denna sak. När dessa olyckliga kvinnor, om vilka vi nu tala, bli så nedsjunkna i sjukdom och elände, att de ingenting mera förmå, hamna de ofta på fattigvårdsanstalter, och man måste där nödtorftigt försöka hjälpa dem så gott man kan. Men det kan aldrig förnekas, att man alltid har den känslan, att om vid ett tidigare tillfälle en kraftig insats gjorts i syfte att inordna dessa kvinnor i ordentligt förvärvsarbete, skulle de kanhända icke ha behövt sluta på detta sätt eller behövt komma tillbaka till Landskronaanstalten gång på gång. Jag undrar, om det inte i alla fall ligger ganska mycket reson i denna tankegång, att man här genom ett i alla fall relativt mindre statsbidrag gör ett försök att komma till bättre förhållanden på detta område.

Jag vill framhålla — fröken Hesselgren är naturligtvis för anspråklös att säga det — att den styrelse, som har hand om denna anstalt, enligt den uppfattning jag kommit till är sammansatt av så erfarna och kunniga personer från olika delar av landet, att man har anledning att tro, att de, om de få detta ganska osedvanliga förtroende från riksdagens sida, skola göra ett ärligt försök att komma till ett gott resultat. Det är därför, herr greve och talman, jag tillåter mig hemställa, att kammaren i denna punkt ville gå till mötes fröken Hesselgrens önskan och bevilja det anslag hon begärt.

Jag ber sålunda få ansluta mig till fröken Hesselgrens yrkande.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! På denna punkt har statsutskottet kommit i meningsskiljaktighet med två ledamöter av ifrågavarande styrelser, den ena ledamot i styrelsen för Svartsjöanstalten och den andra av styrelsen för anstalten i Landskrona. Ledamoten av Svartsjöanstaltens styrelse avstod från att göra något yrkande, och då kan även jag avstå från att argumentera mot hans synpunkter i här förevarande avseende.

Vad beträffar däremot det förslag, som här framställts om att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet för anstalten i Landskrona skall höjas med 8,000 kronor, nödgas jag yrka på godkännande av utskottets hemställan. Det är så, som fröken Hesselgren själv i sitt anförande har sagt, att utskottet kommit till den uppfattningen, att det säkerligen skulle kunna ges en stark motivering för åtgärder i den riktning, som motionären här har föreslagit. Men jag undrar ändå, om det är möjligt att i det läge, vari frågan nu befinner sig, ge ett belopp, som man får experimentera med på det sätt, som fröken Hesselgren här önskar. Detta experiment kan, såvitt jag förstår, icke bli grundläggande för lösdriverilagstiftningen och det förslag, som i detta ämne kan framkomma. Man hinner nämligen icke inhämta några erfarenheter från detta experiment för det förslag till lösdriverlag, som vi alla hoppas få framlagt nästa år. Det skulle då bli att senare vidtaga åtgärder med ledning av den vunna erfarenheten. Men då uppkomma i detta sammanhang en hel rad andra frågor, bl. a. om hur man på detta område skall ordna förhållandena mellan stat och kommun och vilken ställning en speciell statens funktionär, som skulle ha detta uppdrag här i Stockholm, komme att stå i gentemot kommunens egna åtgärder på samma område. Kan det icke tänkas, att en dylik uppsikt och ett därmed förbundet stöd kan vinnas genom anordningar av kommunerna var för sig, vilket då kunde omfatta anstaltens hela klientel?

Det förefaller mig, som om dessa frågor, vilka såvitt jag kan se icke varit uppe, först måste prövas åtminstone av anstaltens styrelse. Från dess sida har

man tillstyrkt ett förslag, som icke visar, vad man i detta avseende avser. Man säger: vi skola ge, vi veta icke hur mycket, åt en kvinna i Stockholm, som skall utöva den i motionen skisserade uppsikten och handledningen. Det är ett alldeles nytt sätt att förfara vid beviljande av anslag, så mycket mer egendomligt i denna tid, då man på en hel del andra områden gör indragningar, som kännbart och hårt gå ut över förutvarande statsanställda. Fröken Hesselgren har i allt fall vunnit det väsentliga med sin motion, i det riksdagen, om den ställer sig på statsutskottets ståndpunkt, understryker önskvärheten av åtgärder i den riktning, som här av motionärerna föreslås, ett uttalande som dels kan influera på avfattningen av den emotsedda lösdrivarlagen, dels också givetvis måste sporra styrelsen för Landskronaanstalten att närmare begrunda problemet och utarbeta de anvisningar, varpå sedermera riksdagen i sin tur kan grunda ett beviljande av anslag.

Det är väl ändå så, att man, även när det är fråga om behjärtansvärda ändamål — och sådana vimlar det av i vår sociala budget — måste förfara så, att man icke onödigt trasslar in sig. Genom ett bifall till motionen tror jag, att detta i viss mån skulle bli fallet i förhållandet mellan statens och kommunernas åtgärder på detta område, och när man går att organisera en dylik sak, måste man kräva, att den är så förberedd, att den anslagsbeviljande myndigheten riktigt kan se, vad det är fråga om. Då denna förutsättning ej föreligger, tillåter jag mig fortfarande, herr talman, hemställa om godkännande av statsutskottets förslag.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman! Jag begärde ordet för att tillkännagiva, att jag för min del anser det önskvärt, att kammaren bifaller den motion, som fröken Hesselgren här har väckt. Jag gör det så mycket mera, som vi från statsrevisionens sida, då vi i höstas besökte anstalten i Landskrona, fingo ett starkt intryck av, att det brast någonting, då det gällde omhändertagandet av dessa kvinnor, då de lämnade anstalten. Jag tror, att den risk, som skulle uppstå genom att man på försök beviljar 8,000 kronor, icke är så oerhört stor och olägenheterna därav så svåra, att man för den skull bör rygga tillbaka.

Jag ber för min del få yrka bifall till motionen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare därpå att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till de av fröken Hesselgren och fröken Tamm i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de av fröken Hesselgren och fröken Tamm i ämnet väckta motionerna.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 53.

Punkterna 18—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
arbetsrådet.

Punkten 26.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för arbetsrådet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra förslagsanslag av 61,150 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena (nr 61) inom första kammaren av herr *G. Strömberg* och den andra (nr 122) inom andra kammaren av herr *Edv. Johanson* i Stockholm, vari hemställts, att riksdagen ville besluta att till bestridande av kostnaderna för tillämpning av lagen om arbetstidens begränsning m. m. för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra förslagsanslag av 82,100 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten under hänvisning till vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å berörda motioner, i vad desamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till bestridande av kostnaderna för arbetsrådet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra förslagsanslag av 61,150 kronor.

Herr Strömberg: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att ifråga om det anslag det här gäller i en motion föreslå ett högre belopp än vad Kungl. Maj:t äskar, och jag kan icke underlåta att med några ord ytterligare angiva skälen härför, oaktat jag mycket väl förstår, att det, sedan statsutskottet enhälligt avstyrkt motionen, icke finns stora utsikter att härutinnan få någon ändring. Kungl. Maj:t har, såsom framgår av betänkandet, sänkt anslaget för bestridande av kostnaderna för arbetsrådet med ett belopp på i runt tal 33,000 kronor, jämfört med vad socialstyrelsen begärt och jämfört med vad som utgår för samma ändamål innevarande år. Enligt min motion skulle motsvarande besparing utgöra endast 12,100 kronor. Då jag emellertid alltså har den bestämda uppfattningen, att en så kraftig besparing, som Kungl. Maj:t här föreslagit, kommer att menligt inverka på tillsynen över arbetstidslagens efterlevnad, må det tillåtas mig att påkalla några minuters uppmärksamhet kring denna sak.

Då arbetstidslagen tillkom, räknade man, riktigt nog förresten, med nödvändigheten av en tillsyn över denna liksom över andra liknande lagars efterlevnad, och man gav yrkesinspektionen detta uppdrag. Samtidigt förstärktes dess arbetskrafter med 2 manliga assistenter, 3 underinspektörer och 3 kvinnliga skrivbiträden — en förstärkning som enligt min mening var mycket nödvändig. För innevarande år har emellertid en minskning ägt rum, så att anslaget utgår för endast 1 assistent, 3 andre inspektörer och 1 kvinnligt skrivbiträde. I år är man nu utan vidare färdig att frångå alla tidigare beslut, och jag kan för min del icke fritaga mig från det intrycket, att man handlar efter principen, att bara det kan beskåras och göras inbesparingar, så får det gå med den sak det gäller hur det kan. Kungl. Maj:t har endast angivit det skälet för sitt förslag, att denna förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter icke vidare är nödvändig. Såsom framgår av propositionen, strider emellertid detta emot socialstyrelsens uttalade mening, och förslaget föregriper också den utredning, som besparingskommittén har sig förelagd och som enligt uppgift skall företagas under den närmaste tiden.

Yrkesinspektionen tillhör icke de verk, som svällt ut i omfattning under krigsåren. Sedan omorganisationen år 1912 ha inga utökningar skett i annan mån än som betingats av här omnämnda lagstiftning, men däremot ha betydande utvidg-

ningar ägt rum i fråga om yrkesinspektionens arbetsuppgifter. Sålunda har utom den ökning, som obestriddligen uppstått i anledning av tillsynen över arbetstidslagens efterlevnad tillkommit en avsevärd utvidgning på grund av den medverkan, som yrkesinspektionens befattningshavare lämnar vid den över hela landet fortgående kontrollen över bränsleförbrukningen inom stadens byggnader och verk — en kontroll, som för visso är synnerligen gagnelig och ur sparsamhets synpunkt högst önskvärd. Jag skulle också kunna peka på andra utökningar, uppkomna genom jordbrukets alltmer genomförda elektrifiering, ångpanneförordningens tillkomst o. s. v. Därtill har man emellertid icke tagit den allra minsta hänsyn. Man har nöjt sig med att utan någon som helst utredning skära ned anslaget och företaga indragningar av arbetskrafter under förklaringen, att dessa icke vidare eifordras.

Det beslut, som vi här i dag sannolikt komma att fatta, kommer bl. a. att medföra, att en av andre inspektörerna för Stockholms stad kommer att indragas från och med 1 juli i år. Den ende återstående inspektören kommer därefter att ensam få utöva tillsynen över arbetstidslagens och bagerilagens efterlevnad å de arbetsställen som ligga inom hans område, ombesörja inspektionen av lossnings- och lastningsarbetet. Han skall tillse, att lagen om arbetarskydd efterleves inom hantverket och mindre industriella arbetsställen. Vidare skall han, som jag nys nämnde, delta i det krävande arbetet för bränslekollen. Vartill kommer att man ställer allt starkare krav på att byggnadsverksamheten skall bli föremål för en effektivare tillsyn, emedan olycksfallens antal vid dessa arbetsställen alljämt är oroväckande stort.

Jag har nämnt detta för att i ett avseende ge en bild av huru de indragningar, som vi här stå i begrepp att göra, i praktiken komma att verka. Till slut vill jag framhålla, som jag ock gjort i min motion, att den förestående indragningen av en ledamot i arbetsrådet kommer att menligt inverka på det samband, som hittills funnits mellan arbetsrådet, den dispensbeviljande myndigheten, och yrkesinspektionen, tillsyningsmyndigheten.

Nu gör man den formella anmärkningen, att vad yrkesinspektionen behöver av arbetskraft, det får socialstyrelsen i vanlig ordning komma till Kungl. Maj:it och riksdagen och begära, men det skall utgå på yrkesinspektionens stat och icke såsom förut har skett på arbetsrådets. Jag vill gärna erkänna, att det ligger ett starkt berättigande i denna anmärkning, men jag håller före, att det hade varit lämpligare och riktigare, att man gjort denna formella omändring i samband med en saklig prövning av de behov som föreligga på detta område.

Då det således är min bestämda mening, att denna beskäring kommer att i fortsättningen försvåra en god och lämplig tillsyn av arbetstidslagen, har jag velat framföra dessa synpunkter. Jag vill för min del icke bidra till ett beslut, som kommer att ofördelaktigt inverka på tillämpningen av arbetstidslagen, och därför yrkar jag, herr greve och talman, — utan tanke på att det skall medföra något som helst resultat — bifall till min motion.

Herr statsrådet **Malm:** Herr talman! Jag finner det mycket naturligt, att en målsman för en verksamhet, som han har intresse av, blir missbelåten, då särskilt den verksamheten blir föremål för nedprutningar av anslagen till densamma. Då jag har sett av motionen, att man nästan vill antyda, att nedprutningen skulle bero på något bristande intresse från regeringens sida för denna verksamhet, så vill jag dock nu bestämt betyga, att detta icke är fallet, ty det, som varit utgångspunkten här för regeringens förslag, har ju givetvis varit att få en så billig och effektiv organisation som möjligt.

Den föregående ärade talaren har i sitt anförande liksom i motionen framhållit, att regeringen genom sitt förslag till förändring av arbetsrådets organisation skulle komma att skära bort sambandet mellan arbetsrådet och socialstyrelsens

*Anslag till
arbetsrådet.*
(Forts.)

arbetarskyddsbyrå. Jag vill emellertid då erinra om, att detta samband är endast av tillfällig art, ty i början av arbetsrådets verksamhet fanns icke detsamma. Sedermera insattes yrkesinspektionens ledande man som bisittare i arbetsrådet, men det berodde på, att tillfälligtvis en ledighet uppstod och att han befanns för ändamålet lämplig. Sambandet och samarbetet mellan arbetsrådet å ena sidan och yrkesinspektionen och arbetarskyddsbyrån å den andra måste naturligtvis stadigvarande upprätthållas i annan ordning. Arbetarskyddsbyrån och yrkesinspektionen måste givetvis enligt sin tjänsteuppgift avgiva yttranden inom de områden, som förhållandena kunna kräva, således även inom arbetsrådets och samarbete med myndigheter, som ha samhörande uppgifter. Jag kan således för min del icke finna, att det önskemål, som nu har framhållits i motionen, skall utgöra något hinder för, att man skär ned rådets organisation på det sätt, som föreslås i propositionen.

Vidare har ju motionären påtalat, att man i regeringsförslaget har strukit såväl anslaget till socialstyrelsen som till yrkesinspektionen. Det har icke skett bara på måfå, ty man har verkställt en undersökning av den arbetsbörda, som med hänsyn till denna uppgift ålåg såväl socialstyrelsen som yrkesinspektionen. Den undersökningen ledde till det resultatet, att vad socialstyrelsen beträffar, var arbetsbördan ytterligt minimal. Vad däremot yrkesinspektionen angår, var den givetvis något större, men å andra sidan icke av sådan art eller storlek, att man ansåg, att för det ändamålet särskilt anslag borde utgå på arbetsrådets budget. Det är ju så, att yrkesinspektionen överhuvud taget i sitt arbete med hela den industriella verksamheten måste ungefär samtidigt som den utövar sin inspektion komma i kontakt med förhållandena rörande arbetstidslagens efterlevnad och således få tillfälle att utöva kontroll däröver. Jag har verkligen fått fram litet siffror över de uppdrag, som yrkesinspektionen har haft för arbetsrådets räkning, och de visa, huru ringa dess verksamhet varit för detta ändamål. Utöver det arbete, som yrkesinspektören på sina resor ute i distrikten har att lägga ner för kontroll av arbetstidslagens efterlevnad tillkommer en del expeditionarbete, men även undersökningen härav har visat, att arbetsbördan minskats i sådan grad, att jag för min del icke har kunnat anse, att det är lämpligt att taga upp ett särskilt anslag för yrkesinspektionen på arbetsrådets stat. Det är ju också så, att arbetstidslagen har gällt så pass lång tid, att kännedomen om densamma mer och mer ökas, och detta bidrager till att konflikter på detta område bli allt mer sällsynta.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag begärde ordet, herr vice talman, endast för att yrka bifall till utskottets hemställan, men jag vill samtidigt försäkra den ärade motionären, att då vi fingo hand om hans motion i utskottet och funno vilka bestämda erinringar, som han framställde mot ett godtagande av Kungl. Maj:ts förslag, så gick avdelningen, som hade att handlägga ärendet, till uppdraget att granska framställningen med föresats att komma till ett opartiskt resultat i fråga om bedömandet av ärendet i fråga. Denna granskning, som skedde punkt för punkt, slutade med att avdelningens samtliga medlemmar, sålunda även de, som i övriga avseenden tänka lika som den ärade motionären, icke kunde biträda hans motion utan ansågo, att den ökade kostnad av något över 20,000 kronor, som han föreslog, icke kunde vara tillräckligt motiverad.

Jag tillåter mig i all korthet att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 27—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40.

I en inom andra kammaren av fru *Agda Östlund* m. fl. väckt motion, nr 248, hade hemställts, att till understöd åt frälsningsarméns räddningshem för budgetåret 1924—1925 måtte anvisas ett extra anslag av 9,000 kronor.

*Anslag till
frälsnings-
arméns rädd-
ningshem.*

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av fru Östlunds m. fl. ifrågavarande motion, till understöd åt frälsningsarméns räddningshem för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra anslag av 6,000 kronor, att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde.

Herr von Koch: Herr vice talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att begära ordet vid denna punkt för att ett ögonblick söka belysa den ganska viktiga frågan, i vilken mån staten bör understödja enskilda föreningar, som utöva en för samhället nyttig verksamhet. Jag antager, att alla äro överens om, att det finnes sådana föreningar, vilka äro nyttiga och utföra ett arbete, som staten och landstingens organisationer måhända icke lämpligen kunna utföra. Men frågan är emellertid vilka föreningar, som böra komma i åtnjutande av statsunderstöd. För min egen del skulle jag vilja säga, att understöden böra tillkomma först och främst dem, som utöva en från samhällets synpunkt nyttig verksamhet. Dessutom tror jag, att det är liksom underförstått, att om en förening får den uppmuntran, som ett statsunderstöd i alla avseenden innebär, skall den ställa sig till förfogande, när det gäller att för samhället utöva en särskilt svår och viktig uppgift. Detta är naturligtvis icke någon laglig förpliktelse, men det ligger i sakens natur, att en förening, som på det sättet premieras av staten, icke skall ställa sig ovillig, när det, som sagt, gäller att få den att taga hand om några särskilt svåra och ömtåliga uppgifter.

Det kan mycket starkt ifrågasättas, om den förening, som nu skall erhålla sådant statsunderstöd, verkligen har ställt sig på den standpunkt, som jag nyss antydde. När det gällde att utarbeta propositionen rörande samhällets barnavård, vilken nu remitterats till lagrådet och om några dagar lär komma på kammarens bord, förelåg, enligt vad jag erfarit, till behandling frågan om vilka institutioner, som skulle kunna befinnas villiga och lämpliga att taga hand om de flickor mellan 15 och 18 år, som äro vanartade och kräva alldeles särskild hänsyn och hjälp. Man vände sig då till den förening, som vi nyss beslutat tilldela understöd, nämligen Drottning Sophias skyddshem, och fick det tillmötesgående svaret, att 10 flickor skulle föreningen kunna taga hand om. Man vände sig dessutom till diakonissanstalterna såväl i Stockholm som Härnösand samt Samariterhemmet, och överallt fick man tillmötesgående svar. Men när man kom till frälsningsarmén och framställde samma begäran, fick man blankt nej. Frälsningsarmén ville icke taga hand om en verksamhet av detta slag och således icke hjälpa samhället med denna svåra uppgift. Det var endast sådana, som frivilligt anmälde sig till frälsningsarmén, som organisationen ville understödja. Någon tid därefter förelåg en annan mycket ömtålig och svår uppgift av delvis samma slag, som den av mig nyss omnämnda, nämligen omhändertagandet av de olyckliga kvinnor, vilka måste intagas på arbetshem och hjälpas på ett eller annat sätt. Man hade då anledning att förvänta, att frälsningsarmén åtminstone på den punkten skulle ställa sig särskilt välvillig, ty uti frälsningsarméns historia är alldeles klart och tydligt fastslaget, att det är just sådana individer, vilka ingen annan kan eller vill hjälpa, som denna institution verkligen med framgång har omhändertagit. När man framställde denna begäran till fräls-

Anslag till
frälsnings-
arméns rädd-
ningshem.
(Forts.)

ningsarmén, framhöll man, att det icke alls var fråga om det ekonomiska, eftersom staten och landstingen skulle offra medlen, utan det gällde bara ledningen och ordnandet av det hela, ansvaret för det hela, men man fick återigen ett nej. Det »nej» var kanske av någon annan art än det föregående, ty det tillades, att man ville ägna sig åt uppgifter, som äro mera lovande och fruktbarande.

Jag kan icke neka till, att jag i någon mån tyckte, att detta svar var egendomligt med hänsyn till frälsningsarméns föregående verksamhet, men jag ber samtidigt få säga, att jag icke med detta vill taga någon ställning gentemot denna organisation. Redan för 25 år sedan studerade jag dess verksamhet i London och har sedan följt densamma under de gångna åren, och jag för min del har därvid funnit, att man i mångt och mycket kan skänka verksamheten livligt erkännande, ehuru jag i några punkter ställer mig kritisk gentemot densamma. Jag har trots mig märka, att det för närvarande finnes en tendens från frälsningsarmén i detta land att icke fullfölja den storslagna tanke, som låg däruti, att när Catherine Booth stiftade denna ganska underbara institution, så var det just i krogar och osedlighetsnästen samt bland folk, som överhuvud taget befann sig bland de understa skikten i samhället, som denna stora verksamhet egentligen grundlades och visade sin största effektivitet.

Jag har mig nu bekant, att i åtskilliga andra länder, till exempel i Amerika, ställer man sig på den ståndpunkten, att samhället skall offra medel, samhället skall giva de nödvändiga förutsättningarna för den verksamhet, som nu åsyftas, men på grund av de erfarenheter och kunskaper, som onekligen i mycket stor omfattning äro tillfinnandes just hos frälsningsarméns ledande krafter, skola de handhava ledningen och tillse, att verksamheten blir den bästa och mest fruktbringande.

Jag har nödgats uttala dessa synpunkter i anledning av framtida handläggning av anslagsfrågor till föreningar, men det leder mig icke till den ståndpunkten, att jag vid detta tillfälle skulle yrka avslag på det anslag av 6,000 kronor, som utskottet gått med på. Däremot vill jag, herr talman, uttrycka den bestämda förhoppningen, att när det under den närmaste framtiden gäller att taga hand om dessa ömtåliga uppgifter, om vilka jag nu talat — det blir kanske även nya svåra uppgifter, som inställa sig — man då från detta håll icke skall mötas av samma oförstående i fråga om detta arbete, utan tvärtom bör kunna vad beträffar ledning och organisation av det hela påräkna stöd och erfarenhet från frälsningsarmén.

Under uttalandet av denna förhoppning ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 41—64.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 65.

Anslag till
statens
uppfostrings-
anstalt för
sinnesslöa
flickor.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen ej mindre för budgetåret 1924—1925 anvisa dels till avlöningar och vikariatsersättningar m. m. åt befattningshavare vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor ett extra anslag av 8,600 kronor, dels ock till bidrag till driftkostnader i övrigt vid samma anstalt ett extra förslagsanslag av 12,500 kronor, än även medgiva, att för utförande, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av departementschefen i statsrådsprotokollet förordat förslag, av vissa ytterligare ändrings- och reparationsarbeten m. m. vid samma anstalt finge av det för budgetåret 1923—1924 anvi-

sade förslagsanslaget å 14,075 kronor till bidrag till driftkostnader i övrigt vid anstalten användas ett belopp av högst 12,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått en av herrar *A. Petré*n och *A. von Sneidern* inom första kammaren väckt motion, nr 31, vari hemställdt, att riksdagen ville besluta, att föreståndarinnan vid statens anstalt för sinnesslöa flickor i Vänersborg skulle tillerkännas samtliga tre ålderstillägg och på grund härav till avlöningsstaten för anstalten på extra stat för nästa budgetår bevilja 9,500 kronor (i stället för av Kungl. Maj:ts föreslagna 8,600 kronor).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herrar Petréns och von Sneiderns berörda motion, i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag,

I) ej mindre för budgetåret 1924—1925 anvisa

a) till avlöningar och vikariatsersättningar m. m. åt befattningshavare vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor ett extra anslag av 8,600 kronor, samt

b) till bidrag till driftkostnader i övrigt vid samma anstalt ett extra förslagsanslag av 12,500 kronor;

II) än även medgiva, att för utförande, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 2 januari 1924 förordat förslag, av vissa ytterligare ändrings- och reparationsarbeten m. m. vid samma anstalt finge av det för budgetåret 1923—1924 anvisade förslagsanslaget å 14,075 kronor till bidrag till driftkostnader i övrigt vid anstalten användas ett belopp av högst 12,000 kronor.

Herr Petré, Alfred: Den motion, som utskottet här avstyrkt, innebar, att föreståndarinnan vid statens uppfostringsanstalt i Vänersborg för vanartade sinnesslöa flickor skulle för ålderstillägg få räkna sig tillgodo tjänstgöring, som hon tidigare haft vid länsanstalter för sinnesslöa.

Statsutskottet har nu ansett, att det icke kan vara tillrådligt att tillstyrka detta med hänsyn till de konsekvenser som ett bifall till motionen skulle komma att medföra. Frånsett att varje fall ju bör prövas för sig, så kan till detta utskottsuttalande sägas, att riksdagen redan har beviljat ålderstillägg i ett liknande fall, som också är omnämnt i motionen. Det förhåller sig nämligen så, att i fråga om statens anstalt för blinda med komplicerat lyte har det bestämts, att ämneslärarinna får för beräkning av ålderstillägg tillgodogöra sig tjänstgöring vid sinnesslöanstalt eller av landsting underhållen dövstumskola. Skälet härtill var, att det förut icke fanns någon *statlig* anstalt för sinnesslöa blinda eller dövstumma blinda, vilka två kategorier nu kunna intagas i denna statens anstalt för blinda med komplicerat lyte, utan i fråga om sinnesslöa landstingsanstalter och enskilda anstalter och i fråga om dövstumma endast anstalter, anordnade av distrikt, bestående av flera landsting. För att kunna få kompetenta personer till den nya statsanstalten bestämdes då, att för beräkning av ålderstillägg skulle tjänstgöring vid dylika anstalter få medräknas.

Däremot medkom icke denna bestämmelse, när riksdagen beslöt utgiftsstaten för denna statens uppfostringsanstalt i Vänersborg för vanartade sinnesslöa flickor. Efter mitt förmenande kunna alldeles samma skäl här anföras för att tjänstgöring vid en länsanstalt för sinnesslöa skulle få räknas tillgodo vid bestämmandet av ålderstillägg. I vilket fall som helst är det synnerligen hårt, att icke den nuvarande föreståndarinnan vid statens anstalt i Vänersborg för vanartade sinnesslöa flickor får tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring. Följden därutav har blivit den, att hon kommit i en vida sämre löneställning än den,

Anslag till
statens
uppfostrings-
anstalt för
sinnesslöa
flickor.
(Forts.)

Anslag till
statens
uppfostrings-
anstalt för
sinnesslöa
flickor.
(Forts.)

hon skulle varit i, om hon stannat kvar som föreståndarinna vid den länsanstalt, där hon senast tjänstgjorde. Som föreståndarinna vid Blekinge och Gotlands läns sinnesslöanstalt hade hon en grundlön av 1,500 kronor samt 3 ålderstillägg på 200 kronor vardera, således en summa av 2,100 kronor. Därtill kommo fria skatter, motsvarande cirka 200 kronor. Hon hade alltså kontant 2,300 kronor och fritt vivre. Som föreståndarinna vid denna statens anstalt har hon en kontant lön av 2,400 kronor, men icke fri mat. Då portionspriset för personalen är satt till 1 krona och 60 öre per dag, innebär detta ett avdrag på cirka 600 kronor, d. v. s. hon får ungefär 500 kronor mindre i avlöning nu, än om hon varit kvar i sin föregående tjänst.

Jag har varit angelägen att taga upp denna fråga i en motion, därför att jag får medgiva, att det delvis kanske var mitt fel, att icke från början uppmärksamheten fästes på vikten av att ålderstillägg i fråga om denna befattning får räknas på en föregående tjänstgöring vid länsanstalt för sinnesslöa. Den sakkunnigeutredning, som låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag, upptog nämligen icke detta och själv var jag med om att utarbete detta sakkunnigeutlåtande. Till vårt försvar kan möjligen anföras, att vi föreslagit en högre lön för föreståndarinnau vid denna anstalt än den som vid den tidpunkten gällde för föreståndarinnorna vid läns sinnesslöanstalter. Den föreslagna lönen 2,800 kronor reducerades emellertid av Kungl. Maj:t till 2,700 kronor samt sedermera av riksdagen till 2,400.

Som frågan nu ligger, skall jag icke göra något yrkande. Däremot kommer jag att tillåta mig att framdeles till herr statsrådets disposition överlämna en utredning angående föreståndarinnelönerna vid länsanstalter för sinnesslöa barn.

Herr von Sneidern: I egenskap av dels motionär, dels ordförande i styrelsen för denna anstalt kan jag icke underlåta att kraftigt understryka de synpunkter, som herr Petrén här låtit framkomma. Jag skall icke heller göra något yrkande i det läge, frågan nu har, utan jag vill endast påpeka, att den lönepolitik är fullkomligt orimlig, som i detta fall bedrives.

Som herr Petrén har visat, har föreståndarinnan vid denna anstalt en avsevärt lägre lön än föreståndarinnorna vid länsanstalterna. Vidare förekommer icke, då denna utgiftsstat ännu är extra, någon pensionsrätt för ifrågavarande föreståndarinna. Nämda förmån ha däremot föreståndarinnorna vid länsanstalterna. Då är det ju klart, att man icke kan förvänta att vid denna anstalt erhålla så kvalificerade krafter som de, vilka kunna stå till buds vid länsanstalterna.

I detta fall tror jag, att föreståndarinnan har räknat något fel, då hon sökte denna plats i den tron, att förmånerna skulle vara samma som vid den anstalt, varifrån hon kom. Jag vet icke, om hon, sedan hon fått reda på, huru det verkligen står till med avlöningsförhållandena, kommer att söka sig ifrån anstalten. I det fallet är jag livligt övertygad om, att vi få mycket svårt att få någon, som kan ersätta henne, i varje fall icke någon med de kvalifikationer, som kunna stå till buds vid länsanstalterna. Denna vår ställning är så mycket betänkligare, som denna anstalt är alldeles särskilt svår att sköta, då det som bekant är de allra svåraste eleverna — på samma gång sinnesslöa och vanartade — som äro avsedda att intagas här.

Jag ber emellertid i frågans nuvarande läge få inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte taga denna fråga om hand och verkligen åvägbringa så snart som möjligt en ny och bättre lösning än den, som kan vinnas vid denna riksdag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 66—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Kungl. Maj:ts hade föreslagit riksdagen dels nedsätta det ordinarie förslagsanslaget till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, nu 2,790,000 kronor, med 272,000 kronor till 2,518,000 kronor, dels och medgiva av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 2 januari 1924 förordade ändringar i grunderna för anslagets användning.

*Anslag till
tuberkulos-
sjukvårds-
anstalter.*

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren, nr 30, av herrar *I. Pauli* och *C. Hederstierna* och den andra inom andra kammaren, nr 40, av herrar *L. Borggren* och *I. Vennerström*, vari hemställdes, att riksdagen ville, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om ändring i grunderna för användningen av det ordinarie förslagsanslaget till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukhusvårdsanstalterna, uppföra nämnda anslag i riksstaten med 2,900,000 kronor,

dels en inom andra kammaren av herr *A. Sundling* väckt motion, nr 102, vari yrkats, att riksdagen ville, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om nedsättning av anslaget och ändring i grunderna för det ordinarie förslagsanslaget till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, besluta, att det skulle utgå med det belopp och efter de grunder, som gällde från 1 januari 1924,

dels ock en inom samma kammare av herrar *L. J. Carlsson-Frosterud* och *A. Norsell* väckt motion, nr 121, vari, bland annat och så vitt nu var fråga, föreslagits, att riksdagen ville, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om ändring i grunderna för det ordinarie förslagsanslaget till tuberkulossjukvårdsanstalter, uppföra nämnda ordinarie anslag i riksstaten med 2,790,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på grund av vad utskottet däri anfört hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt herrar Paulis och Hederstiernas, Borggrens och Vennerströms, Sundlings, Carlsson-Frosteruds och Norsells berörda motioner,

a) nedsätta det ordinarie förslagsanslaget till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, nu 2,790,000 kronor, med 160,000 kronor till 2,630,000 kronor, samt

b) medgiva de av utskottet under punkten förordade ändringarna i grunderna för anslagets användning.

Herr Pauli: Herr talman! Då jag är en av de motionärer, som begärt en höjning av statsanslaget till tuberkulossjukvården, skall jag be att vid denna punkt få säga några ord. Jag vill då först uttala motionärernas tacksamhet mot utskottet, för att det på detta ur statsutskottssynpunkt helt säkert ganska frikostiga sätt tillmötesgått våra önskemål. Den höjning med 112,000 kronor, som statsutskottet här föreslagit, visar, att utskottet haft ögonen öppna för den stora vikten av att staten alltjämt visar ett aktivt intresse för tuberkulossjukvården och dess utveckling, och för det olämpliga i att i allt för hög grad skjuta över de ekonomiska bördorna för tuberkulossjukvården på landsting och kommuner.

Men med detta erkännande måste jag i alla fall uttala ett beklagande av att utskottet icke ansett sig vara i stånd att bevilja hela det anslag,

Anslag till
tuberkulos-
sjukvårds-
anstalter.
(Forts.)

som vi begärt. Det är som kammaren torde ha sig bekant så, att under de senaste åren driftkostnaderna vid de olika sjukvårdsanstalterna gång på gång prutats ned. Om vi t. ex. bara taga den viktigaste delen av detta bidrag, nämligen det som gäller själva tuberkulosjukhusen, prutades det vid förra årets riksdag ned från 2 kronor till 1,85 per dag och patient, och innevarande riksdag har Kungl. Maj:t begärt att få sänka detta anslag till 1 krona 60 öre, per dag och patient räknat. Den i propositionen föreslagna minskningen i bidraget till dessa vårdanstalter har av departementschefen bland annat motiverats med att man under senare år kunnat iakttaga en sådan stark stegring av statsbidraget i proportion till landstingens bidrag, att denna stegring skulle betydligt överträffa vad som varit fallet under de föregående åren. Departementschefen har för att styrka detta bifogat en tabell, där man kan konstatera, att denna stegring varit starkast år 1922, då statsbidraget till dessa vårdanstalter utgjorde: i fråga om tuberkulosjukhus, sjukstugor och lasarettavdelningar 29,4 procent och i fråga om kustsanatorierna 39,4 procent av driftkostnaden. När man ser denna stegring i förhållande till föregående år, kan man kanske intagas av den föreställningen, att det här förelåg en tendens att lägga en allt för stor del av bördan på statskassan. Men om man betraktar denna stegring ur synpunkten av vad som ursprungligen varit meningen i fråga om fördelningen, så kommer man till ett helt annat resultat. Det var nämligen från början meningen, att denna fördelning skulle ske på det sättet, att cirka 30 procent av medelkostnaden skulle läggas på staten, och man måste under sådana förhållanden säga, att när statsbidraget först år 1922 kommit upp i cirka 30 procent, så ha under alla de föregående åren landstingen och kommunerna burit en oskäligt stor del av den gemensamma bördan. Det var t. o. m. så, att ett år, 1918, var statsbidraget nere i endast 7 procent, vilket ju utgör ett högst betydligt understigande av de ifrågasatta 30 procenten. Om man anlägger denna synpunkt, kan man icke betrakta det som rättvist att på sätt som skett undan för undan öka landstingens bördor i detta fall. Ej heller kan man finna, att departementschefen åberopat något synnerligen starkt skäl för denna minskning, då han pekat på en blivande nedgång i driftkostnaden, ty visserligen har under de senaste åren en sådan nedgång i driftkostnaderna skett, men med den nuvarande relativt stabiliserade prisnivån kan man knappast räkna med att det skall bliva någon större ytterligare sänkning i det hänseendet.

Man får väl för övrigt säga sig, att från den enskilde medborgarens synpunkt blir den sparsamhet, som Kungl. Maj:t här bedriver, ganska problematisk. Den innebär ju i själva verket alls ingen besparing i den enskildes utgifter, enär de luckor, som uppstå i tuberkulossjukvårdens budget, givetvis måste fyllas från annat håll, och när staten drager in på medlen, blir det landstingen och kommunerna, som få punga ut med de felande beloppen. För den enskilde medborgaren torde det vara ganska likgiltigt, om han får denna utgift sig påförd i form av kronoskatt eller landstingsskatt.

Men det är dock icke så, att man kan betrakta det hela endast som ett slags bokföringsfråga, ty ett sådant betungande av landsting och kommuner kan och måste medföra ganska betydande risker för själva tuberkulossjukvården. Det har gång på gång framhållits av både medicinalstyrelsen och sanatorieläkarföreningen, att kommunernas och landstingens initiativ kommer att förlamas genom en sådan politik och att följderna av detta naturligtvis allra kännbarast måste drabba sådana anstalter, som icke finansieras av landsting, utan måste upprätthållas med egna medel. Detta är först och främst fallet med kustsanatorierna, som ägas av ekonomiskt svaga föreningar, och även i fråga om vissa tuberkulosjukstugor. Man kan ju icke begära, att de redan förut ekonomiskt överansträngda landstingen skola kunna sträcka sig så långt i fråga om dessa anstalter, som de icke själva ekonomiskt ansvara för. Denna synpunkt är så

mycket viktigare, som det ju faktiskt är så, att i många av de delar av landet, där behovet av tuberkulossjukvård är allra starkast, där är landstingens och kommunernas bärkraft svagast.

Jag skulle kunna anföra ännu flera skäl för ett kraftigt stöd från statens sida till denna verksamhet men jag skall icke upptaga kammarens tid längre. Jag har endast velat framhålla, att motionärerna fortfarande på grund av anförda skäl äro av den uppfattningen, att det hade varit lyckligt, om utskottet hade kunnat sträcka sig så långt som motionärerna önskat. När jag trots denna min vidhållna åsikt likväl icke kommer att yrka bifall till motionen, utan nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan, har jag likväl begärt ordet för att framhålla, att kammaren trots den relativa nedsättning, som utskottet här har vidtagit, har tillfälle att genom ett bifall till utskottets motivering få ett par viktiga saker fastslagna. Dels framhåller utskottet, att det icke anser, att en sådan ständigt ändring i grunderna för statsbidragets utgående och därav följande nedsättning, som de senaste åren skett, är nyttig och lämplig. Utskottet har därför uttalat den bestämda förhoppningen, att man efter beviljandet av de belopp, som här föreslagits, skall slippa att under de närmaste åren se detta anslag ständigt tummas på och beskäras på detta sätt. Jag har hört anföras av personer, som på nära håll ha att göra med denna anstaltsvård, vilka stora svårigheter som vållas genom de ständiga ändringarna. Genom att bifalla utskottets motivering fastslår också kammaren, att den hyser denna bestämda förhoppning. Dessutom har utskottet understrukit Kungl. Maj:ts uttalande, att den ändring, som här föreslås i grunderna för statsbidragets utgående, icke skall träda i kraft förrän fr. o. m. 1925 års ingång. Det är av vikt att även få detta betonat i riksdagen, ty såsom kammaren torde veta, har det uppstått en viss tveksamhet angående ett liknande riksdagsbeslut i fjol, huruvida ändringen skulle träda i kraft vid årets början eller vid annan tidpunkt. Därför är det uppenbarligen av behovet påkallat, att det här uttalas, att det verkligen är riksdagens mening, att det ännu gällande högre statsbidraget skall utgå ända till slutet av innevarande år.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 71—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte för beredande av bidrag, enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 2 januari 1924 förordade grunder, till medellösa personer för resor till och från radiumhemmet i Stockholm för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra förslagsanslag av 15,000 kronor.

Herr **Pers:** Herr talman! Kungl. Maj:t och statsutskottet ha visserligen övat sparsamhetens dygd, och det är i och för sig mycket lofvärt, men här och där finner man någon punkt, som är särskilt ömmande, som har drabbats av sparsamheten, och till dessa ömmande punkter hör denna punkt 76. Det meddelas här, att det anslag, som givits av 15,000 kronor, har förbrukats under första halvåret, och att det skulle behövas ett årsbelopp av 30,000 kronor. För att förhindra att förbrukningen skulle gå i höjden har en restriktion gjorts, så att

*Anslag till
tuberkulos-
sjukvårds-
anstalter.
(Forts.)*

*Anslag till
resor för vissa
patienter
vid radium-
hemmet.*

*Anslag till
resor för vissa
patienter
vid radium-
hemmet.*

(Forts.)

man, ifrån att förut ha givit resebidrag åt obemedlade eller mindre bemedlade, nu skulle inskränka det till att gälla endast de obemedlade. Jag erinrar om, att det här gäller resor till radiumhemmet och att denna radiumbehandling är den enda, som står till buds för icke opererbar kräfta. Det betyder, att man genom denna restriktion skulle avstänga en hel del folk i vårt vidsträckta land från att begagna sig av denna nya och verkningsfulla metod för att bota en sjukdom, som man eljest icke kan komma till rätta med. Vi ha bara ett radiumhem, men vi ha ett vidsträckt och stort land, och resorna äro betungande för dem, som äro mindre bemedlade och som i många fall icke kunna finna utväg för dessa resor och sålunda där komma i åtnjutande av denna vård. Detta är så mycket betänkligare som denna behandlingsmetod fordrar en efterbehandling någon gång eller några gånger, och då är det just dessa resor, som komma att draga pengar. Det heter visserligen, att utskottet förväntar, att bestämmelserna i ämnet vid tillämpningen icke måtte bliva alltför snävt tolkade, och jag begagnar tillfället säga, att denna förväntan må anses vara god och att även jag instämmer i denna förväntan. Men det är, herr talman, icke tillfredsställande. Det kan vara tillfredsställande för ett år, men att i längden tänka sig, att frågan är löst med detta, det tycker jag icke är en tilltalande utsikt, ty när man skriver, att det endast är obemedlade personer, som skola få dylikt bidrag, kan det ju tänkas, att det är förbereda detta ärende, icke ha klart för sig, att det kan tolkas fritt, så att även mindre bemedlade skola rubriceras under uttrycket »obemedlade». Det är att organisera en flytande gräns, som i längden icke är tilltalande. Jag har därför, herr talman, vågat begära ordet för att rikta en hemställan till vederbörande departementschef att till nästa riksdag utfinna en bättre ordning i detta fall. I vårt vidsträckta land och under dessa omständigheter vore det mest önskvärt, att staten kunde utfinna vägar för att anordna flera radiumhem. Ett radiumhem i Norrland och ett radiumhem i södra Sverige vore sannerligen av behovet påkallade, men som man under dessa tider icke kan tänka på det, vill jag för min del uttala den förhoppningen att statens affärer skola kunna bliva sådana, att man träffar den anordningen, att även mindre bemedlade kunna erhålla denna reshjälp. Det är sant, att detta uttryck »mindre bemedlade» icke är tillfredsställande och kan giva anledning till varierande tolkning, men jag är övertygad, att om herr statsrådet, som har detta på sin lott, ägnar uppmärksamhet åt saken, skall man finna utväg att lösa denna fråga. En sådan utväg är, att man i någon mån engagerar kommunerna eller landstingen för denna reshjälp, som det skett på sina håll, ty därigenom får man den lokala restriktion och eftersyn i saken, som kanske är nödvändig. Det är visserligen sant, att landsting och kommuner bliva engagerade i fråga om allmänna utgifter i så stor utsträckning, att det icke är tilltalande, men då man icke kan finna annan utväg, bör det vara värt ett försök.

Jag har som sagt begärt ordet endast för att uttala den förhoppningen, att en mera tillfredsställande anordning skall vinnas, så att de sjuka i vårt land, som drabbats av denna svåra sjukdom, icke skola bliva förhindrade av ekonomiska svårigheter att komma i åtnjutande av detta läkemedel och att de icke skola försättas i en sämre ställning, än de innehåft under något eller några år.

Herr statsrådet **Malm**: Herr greve och talman! Den ändring, som här är gjord, är, att man strukit begreppet »mindre bemedlade» och behållit uttrycket »medellösa». Nu vill jag säga, att vilken term man än använder, är det oerhört svårt att ställa gränsen, så att den icke blir flytande. Jag förmodar, att herr Pers liksom jag har erfarenhet av, att det kan förekomma inom andra områden, att det är svårt att få fram en gräns i ifrågavarande avseende, som exakt säger vad man egentligen vill. Den ändring, som här är gjord, är utförd i fullt samförstånd med ledningen på radiumhemmet. Den är icke gjord bara ur sparsam-

hetssynpunkt, utan det finnes även andra motiv bakom. Det är nämligen så, enligt ledningens mening, att tolkningen av de bestämmelser, som förut funnits icke varit lätt att göra, och det har i vissa fall lett till oegentligheter. Det har framhållits, att man har måst lämna bidrag till en del personer, i fråga om vilka man icke varit övertygad, att de bort ha sådant. Jag vill också erinra, att den formulering, som Kungl. Maj:t föreslagit, överensstämmer med formuleringen av bestämmelsen om understöd för behandling av lupussjuka, och där ha dessa bestämmelser använts utan att vålla någon olägenhet.

Jag kan icke utfästa mig att gå den föregående talaren tillmötes, men jag kan utlova, vad jag vid andra kammarens behandling av denna fråga gjorde, nämligen att så vitt möjligt söka medverka till att andemeningen i utskottets uttryck också blir följd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 77.

Lades till handlingarna.

Punkterna 78—84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85.

Lades till handlingarna.

Punkten 86.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 87.

Lades till handlingarna.

Punkterna 88 och 89.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 90.

Lades till handlingarna.

Punkterna 91—106.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 107.

Lades till handlingarna.

Punkten 108.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 109.

Lades till handlingarna.

Punkterna 110 och 111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 82, 83, 89 och 90 till statsutskottet, nr 84, 85, 88, 93 och 94 till bankoutskottet, nr 86 till behandling av lagutskott samt nr 87 och 95—98 till jordbruksutskottet.

*Anslag till
resor för vissa
patienter
vid radium-
hemmet.
(Forts.)*

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 6 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1924—1925 under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 12, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av två till Hanekinds häradsbor anslagna, i Kärna socken belägna lägenheter;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; samt nr 53, i anledning av väckt motion om förbud under viss tid mot jakt å örn.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 23, i anledning av väckta motioner angående öppnande för allmän trafik av järnvägen Gällivare—Porjus; och

nr 24, i anledning av väckt motion om viss ersättning åt aktiebolaget Torf;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgods; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; samt

första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring i 10 § andra stycket förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter från denna kammare för de valmän, som nästa onsdag skola väljas för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, måtte bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,52 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet *Wohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 106, angående anslag till ortopediska institutet;
- nr 108, med förslag till förordning angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar;
- nr 111, angående uppförande av paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital;
- nr 112, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av internationella arbetskonferensen åren 1922 och 1923 fattade beslut; samt
- nr 113, angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Norrlands statsarbeten påbörjade arbetsföretag.

Herr statsrådet *Clason* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 103, angående arvode till ytterligare en amanuens vid karolinska medikokirurgiska institutets kemiska institution m. m.;
- nr 104, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 8 mom. i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond;
- nr 105, angående ytterligare medel till gäldande av statens anstalts för pensionering av folkskollärare m. fl. förvaltningskostnader;
- nr 109, angående provisoriskt lönetillägg åt vissa professorer m. fl.;
- nr 110, angående utvidgad rätt till tjänstårsberäkning för pension för vissa befattningshavare vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte;
- nr 126, angående anslag till riksskogstaxering; samt
- nr 127, angående pension från statens domäners fond.

Justerades protokollen för den 12 och den 14 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 56, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Umeå m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 58, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån från statens domäners fond till skogsvårdsstyrelsen inom Kopparbergs läns landstingsområde för uppförande av en fröklängningsanstalt m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 22--24, bevillningsutskottets betänkanden nr 17 och 18 samt första lagutskottets utlåtande nr 15.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa nr 103, 106, 111 och 113 till statsutskottet, nr 104 till behandling av lagutskott, nr 108 till bevillningsutskottet, nr 110 och 127 till bankoutskottet samt nr 126 till jordbruksutskottet, varemot propositionerna nr 105, 109 och 112 nu på begäran bordlades.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lindley* för tiden den 19--den 29 i denna månad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.43 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
